

Med nedslått blikk

-

vanskeligstiltes opplevelse av byens offentlige rom

Harald Magnus Kvifte

Masteroppgave i samfunnsgeografi

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

Universitetet i Oslo 2007

Bildet på forsiden er tatt på nedre del av Karl Johans gate.

Takk

Det er mange som fortjener en takk nå som denne oppgaven går i trykken: Aller først tusen takk til informantene som stilte opp for meg, takk også til Per Gunnar Røe som har vært veileder, til familien min for korrekturlesning og støtte, til Osloforsk for økonomisk støtte, til Frelsesarmeen for å ha latt meg bruke deres kafé til intervjuer (selv om det ikke fungerte) og til Plan- og bygningsetaten i Oslo kommune for hjelp med kart. Alle venner og bekjente jeg har drukket kaffe med, som har gitt meg råd på veien eller på annen måte har gitt meg en hånd, må jeg heller ikke glemme. Takk skal dere ha – alle sammen!

Om det ferdige produktet ikke skulle være godt, har jeg kun en å takke – meg selv.

Oslo 21. mai 2007

Harald Magnus Kvifte

Innholdsfortegnelse¹

1 Innledning	7
1.1 Problemstilling	7
1.2 Oppgavens disposisjon	8
1.3 Oppgavens relevans	8
1.4 Tiggere i Oslo – Hvem er de og hvor mange?	9
1.5 Debatten rundt vanskeligstilte grupper og tigging i Oslo sentrum	10
1.6 ”Operasjon Sommer-Oslo” og de nye politivedtektene	12
1.7 Om Karl Johans gate	13
2 Teoretiske perspektiver	16
2.1 Urbanitet	16
2.2 Urbanitet som sosioromlig fenomen	18
2.3 Produksjonen av rom	18
2.4 Tredjeromsteorien	20
2.5 Romlig Praksis – rommets manifestasjoner	21
2.6 Rommets representasjoner – begrepsliggjort rom	21
2.7 ”Den ukjente byen”	23
2.8 Representasjonenes rom – det levde rom	24
2.9 Den kroppslige og narrative byen	25
2.10 Byens offentlige rom	26
2.11 Representasjon og demokrati i byens offentlige rom	28
2.12 Den demokratiske byen?	30
2.13 Marginalisering og sosial eksklusjon	32
2.14 Grenser i byens offentlige rom	33
2.15 ”In-Place/Out-of-Place” – passende/upassende	34
3 Vitenskapsteori og Metodologiske valg	36
3.1 Postmodernisme vs. Poststrukturalisme	36
3.2 Poststrukturalisme	37
3.3 Poststrukturalistisk geografi	38
3.4 Hva vi kan vite om hva – epistemologiske spørsmål	40
3.5 Med intervju som metode	41
3.6 Feltarbeidet	42
3.7 Utvalget	44
3.8 Kommentarer til intervjuguiden og intervjuenes gjennomføring	45
3.9 Etske og moralske implikasjoner	46
3.10 Implikasjoner for min undersøkelse	48
3.11 Analyse og tolkning	49
3.12 Generalisering	51
3.13 Validitet og Reliabilitet	52
3.14 Oppsummering	53
4 Informantenes opplevelse av byens offentlige rom	55
4.1 Hvorfor Oslo – forholdet til byen	55
4.2 Bruk av byen – med Oslo sentrum som arbeidsplass	57
4.3 Trivsel på arbeidsplassen	59
4.4 Om å ikke føle seg hjemme – out-of-place	61
4.5 Hvilken rolle spiller byens fysiske landskap?	62
4.6 Hvilken rolle spiller den sosiale strukturen?	64
4.7 Bevegelsesfrihet – ”Det er jo offentlig plass”	65

---

¹ Oppgavens lengde er 38592 ord.

4.8 Grenser	68
4.9 Øvre vs. Nedre del av Karl Johans gate	69
4.10 "Stress-siden" vs. "parksiden"	75
4.11 Oppsummering – "out-of-place"	77
5 Tiggere i konstruksjonen av byens offentlige rom	79
5.1 Tiggere – marginalisering og sosioromlig eksklusjon	79
5.2 Et rom for menn med dress?	80
5.3 Rom for handel og turisme	81
5.4 Grenser	83
5.5 Det narrative Karl Johan	84
5.6 Den kroppslig konstruerte byen	85
5.7 Karl Johan som offentlig rom	87
5.8 Er Karl Johan et demokratisk rom?	88
6 Konklusjon	91
6.1 Tiggernes opplevelse	91
6.2 Fortellinger og praksis	93
6.3 "Det er jo en hovedgate, tross alt, og den tilhører jo alle"	94
Kildeoversikt	96
Appendiks	100
Vedlegg 1: Intervjuoversikt	100
Vedlegg 2: Intervjuguide	101

Figuroversikt

Figur 1.1: Karl Johans gate	15
Figur 4.1: Karl Johans gate med informantenes skille	74
Figur 4.2: Flyfoto av øvre Karl Johan	76

1 Innledning

Denne oppgaven handler om byens offentlige rom, nærmere bestemt hvordan tiggerne i Oslo sentrum opplever Karl Johans gate. Byens offentlige rom har vært diskutert så lenge byer har eksistert som fenomen, og også i dag er denne diskusjonen høyst levende. Spørsmålet om hva slags by vi ønsker oss, reises stadig (blant andre av Caldeira 2000, Davis 1990, Mitchell 2001, 2003 og Sennett 1990), og i den akademiske debatten presenteres det ofte perspektiv av typen ”det offentlige rom privatiseres”. Sosialfilosofiske teorier om konstruksjonen og produksjonen av rom står her sentralt. Også i de skriftlige massemediene i Norge har det vært mange artikler og debattinnlegg de siste årene, da gjerne i forhold til tigging og prostitusjon i Oslo sentrum.

1.1 Problemstilling

Debatten om tigging i Oslo sentrum har som regel tatt utgangspunkt i tigging som et uønsket fenomen. Dessuten har det vært en debatt uten at tiggerne selv har hatt muligheten til å delta. Denne oppgaven forsøker å gi tiggerne en stemme. Tiggerne bruker daglig byens offentlige rom, samtidig som de er ”på utsiden”. Hva gjør det med deres syn på byen? Det overordnede forskningsspørsmålet jeg valgte, er dette:

Hvordan opplever vanskeligstilte grupper byens offentlige rom, i form av Karl Johans gate i Oslo sentrum?

Det er flere andre spørsmål som reiser seg i forbindelse med det overordnede forskningsspørsmålet: *Hva vil det si å leve i by? Hvordan kan byen forstås? Hva er byens offentlige rom? Hvorfor er byens offentlige rom viktig? Hvilken plass har tiggere i byens offentlige rom? Hvordan påvirker tiggernes opplevelse av byen deres praksis? Påvirker tiggernes praksis byens offentlige rom?* Jeg vil i oppgaven også gjennomgå og diskutere teorier som behandler slike spørsmål og knytte dem til det empiriske materialet.

Jeg valgte å avgrense studien til ett område, Karl Johans gate. Dette har jeg gjort av flere grunner. Først og fremst fordi det gjorde det enklere å gjennomføre prosjektet når jeg innsnevret det til å gjelde et avgrenset, mindre geografisk område. Og når det gjelder valg av Karl Johans gate, er dette for det første gjort fordi gaten sannsynligvis har den høyeste

konsentrasjonen av tiggere i Oslo, men også fordi gaten kan ses som å ha en slags symbolsk betydning både i forhold til byen Oslo og landet Norge som helhet (jf. kapittel 1.6).

1.2 Oppgavens disposisjon

I dette kapittelet, *kapittel 1*, presenteres oppgavens mål og hvorfor den er relevant både faglig og samfunnsmessig. Debatten rundt tigging i Oslo vil få en grundigere introduksjon og Karl Johans gate får også et eget underkapittel. I *kapittel 2* trekkes oppgavens teoretiske perspektiver opp. Teorier om konstruksjon og produksjon av rom i forhold til byens offentlige rom vil være viktige. *Kapittel 3* inneholder en gjennomgang og diskusjon av det vitenskapsteoretiske ståstedet mitt. Det vil dessuten bli redegjort for de metodologiske valgene som ble tatt i løpet av prosjektet. Feltarbeidet mitt, som besto av kvalitative intervjuer med 16 tiggere i Oslo sentrum, vil bli gjennomgått og diskutert. I *kapittel 4* presenteres informantenes opplevelse av Oslo sentrum, og særlig Karl Johans gate. Dette er et empirinært kapittel. I *kapittel 5* settes det teoretiske materialet inn i en teoretisk kontekst. *Kapittel 6* er konklusjons- og avslutningskapittelet. Der forsøker jeg å samle trådene.

1.3 Oppgavens relevans

Mye av det som er blitt skrevet om byens offentlige rom, diskuterer hva det offentlige rom er, hvordan det blir til, privatisering og sosial eksklusjon. Men så vidt jeg vet, er det ikke blitt skrevet mye om hvordan byens offentlige rom oppleves av vanskeligstilte grupper. Internasjonalt har Mitchell (2003) skrevet om hjemløse i Los Angeles i boken "The right to the City", og David Sibley (1995) skriver om vanskeligstilte grupper og sosial eksklusjon i boken "Geographies of Exclusion". Og i boken "Begging Questions: Street-level Economic Activity and Social Policy Failure" som er redigert av Hartley Dean (1999), presenteres ulike perspektiver på, og studier av, tiggere i Storbritannia.

I Norge er det også blitt skrevet om temaet de siste årene. Boken "Til stede: Byens rom" utgitt av Norsk Form ønsker å diskutere byens offentlige roms betydning i det "moderne norske samfunnet" (Butenschøn og Holsen 2003). Camilla Lied (2005) har i hovedoppgaven "Med gata som arbeidsplass" sett på debatten rundt tiggere og gateartister i Oslo, i tillegg til hvordan tiggerne og gateartistene ser på jobben de gjør. Kirkens Bymisjon har nylig satt i gang prosjektet "Rett i koppen" fordi de ønsker å øke kunnskapen om tigging, og kartlegge omfanget.² Noe som foreløpig har resultert i to rapporter (Brattvåg 2006, 2007).

---

² http://www.bymisjon.no/templates/Page____16406.aspx

Simen Sætre (2006) har gjennom boken "Hugo – en biografi" gitt et innblikk i en tiggers livshistorie og hverdag, samtidig forsøker han å avkrefte myter om og fordommer mot tiggere generelt.

Både Camilla Lied, Kirkens Bymisjon, gjennom Generalsekretær Sturla Stålsett, og journalisten Simen Sætre har vært sentrale i debatten³ rundt tigging i Oslo og de nye politivedtektene, som beskrives senere i dette kapitlet. Brattvåg (2006, 2007) peker på at det mangler kunnskap om hvordan vanskeligstilte, og særlige tiggere, i Oslo har det. Dermed kan man kanskje si at denne oppgaven er relevant i forhold til å øke systematisk kunnskap om tiggernes bruk av byens offentlige rom, samtidig som den kan være med på å øke forståelsen for tiggernes situasjon.

I tillegg kan det hevdes at oppgaven kan få betydning for en gruppe samfunnsmedlemmer, gjennom at deres syn blir presentert. Dessuten kan den være med på å rette søkelyset mot privatisering, kommersialisering og "lukking" av byen offentlige rom, fenomener som vil kunne ha samfunnsmessige konsekvenser.

1.4 Tiggere i Oslo – Hvem er de og hvor mange?

I oppgaven har jeg altså valgt å konsentrere meg om en spesifikk gruppe, de som tjener penger gjennom å "bomme" i Oslo sentrum. I oppgaven bruker jeg tigging og bomming om hverandre som beskrivelse av det informantene gjør. Informantene betegnet gjerne selv det de drev med som bomming. Som Brattvåg (2006) påpeker, kan det komme av at bomming er et mindre negativt ladet uttrykk enn tigging.

Det er vanskelig å lage en god definisjon på hva vanskeligstilte grupper er, men utvalget mitt må kunne betegnes som en slik. Dette på tross av at man skal være forsiktig med å stemple det man selv ser som en gruppe uten å ta hensyn til hvordan enkeltindivider ser seg selv og sin situasjon.

Selv om tigging, tiggere og deres nærvær i Oslo sentrum er blitt viet mye oppmerksomhet i media, er det lite norsk informasjon tilgjengelig om hvordan folk som tigger har det. Dette påpeker Kirkens Bymisjon i sin rapport "Folk som tigger i Oslo" (Brattvåg 2006). I rapporten pekes det også på et paradoks i at mennesker som er så synlige i bybildet har vært så usynlige i forskning, uten at det i rapporten utdypes grundigere hva som kan være grunnene til det.

---

³ blant annet i Dagbladets debattsider 29.09.2006, 30.09.2006, 02.10.2006, 07.11.2006

Ifølge Brattvåg (2006) er det ingen som har oversikt over hvor mange mennesker som bommer penger i Oslo regelmessig. Men hun mener å ha funnet noen karakteristiske trekk ved dem som gjør det, og at det er blitt flere tiggere de siste fem årene. En av grunnene til økningen er de utenlandske som har kommet til i senere tid. Denne gruppen har jeg valgt å se bort fra i oppgaven min. Det er vanskelig å intervjuer dem da de fleste verken snakker norsk eller engelsk.

Det er hovedsakelig mannlige tiggere som er synlige i gatebildet. Dette kan ifølge Brattvåg (2006) henge sammen med at det er flere menn blant de tyngre rusmisbrukerne, menn utgjør 2/3-deler av denne gruppen. I tillegg kan prostitusjon tjene som inntekstkilde for kvinner, mens markedet for menn er lite. De fleste tiggerne er altså tunge rusmisbrukere.

Grunnen til at mennesker tigger, synes å være å dekke grunnleggende eksistensielle behov som mat, drikke og rusmidler i rusmisbrukernes tilfelle. Ifølge Brattvåg (2006) mottar de fleste tiggerne i Oslo økonomisk støtte fra det offentlige, men der den ikke strekker til spes den på gjennom å bomme penger. Noen av informantene i hennes rapport oppgir, ifølge henne, noe spøkefullt at hovedinntekten er bomming. Dette stemmer overens med det jeg ble fortalt av tiggere under feltarbeidet mitt. Daglig inntekt opplyser Brattvågs informanter å variere fra 150 til 1500 kroner per dag. Ifølge Bretteville-Jensen (2005) bruker heroinister i Oslo gjennomsnittlig 819 kroner per dag på heroin, noe som tilsvarer et årsforbruk på ca 300.000 kroner. Det er med andre ord mange penger som skal tjenes inn, og mange av tiggerne betegner det de driver med, som arbeid eller en jobb (Brattvåg 2006, Lied 2005).

1.5 Debatten rundt vanskeligstilte grupper og tigging i Oslo sentrum

”Hvordan vil vi ha det i byen vår? Hva skal vi akseptere? Spørsmålene tvinger seg på etter nok en sommer der pågående tigging, prostitusjon og åpenlys narkotikamisbruk har preget nyhetsbildet”, skrev byrådssekretær i Oslo Øystein Sætvedt (Høyre) på debattsidene i Aftenposten Aften (04.08.2006). Sitatet er ganske betegnende for debatten som er blitt ført rundt vanskeligstilte gruppers plass i Oslos bybilde.

Et artikkelsøk i ATEKST på ordkombinasjonen ”tigging og Oslo” i de Oslo-baserte dagsavisene Aftenposten, Dagbladet, Dagens Næringsliv, Dagsavisen og VG i tidsperioden fra 01. januar 2006 til 16. mai 2007 gir 130 treff.⁴ Mange av artiklene er riktignok om de

---

⁴ ATEKST (<http://www.atekst.no>) er den mest omfattende norske databasen med tekstarkiv for 18 aviser, tidsskrift og telegrambyrå).

rumenske tiggerne som er kommet til Oslo de siste årene⁵, og de er ikke direkte relevante i forhold til mitt utvalg bestående av norske tiggere. Men det er likevel en stor debatt.

Tidligere har det vært debatter rundt Oslos rusmisbrukere og deres bruk av byen. Da var spørsmålet hvor de skulle få lov til å være, noe som for så vidt fortsatt er aktuelt. Dette gjaldt særlig i forbindelse med den såkalte Plata-aksjonen, hvor politiets mål var å spre narkotikamiljøet og legge ned den såkalte Plata, Christian Fredriks plass utenfor Østbanehallen, som møteplass for rusmisbrukere. Den gang var det uenighet om det var riktig fremgangsmåte hvis man ønsket å få bukt med narkotikaproblemet i Oslo.

1. januar 2006 trådte opphevinga av den 100 år gamle løsgjengerparagrafen, som også er kjent som betleriparagrafen, i kraft.⁶ Det ville si at det ikke lenger var straffbart å bomme penger i byens offentlige rom. For de som følte seg nødt til å tjene inn pengene sine gjennom å bomme, gjorde det jobben deres, for ikke å si livet, enklere. At organiserte ”tiggerbander” gjorde sitt inntog i Oslo, kan ha vært en konsekvens av opphevingen.⁷ Brattvåg (2007) hevder det er lite sannsynlig at de rumenske tiggerne er organisert i bander, og at det negative bildet som males i pressen ofte er litt svart/hvitt. Men det ble kamp om plassene og fortjenesten for dem som hadde bomming som sitt levebrød. I tillegg syntes mange at tigging som fenomen hadde blitt for synlig da antallet mennesker med koppen foran seg tilsynelatende hadde økt, noe Brattvåg (2006) bekrefter. Dessuten var mange av den oppfatning at tiggernes atferd var blitt mer aggressiv.

Ifølge Dagbladet (13.02.2006) uttalte byrådsleder Erling Lae (Høyre) at Oslo var i ferd med å bli Nord-Europas nye tiggerhovedstad, og han oppfordret folk til å slutte å gi penger til tiggere. I betegnelsen ”tigerstaden”, som ofte blir brukt om Oslo, ble det som et retorisk poeng lagt til en ekstra ”g”: tiggerstaden. Handelsstanden var ikke fornøyd. I deres øyne fordrev tiggerne potensielle kunder med pågående oppførsel. Oslo Handelsstands forening skal ha sendt brev til stortingspolitikere og bedt om et nytt forbud mot tigging og større politinærvær i sentrumsgatene (Aftenposten Aften 29.06.2006). Direktør i Oslo Handelsstands forening Jan Berggraf skal ha uttalt til Dagsavisen (27.08.2006) at: ”problemet har økt over tid, først ved at lovbestemmelsen mot tigging opphørte ved nyttår, og deretter at utenlandske prostituerte nærmest bosatte seg på Karl Johan”. Turistnæringen var heller ikke glade for at sentrale deler av Oslo, som årlig besøkes av ca 1,5 til 2 millioner

---

⁵ Jf. Brattvåg (2007)

⁶ <http://www.stortinget.no/otid/2005/ov051215.html#sak7>

⁷ Dagsavisen gjorde en artikkelserie på det de omtaler som ”tiggerbander”, sommeren 2006.

turister⁸, preges av det som i deres øyne er uønskede elementer. De mener at dette kan føre til at færre vil besøke byen, noe som i andre omgang kan få konsekvenser for handelsstanden.

I en meningsmåling gjennomført blant 800 Oslo-borgere, av Norsk Respons på oppdrag fra Aftenposten, svarer tre av fire at de anser tigging som et problem for byen (Aftenposten Aften 27.06.2006).⁹ Når man definerer noe som et problem, og presenterer det i avisene som et problem, kan det være med på å stigmatisere en allerede marginalisert gruppe ytterligere.

1.6 "Operasjon Sommer-Oslo" og de nye politivedtektene

"Det skal ikke være slik at folk kvier seg for å gå i byen", sa Venstres leder Lars Sponheim til Aftenposten (21.07.2006). Sommeren 2006, fra slutten av juni til ca 15. oktober, gjennomførte politiet en aksjon under navnet "Operasjon Sommer-Oslo". Dette ble gjort på bakgrunn av det som ble ansett som økende aggressivitet blant tiggere og prostituerte i Oslo sentrum. Aksjonen skulle øke trygghetsfølelsen blant de som benyttet seg av sentrum. Politiet skulle bli mer synlige, og fotpatruljer ble satt inn som et ledd i dette arbeidet. Visepolitimester ved Oslo Politidistrikt Roger Andersen beskriver tiltaket som en ubetinget suksess overfor oslopolitiets eget blad "OP magasin" (3/2006), og beskrivelser som "å ta tilbake gata" ble brukt.

Kirkens Bymisjon uttalte seg også positivt til dette tiltaket, men tok et forbehold: "Vi er positive til mer politi i gatene hvis det betyr trygghet for alle, også de som av og til blir oppfattet som uønskede", skal Bymisjonens informasjonssjef Per Frogner ha uttalt til Aftenposten Aften (07.08.2006). Nåværende Justisminister Knut Storberget (Arbeiderpartiet) var så fornøyd med erfaringene fra Operasjon Sommer-Oslo at han ønsket en videreføring om de nødvendige økonomiske midlene kunne oppdrives. Oslo Byråd og handelsstanden var også fornøyde. Byrådsleder Erling Lae skal tidlig ha ytret ønske om videreføring av prosjektet (Aftenposten Aften 07.08.2006).

Operasjon Sommer-Oslo ble supplert med at byrådet først vedtok et forslag til nye politivedtekter 19. juli 2006. I deres pressemelding het det den gang at "en av paragrafene (§ 2.4) gir politiet mulighet til å slå ned på tigging, salg og prostitusjon som forstyrrer ro og orden".¹⁰ Paragrafen i sin helhet, slik den ble vedtatt i november 2006, lyder slik:

---

⁸ Personlig korrespondanse med visitOSLO.

⁹ Norsk respons er et privat markeds- og samfunnsanalyseinstitutt, jeg vet ikke hvordan Aftenposten/Norsk Respons har definert "problem" i undersøkelsen. Er det for eksempel at tigging anses som et sosialt problem som trenger en løsning, eller at tiggere i Oslo sentrum er problematiske gjennom tiggernes nærvær?

¹⁰ <http://www.byradet.oslo.kommune.no/pressemeldinger/article69148-7786.html>

§ 2.4 Tigging og Prostitusjon

Første avsnitt:

På eller i umiddelbar nærhet av offentlig sted må ingen bedrive utilbørlig tigging eller salg som forstyrrer alminnelig ro, orden eller ferdsel.

Andre avsnitt:

På eller i umiddelbar nærhet av offentlig sted må ingen bedrive kjøp av, forsøk på kjøp av eller etterspørsel av seksuelle tjenester.¹¹

De nye politivedtektene gjorde at debatten rundt tiggeres plass i byens offentlige rom blusset opp igjen. Ifølge byrådets pressemelding i forbindelse med det første forslaget, var ikke paragrafen ment for å ”ramme den enkelte tigger og prostituert med forbudet. Men omfanget av og formene for tigging og prostitusjon”.¹² Det er også ment at politivedtektene skal begrense det som blir betegnet som ”forstyrrende, pågående, aggressiv og organisert [tigging og prostitusjon], som følge av at tiggere og prostituerte fra andre land bruker Oslo som markeds plass”.¹³ De nye politivedtektene ble likevel heftig kritisert. Mange hevdet det var en snikgjennføring av løsgjengerparagrafen, og at de nye vedtektene ville kunne ha konsekvenser for alle tiggere (Aftenposten 11.02.2007, Dagbladet 06.12.2006, Aftenposten 29.11.2006, Dagbladet 07.11.2006).

Politivedtektene var ennå ikke innført da jeg gjennomførte intervjuer sommeren 2006, dermed kan jeg i oppgaven ikke si noe om hvordan disse eventuelt har forandret informantenes hverdag eller deres opplevelse av byens offentlige rom. Operasjon Sommer-Oslo derimot pågikk, og det var stadig politibiler og tjenestemenn og kvinner til fots som patruljerte opp og ned Karl Johans gate.

1.7 Om Karl Johans gate

”Går du nedover Karl Johan, skal det godt gjøres å ikke støte på prostituerte, tiggere og selgere.” (Aftenposten 21.07.2006).

Før jeg flyttet til Oslo for å studere, var ikke Oslo stort mer for meg enn én gate – Karl Johans gate. Det er antageligvis få nordmenn som ikke vet hvor Karl Johans gate er, eller som ikke har sett TV-bildene på 17. mai hvert år av flere tusen mennesker som spiser is, vifter med norske flagg og feirer nasjonaldagen, mens Kongefamilien står på Slottsbalkongen øverst i Karl Johan og vinker til folket. Refsum og Langeland (2003) skriver at Karl Johan

¹¹ <http://www.sak.oslo.kommune.no/dok/Bys/2006/FKOM/2006009103-1.htm>

¹² <http://www.byradet.oslo.kommune.no/pressemeldinger/article69148-7786.html>

¹³ Ibid.

siden 1880-tallet har vært nasjonens promenadegate. Dermed skulle en tro at de fleste også har et eller annet forhold til gaten, eller en formening om den. Sigbjørn Larsen (1996:5) skriver følgende i innledningen til boken "Hele Norges Karl Johan":

Ikke noen annen gate er så omtalt, malt og besunget som Karl Johan. Ikke noen annen norsk gate har en slik fremtredende plass i [Norges] historie og kulturliv. Mange av landets sentrale historiske begivenheter vil for alltid være uløselig knyttet til Norges hovedgate. [...] Karl Johan er på samme tid en folkets gate, en gate for handel, for gjøgleri og offentlighet. En gate med plass til agitasjon og politisk meningsutveksling så vel som en gate for fest og glede. Kort sagt ingen annen gate er som hele Norges Karl Johan.

Larsen (1996) skriver videre at ikke alle har vært like begeistret for den nedre delen av gaten. Forfatteren Carl Just skal ha sagt at "det finnes knapt noen gate som begynner så stygt og ender så vakkert som Carl Johan", mens tidligere byplansjef Harald Hals blir sitert på følgende: "hovedstaden mottar sin gjest i bakgården og fører ham opp kjøkkentrappen" med henvisning til at Østbanehallen ligger i bunnen av Karl Johans gate hvor det ikke er noe fint (Larsen 1996:14). Men Larsen hevder at den nedre delen i senere tid har fått en ansiktsløftning både arkitektonisk og kulturelt, og at den i dag kanskje fremstår som den mest spennende delen av gaten. Larsen utdyper dessverre ikke hva han mener med den mest spennende delen av gaten. Det er i nedre del rusmiljøet har funnet et nytt tilholdssted i Skippergata, og jeg var veldig interessert i om informantene opplevde øvre del av gaten som annerledes enn nedre siden de holdt seg i nedre. Sånn sett ble forholdet mellom øvre og nedre del av gaten viktig for meg.

Den øvre, eller vestre, delen av Karl Johans gate ble pusset opp i forbindelse med hundreårsmarkeringen av Unionsoppløsningen mellom Norge og Sverige, og sto ferdig 17. mai 2005. Dette var et resultat av den såkalte Hovedstadsaksjonen, som var et samarbeid mellom gårdeiere, staten og Oslo kommune. Samferdselsetaten i Oslo kommune skrev blant annet dette på hjemmesidene sine i forbindelse med gjenåpningen av gaten:

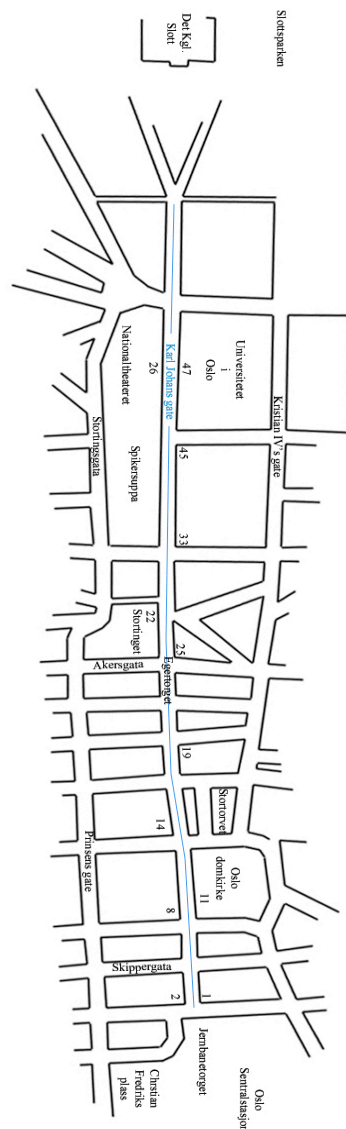
Paradegaten med nye brede fortau er tatt i bruk av Oslofolk og tilreisende, og det er lagt til rette for hyggelige uteserveringer flere steder. Særlig har utformingen av nye Stortings plass gitt mulighet for opprustning av uteserveringen der.¹⁴

Fire monumentale bygninger kan sies å danne en ramme rundt øvre del av Karl Johan: Slottet, Stortinget, Nasjonalteateret og universitetet. Disse representerer i følge Larsen (1996)

---

¹⁴ http://www.samferdselsetaten.oslo.kommune.no/hovedstadsaksjonen/karl_johans_gate/article47034-9110.html

henholdsvis monarkiet, demokratiet, kunsten og fornuften. Refsum og Langland (2003) hevder, på bakgrunn av de innflytelsesrike institusjonene som er representert langs Karl Johan, at gaten utstråler symbolsk makt. Den øvre delen av gaten har samtidig et åpnere preg enn den nedre delen på grunn av plassen utenfor Stortinget, Spikersuppa og Studenterlunden, som nærmest kan betegnes som parkområder. Karl Johans gate er i dag Norges kanskje travleste gate, og jeg vil anta at det også er hvor man finner den største agglomerasjonen av tiggere – i hele Norges Karl Johan.

Figur 1.1: Karl Johans gate

Kartet er ment å skulle gi et overblikk over gaten som er 1375 meter lang.

Kilde: Plan- og bygningsetaten i Oslo kommune.

2 Teoretiske perspektiver

Teoriene som presenteres og diskuteres i dette kapitlet, må både ses som et bakteppe til analysedelen, og som å danne et rammeverk som jeg bruker til å analysere det empiriske materialet. Kapitlet starter med en kort beskrivelse av hva som gjør byer spesielle og en redegjørelse for begrepet urbanitet. Urbanitet er relevant i forhold til byen som forskjellenes steder, og byen som stedet der ulike grupper mennesker eller enkeltindivider kontinuerlig omgås hverandre.

Teorier som omhandler konstruksjonen og produksjonen av rom, har en sentral plass i teorikapitlet. Disse har et høyt abstraksjonsnivå, men er likevel viktige når det gjelder å forstå rom som noe som ikke er gitt, men som en sosial prosess. Steder (og rom) er konstruert av menneskene som utgjør samfunnet, men på samme tid er de nøkkelen til konstruksjonen av relasjoner mellom mennesker, skriver Cresswell (2004). Dette gjør byens offentlige rom og de steder det rommer, til en viktig faktor i konstruksjonen av hverdagslivet i den sosiale byen.

Jeg vil forsøke å forklare hva byens offentlige rom kan ses som å være, noe som henger tett sammen med teorier om den demokratiske byen og det demokratiske offentlige rom. Spørsmål om byens offentlige rom kan ses som en demokratisk arena, og hva det i så fall er som gjør det demokratisk, eller hvordan den demokratiske byen kan fremmes, er symptomatiske for denne debatten. Dette perspektivet vil så forbindes med vanskeligstiltes rolle i det offentlige rom og i produksjonen av det offentlige rom.

Med tanke på oppgavens problemstilling og det følgende analysekapitlet snevres det teoretiske inn mot slutten. Marginalisering og sosial eksklusjon i byer vil bli grundigere diskutert, og begrepsparet "in-place"/"out-of-place" vil være sentrale.

2.1 Urbanitet

Byer består ikke av like individer, homogene kulturelle eller fysiske landskap, men er steder hvor forskjeller, eller diversitet utgjør en større helhet. Mangfoldet som preger byer, får konsekvenser for hvordan byens beboere oppfatter seg selv, andre mennesker og sine omgivelser. Det påvirker også hvordan individet handler i hverdagen. Begrepet urbanitet brukes gjerne om denne byspesifikke tenke- og handlingsmåten.

Pløger (2001) hevder at urbanitetsbegrepet er nesten ukjent eller ubrukt innen byteori. Dette hevder han på bakgrunn av en påstand om at vi i dag mangler begreper som vi kan bruke til å forstå det urbane, eller byen, som et "levd liv". Gjennom urbanitetsbegrepet skal man, ifølge ham, kunne gi et bilde av hvilke former for liv og erfaringer det å leve i by gir

grunnlag for. Da legger man til grunn at det å bo i by gir andre erfaringer, sosiale former, tenkemåter og innstilling enn det å bo på bygda eller i et tettsted.

Man kan selvfølgelig innvende at bygda i større eller mindre grad urbaniseres, og at man vil finne de samme meningene og tenkemåtene blant folk i for eksempel Indre Østfold som blant innbyggerne i Oslo. En av grunnene kan være at grensene mellom by og land brytes ned gjennom blant annet informasjons- og kommunikasjonsteknologi, og at det kun er forestillingene om skillet som består. Og som Pløger (2001) selv påpeker, mente Henri Lefebvre allerede i 1968 at man fremfor urbanitet burde snakke om et urbant samfunn, da urbanisering preget alle landets kroker (i dette tilfellet antageligvis Frankrike). Likevel mener Pløger at det å leve i by krever en vitenskapetanse og sosial kompetanse som er forskjellig fra bygdas.

Georg Simmels (2005) teori om storbyen og åndslivet, opprinnelig skrevet i 1903, kan ses som en av de første om urbanitet. Gjennom observasjon i storbyer som Berlin og Paris kom Simmel frem til at menneskers nerver ville "slites ned" gjennom de hyppige møtene og interaksjonen med fremmede, som er karakteristiske for storbyer. Gjennom dette skjedde det en individualisering, man ble blasert. Kun på denne måten kunne man takle store mengder tilfeldige møter med fremmede.

Det hevdes med andre ord at man sosialiseres inn i et rammeverk av tanke- og handlingsmønster som er spesielle for byer. Dette ligger nært opptil Pierre Bourdieus (1992) habitusbegrep, som ifølge Bourdieu har en dobbel betydning. På den ene siden er habitus et resultat av livsbetingelser. I Bourdieus samfunnsanalyse gjelder dette klassetilhørighet, og først og fremst volumet av økonomisk og kulturell kapital. På den andre siden er habitus også styrende for og styrt av individets handlinger. Bourdieu beskriver derfor habitus som strukturert, strukturerende struktur. Individet er altså både strukturert gjennom dets habitus, som i dette tilfellet er kroppsliggjorte tanke- forståelses- og handlingsmønster man sosialiseres inn i, samtidig som habitusen kan påvirkes og gjennom det ens posisjon i samfunnet. Man kan nesten kalle urbanitet en slags byspesifikk habitus, for å låne Bourdieus begrep.

Også sosiologen Erving Goffman (2005) skrev på 1960-tallet, i et mikrointeraksjonistisk perspektiv, om hvordan mennesker i storbyer forholdt seg til hverandre. Han lanserte blant annet begrepet "taktfull uoppmerksomhet" som en forutsetning for at fremmede kan omgås i byens offentlige rom. Taktfull uoppmerksomhet innebærer at man holder avstand til de fremmede man omgås i det offentlige rom, samtidig som man

holder seg nær nok til ikke å kunne oppfattes som uhøflig. På denne måten forløper altså møter fremmede imellom i byens gater smertefritt.

Goffmans (1992) teori om hverdagslivets rollespill kan også brukes på samhandlingen fremmede imellom. Hvor begreper som ”backstage” og ”frontstage” kan brukes for henholdsvis hvordan man er i det private rom i motsetning til det offentlige, og forholdet mellom de to. Man tar altså på seg bestemte roller når man beveger seg i byens offentlige rom, for eksempel rollen som tigger, eller den som medlidende giver. Og man må iscenesette seg selv på bakgrunn av hvilken eller hvilke roller man spiller. Når det gjelder byen som steder for møter og samhandling fremmede imellom, er dette noe også Lefebvre (1991), Sennett (1990), Madanipour (1996), Amin og Thrift (2002) og Simonsen (2005) legger vekt på i sine beskrivelser av byen og bylivet især.

2.2 Urbanitet som sosioromlig fenomen

Allerede på romernes tid diskuterte man urbanitet som et sosioromlig produkt ifølge Pløger (2001). For romerne var byen et produkt av forholdet mellom summen av sosiale relasjoner på den ene siden, og den arkitektoniske byen, byen av stein, på den andre.

Byens størrelse, tetthet og sosiale mangfold spiller altså en sosial rolle. Disse forholdene skaper nærhet til fremmede. Byens fysiske ramme gjør byen uoversiktlig og skaper individualitet. Dette er forhold som har innflytelse på utviklingen av byens sosiale konstellasjoner og innstillinger. Der urbanitet kan ses som et sosialt produkt, må en også huske at rommet og de fysiske strukturene danner en ramme rundt det sosiale som kan ha en pregningseffekt (Pløger 2001). Det vil si at også arkitektoniske former og hvordan byens offentlige rom er utformet, har en innvirkning på individet. Urbanitet kan således hevdes å være avhengig av de sosioromlige betingelsene vi har, nå vi tilegner oss verden.

Mye av det Pløger (2001) skriver i boken ”Byens språk”, er sterkt inspirert av Henri Lefebvres (1991) teoretisering rundt produksjonen av rom, hvordan rom konstitueres. Det er ikke bare Pløger som er inspirert av Lefebvre. Lefebvre kan gjennom boken ”The Production of Space” ses som å ha innøvd stor innflytelse på teoretiseringen rundt byens offentlige rom, det er ofte hans modell man bygger på (se Soja 1996, Borden 2001, Mitchell 2003, Simonsen 2003).

2.3 Produksjonen av rom

Ifølge Lefebvre (1991:116) ”bringer enhver analyse av rom oss opp mot det dialektiske forholdet mellom etterspørsel og ordre, sammen med de tilhørende spørsmålene; Hvem? For

hvem? Gjennom hvems handlinger? Hvorfor og hvordan?” [min oversettelse]. Kort forklart er Lefebvres tese at (sosialt) rom er et sosialt produkt, samtidig som det også er en sosial konstruksjon (Peet 1998).

Det er tre konseptuelle elementer som kan skilles fra hverandre i analysen av rom ifølge Lefebvre. Disse er romlig praksis, rommets representasjoner og representasjonenes rom, som sammen utgjør en romlig triade. *Romlig praksis* inneholder produksjon og reproduksjon av rom, og de spesifikke stedene og romlige manifestasjonene som er karakteristiske for sosiale konstruksjoner. Altså, noe forenklet, er dette rommets manifestasjoner, det man kan se, byens fysiske og sosiale strukturer. Ifølge Simonsen (2005) kan man også kalle det ”det erfarne rom”. Hun skriver at det er et resultat av samspillet mellom institusjonelle systemer og daglige erfaringer og praksis. Fordi dette involverer bruk og fremstilling av kroppen, er det i Simonsens øyne i stor grad de sosiale relasjonenes rom som menes med romlig praksis. *Rommets representasjoner* er det abstrakte aspektet ved rom. Man kan si at det er tolkningsskjemaer og mønster som pålegges oss. Derfor kan det hevdes å være planleggenes og arkitektenes arena, og å være viktig i den sosiale og romligpolitiske praksis som pålegges oss. Peet (1998) kaller det også planlagt eller begrepsliggjort rom. *Representasjonens rom* er det vi gjør bruk av i vår hverdag, våre oppfatninger av og perspektiv på omgivelsene. Med andre ord er dette omgivelsene vi lever og handler i, og som vi også kontinuerlig forsøker å tilegne oss og modifisere (Simonsen 2005). Det er snakk om det ”levde rom”, noe også Lefebvre skal ha referert til det som (Pløger 2001). Det er i dette perspektivet muligheten for skapelsen av ”mot-rom” eksisterer, rom for motstand og kreativ utfoldelse fra marginaliserte og undertrykte grupper (Simonsen 2005).

Disse tre konseptene er sammensveiset gjennom et dialektisk forhold til hverandre, og bidrar til produksjonen av rom i forskjellige konstellasjoner innenfor gitt historisk kontekst eller gjeldende produksjonsforhold.¹⁵ Forholdet mellom de tre momentene er aldri enkle, aldri stabile, og ikke bevisste (Peet 1998). De enkelte konseptene må forstås som weberianske idealtyper, som er til for å gjøre sammenligning, analyser og forskning enklere, for ikke å si mulig i det hele tatt (Coser 2003). De kan altså kun skilles fra hverandre analytisk.

Problematikken rundt rom er ifølge Lefebvre (1991) først og fremst et resultat av veksten i produksjonskraftene. Han mener altså at rom produseres for oss, med baktanke om

---

¹⁵ Henri Lefebvre var marxist.

å lokke oss inn i de rådende hegemoniske kreftenes idealverden for å tjene makthavernes interesser.

2.4 Tredjeromsteorien

Som nevnt, bygger Soja (1996, 2000) på Lefebvre når han legger frem sin teori om byrommets trialektikk. Sojas poeng er at produksjonen av (by-) rom kan ses på minst tre forskjellige, men beslekta, måter; i et "firstspace" eller førsteroms-, et "secondspace" eller andreroms- og et "thirdspace" eller tredjeromsperspektiv. Studerer man rom gjennom *førsteromsperspektivet*, ser man det som et sett av materialiserte romlige praksiser som produserer og reproducerer den konkrete formen. Dette er en materialistisk tilnærming til studiet av rom, eller den materielle delen av romproduksjon, "ting i rom". I *andreromsperspektivet* er rommet mer et mentalt felt som finnes i forestillinger om rom skapt gjennom individers refleksive tankearbeid. Man kan også kalle det "tanker om rom". Det siste perspektivet, *tredjeromsperspektivet*, ligner konseptuelt litt på Anthony Giddens (1986) strukturasjonsteori, som hevder at vi på samme tid som vi former samfunnet også formes av det. I tredjeromsperspektivet ses rom som en på samme tid ekte og forestilt, faktisk og virtuell arena for strukturerte individer, kollektive erfaringer og aktørpåvirkning (Soja 1996). Muligens kan man si at det er i det andre og tredje perspektivet enkeltindividets påvirkningskraft på romlige mønster kan realiseres, mens det i det første vil være planleggere og myndigheter som er dominerende krefter, samtidig som det i siste instans er et samspill mellom alle tre som er utslagsgivende for resultatet. Andreromsperspektivet kan kanskje sies å være det jeg ønsket å belyse gjennom denne oppgaven. Jeg ville vite informantenes tanker om rom. Hvordan de oppfattet "tingene i rommet", altså førsteromsperspektivet, men også hvordan de interagerer med byen og de romlige mønstrene det skaper.

Produksjonen av rom er så viktig fordi det kan hevdes at det er gjennom produksjonen og reproduksjonen av offentlige rom at de romlige og kulturelle dimensjonene ved demokratisk politisk praksis opprettholdes (Low 2000). Når Mitchell (2003) i likhet med Lefebvre (1991), ser et problem i at det offentlige rom i større og større grad skapes for oss, heller enn av oss, er det fordi det da vil føre til et ikke-demokratisk offentlig rom, produsert av makthaverne for at det skal tjene deres interesser. Og selv om romlige landskap, både i materiell, visuell og sosial form, kontinuerlig er under produksjon, vil mektige sosiale aktører alltid forsøke å fremstille det som endelig og uforanderlig.

2.5 Romlig praksis – rommets manifestasjoner

Romlige strukturer må ses som noe mer enn bare konteksten for sosial interaksjon, hevder Sibley (1995), hva med kontekstens natur, form, innhold, eller menneskets interaksjon med det fysiske miljø, spør han.

Ifølge Sennett (1990) kan vegger mellom forskjeller i byers befolkning ses som karakteristiske for byens fysiske landskap. Skillene oppstår fordi forskjeller blir antatt å være gjensidig truende heller enn gjensidig stimulerende. Man ønsker altså homogene landskap. Dette er Sennett kritisk til og han mener at vi har godt av eksponering overfor ”andre”. Vi burde ikke se mangfold og forskjeller på gaten, eller i andre mennesker, som en trussel, men som en nødvendighet. De er nødvendige for oss fordi vi slik lærer hvordan livet skal balanseres, både individuelt og kollektivt (Sennett 1990). Jeg leser dette som et forsvar for åpne og inkluderende offentlige rom.

På samme tid krever det handling. Å bry seg om det en ser i verden, fører til at en mobiliserer ens kreative krefter, ifølge Sennett. I den moderne byen burde disse kreftene ha en spesielt human form, og rette mennesker utover. Vår kultur trenger en eksponeringskunst, skriver han, denne vil ikke gjøre oss til fiender, men heller til mer balanserte voksne mennesker, som evner å håndtere og lære av kompleksitet (Sennett 1990). Dette kan man lese som at Sennett mener at det ikke kun er toleranse, men også handling som er nødvendig for å forbedre sosiale forhold.

Bygninger kan ifølge Massey (2001) ses som å muliggjøre sosiale relasjoner, på samme tid som de blir forandret av dem og har et ”liv” i dem. Byens arkitektur er altså rammen rundt sosiale relasjoner, rammen som vi lever våre liv innenfor. Samtidig som vi tilpasser oss den, er vi hele tiden med på å konstruere og rekonstruere dens meningsinnhold og konkrete form.

2.6 Rommets representasjoner – begrepsliggjort rom

Lefebvre (1991) skriver i forbindelse med rommets representasjoner at det er utenfor enhver tvil at rommet sender ut visse signaler. Rommet forteller deg hva du kan gjøre og ikke, noe som signaliserer makt. Budskapene er med overlegg skjulte og forkledde, fordi dette, ifølge Lefebvre, ligger i maktutøvelsens natur. ”Rommet snakker til oss, men det forteller ikke hele historien. Først og fremst forteller det oss hva som ikke er lov” (Lefebvre 1991:142 [min oversettelse]).

I Lawsons (2001) bok ”The Language of Space” behandler han byrom og arkitektur som beholdere der menneskelig handling muliggjøres, struktureres, organiseres og til og med

feires. Ifølge ham, er rom noe som bringer oss sammen, samtidig som det skiller oss fra hverandre. Arkitektur strukturer og organiserer rommet for oss. Dermed kan den både legge til rette for, og hindre våre aktiviteter, gjennom måten den benytter seg av rommets språk.

Om skillet mellom offentlige og private områder skriver Lawson (2001) at det må gå tydelig frem hva som er offentlig i motsetning til hva som er privat. Han skriver også at vi er avhengige av at rom skaper steder som passer til spesifikk oppførsel og særskilte handlingsmønstre, samt at det forteller oss hva denne, eller disse, er. Det er altså rommet som er grunnlaget for våre sosiale liv i hans øyne, og det må fortelle oss hva vi kan og skal gjøre på gitte steder. Dette står i strid med Mitchells (2003) poeng om at byens offentlige rom i større og større grad lages for oss heller enn av oss, noe som ikke er bra. Mitchell mener det resulterer i at det ikke er offentlig, men produsert for spesielle typer aktivitet, hvor ikke all aktivitet eller alle individer er ønsket. Lawson (2001) og Mitchell (2003) kan altså i dette spørsmålet ses som motsetninger. Lawson mener at rommet må planlegges for oss, mens Mitchell mener at det kun realiseres og er offentlig gjennom oss. Samtidig deler Lawson tilsynelatende David Sibleys (2001) syn på offentlig-privatdikotomien som noen mennesket trenger i sine liv for å skape stabilitet. De ser begge bort fra de indre motsetningene i både offentlige og private, noe Kilian (1998), Soja (2000) og Blomley (2005), som vi vil se senere, påpeker.

Når Lawson (2001) skal forklare hvordan rommet muliggjør våre sosiale liv, hevder han at mennesket har tre romlige behov: underholdning og stimulans, sikkerhet og til sist identitet eller tilhørighet. Behovet for stimulans begrunner han med at vi ikke er skapt til å bebo nøytrale rom. Dersom man for eksempel stenger et menneske inne i et tomt rom, vil det ikke gå lang tid før vedkommende vil begynne å kjede seg, og etter hvert også vil gå fra forstanden. På samme tid er heller ikke for mye stimulans bra. Ideelt sett skal det altså være en balansegang da vi alle har et dypt og fundamentalt behov for en viss grad av stabilitet, kontinuitet og forutsigbarhet i våre liv. Noe som av Lawson tas til inntekt for at vi trenger sikkerhet i form av sosiale normer. Til sist er rommet også en arena, eller en kontekst, der vi kan bruke spekteret av identiteter vi påtar oss i våre liv (Lawson 2001). Han kan her leses som at han fraskriver individet evnen til å tilskrive eller gi rommet betydning.

Lawson (2001) spør seg så om man kan se refleksjoner av sosiale normer i rommet. Noe han mener at man kan, og at de utgjør noen av de mest fundamentale komponentene av rommets språk. Her kommer det han kaller ”setting” inn. En setting består av rommet, dets omgivelser og innhold, og menneskene og deres aktiviteter. Settingene er viktige for menneskers følelse av sikkerhet da de implisitt formidler hvordan man oppfører seg i dem.

Går man for eksempel inn i et bibliotek, vet man automatisk hvilke sosiale normer som gjelder der (Lawson 2001). Lawson kan leses som å ønske seg et gjennomplanlagt samfunn hvor ingenting er overlatt til tilfeldighetene. Dette kan henge sammen med at han er arkitekturteoretiker. Det er flere som er uenige i hans fremstilling av det offentlige rom, og kritiserer synet på byen som et resultat av planlegging.

2.7 "Den ukjente byen"

Borden et al. (2001) hevder, i likhet med Lefebvre (1991), Low (2000), Soja (2000) og Simonsen (2005), at byen ikke kan ses kun som et resultat av planleggere og arkitekters arbeid, fordi disse yrkesgruppene, på tross av at de i egne øyne fremstår som autonome, kun handler som en del av mye bredere og dypere systemer av makt, økonomi og betydning. Videre blir arkitektur altfor ofte utformet, og dermed også forstått, som en utelukkende estetisk og/eller intellektuell aktivitet, man ignorerer sosiale relasjoner, og avskriver mennesker som passive. Derfor kan arkitektur, for eksempel i form av monumenter, uttrykke betydning i bybildet, på samme tid som de underliggende maktstrukturene maskeres og skjules. Riktignok peker også Lawson (2001) på at arkitektur for ofte blir sett som løsrevet fra den sosiale konteksten den inngår i, altså at den blir sett som løsrevet fra dens brukere. Likevel synes Lawson å mene at man burde legge til rette for de ønskede formene for sosial struktur og aktivitet på steder gjennom planlegging, at rommets språk skal fortelle uønskede individer, at deres aktiviteter ikke er tillatt på gitt sted.

Tabor (2001) går til og med så langt som å påstå at arkitektur ved siden av å søke kontroll over natur, også søker å kontrollere mennesker (jf. Lawon 2001). Arkitektur har altså i mange tilfeller dominans som et mål, og arkitekter har lenge visst at for eksempel vinduer og balkonger gir oss en følelse av at det er noe eller noen der, selv når det ikke er det. Og det er, ifølge ham, ikke bare fantasien vår som dikter opp ideer om mennesker i vinduene og på balkongene, men på en måte fortsetter vinduene og balkongene å se på oss. På tross av at de kun er døde objekter, antar de en slags levende form (Tabor 2001). Sennett (1992) peker på at man i bygningen av høyhus i moderne tid ofte har benyttet seg av store glassflater. Dette designkonseptet mener han har smeltet sammen synlighetens estetikk med sosial isolasjon. Man kan riktignok se både inn og ut, men veggene skiller den indre aktiviteten fra den ytre. Samtidig kan en kanskje, på den andre siden, hevde at bruk av store glassflater, balkonger og vinduer kan gi en trygghetsfølelse gjennom at man da føler seg sett, altså som en motsetning til en mørk bakgate.

Estetiske attributter ved bygningsmassen, kombinert med videoovervåkning, gjør at Tabor (2001) trekker paralleller mellom den moderne byen og Jeremy Benthams Panopticon, og deretter spør om det finnes noen som, selv om de ikke smugler, ikke har følt seg skyldig når de passerer tollens speilkledde ganger på flyplasser. På denne måten skaper overvåkning bevissthet, og da selvbevissthet, noe som påvirker individets identitet og hennes eller hans plass i den eksterne verden (Tabor 2001).

2.8 Representasjonenes rom – det levde rom

Iain Borden (2001) innfører begrepet ”zero degree architecture”, eller tom arkitektur, som betegnende for hva i det minste store deler av byens fysiske landskap kan ses som. I dette ligger det at arkitektur ikke har noen iboende, definitiv mening eller betydning. Man står fritt til å tolke den som man selv ønsker. Begrepet impliserer også at store deler av det bebygde miljø er meningsløst om det ikke blir brukt. En parkeringsplass er for eksempel ikke en parkeringsplass før det parkeres biler der. Ifølge Borden (2001), som skriver om skateboardkjørernes bruk av byen, kan den tomme parkeringsplassen ses som en ”skatepark”. Skateparken realiseres da gjennom skaternes bruk av den. Også Pløger (2001:1991) har et lignende syn; ”En by får først sosial betydning gjennom bruken og forståelsen av rommet”. Det handler altså om å ”lese” byen.

Ifølge Pløger (2001) må man benytte seg av dobbeltheten i begrepet ”lesning” av byen. På den ene siden møter vi byen på en refleksiv og tolkende måte. Da ses byen på måter som bestemmes av de verdier, holdninger og fordommer vi er i besittelse av.¹⁶ På den andre siden møter vi byen gjennom sansing og persepsjon av byens mange tegn, presentert i en bestemt kontekst eller situasjon. Derfor handler lesning av byen i Pløgers øyne om et samspill mellom kognitiv kartlegging og menings- og betydningstilskrivninger. Altså både hvordan kunnskap om byen akkumuleres gjennom samhandling med den, og hvordan språk, erfaringer og verdier styrer vår opplevelse og oppfatning av den.

Hvordan byen brukes og begrepsliggjøres, kan altså til en viss grad sies å bestemme hvilken mening eller betydning den får. Dette er i samsvar med Mitchells (2003) tidligere nevnte ønske om at det offentlige rom må gjøres offentlig gjennom enkeltindividers bruk av det. At noe ikke kan betegnes som offentlig, så lenge det kun er enkelte sosiale grupper som benytter det. Hvordan vanskeligstilte individer og grupper begrepsliggjør eller snakker om byens offentlige rom, kan dermed få konsekvenser for deres bruk av byen, altså romlig

---

¹⁶ Jf. Urbanitetsbegrepet.

praksis, og bruken av byen har konsekvenser for hvordan den begrepsliggjøres og forstås. Om de ser seg selv som uønskede i bestemte deler av byen, og dermed unngår disse, påvirker det den sosiale strukturen på stedet. Dette vil i andre omgang kunne ha en tilbakevirkende effekt, og de sosiale strukturene vil reproduseres. Samtidig har de også muligheten til å aktivt påvirke og manipulere byens offentlige rom til sin egen fordel.

2.9 Den kroppslige og narrative byen

Kirsten Simonsen (2005) forsøker i boken "Byens mange ansigter" å trekke opp et slags rammeverk som man kan forstå byen gjennom. Eller som hun skriver, er det ikke hennes intensjon å fremlegge en generell teori om byer, men å introdusere begrepslige redskaper som man kan bruke til å fange opp konstruksjonen av byen. Hun starter med å ta utgangspunkt i Michel de Certeau som utpeker to typer "nettverk" som avgjørende for menneskers aktive konstruksjon av byen; *gestus* og *narrativer*. Disse to ses som kjeder av operasjoner utført i forhold til ens omgivelser, som også manipulerer omgivelsene. Gestus er av praktisk art, og blir av Simonsen knyttet til den "kroppsliggjorte byen", mens narrativer er språklige og knyttes til den "narrative byen".

Grunnleggende for Simonsens (2005) teoretisering rundt den kroppsliggjorte byen er synet på menneskekroppen som sosialt betinget. Altså ikke et skille mellom kropp og bevissthet. Om kroppen i forhold til sine omgivelser skriver hun med referanse til Henri Lefebvre, at kroppen både er sitt rom og har sitt rom. Den produserer seg selv i rommet på samme tid som den produserer dette rommet. Derfor må "gående eller annen mobil praksis" ikke kun ses som simple bevegelser i byen, men som en form for romliggjøring. Å gå i byen, skriver Simonsen, nok en gang med referanse til de Certeau, må ses som en romlig uttalelse og har en trippel funksjon. Det er en prosess for *tilegnelse* av det urbane topografiske system, det er en romlig *realisering* av forskjellige steder, og det forutsetter *relasjoner* mellom differensierte posisjoner. Relasjonene muliggjør bevegelse, eller skapes i bevegelse i forhold til andre (Simonsen 2005). I forhold til hvordan mine informanter beveger seg i byrommet, vil dette perspektivet være svært relevant. Deres bruk av Karl Johan vil for det første forme deres syn på gaten – de sosiale og fysiske strukturene – samtidig som de er med på å forhandle og reforhandle bruken av gaten. Det mobile aspektet ved konstruksjonen av byen og konflikten om byens offentlige rom skal forstås som en historisk, åpen og alltid ufullendt prosess. Den kroppslige byen er ifølge Simonsen (2005) en alltid ufullendt tids-romlig konstruksjonsprosess.

Når den gjelder den språklige delen av individers aktive konstruksjon av den ”narrative byen”, spiller fortellinger en stor rolle. Fortellingene er sentrale når det gjelder å avgrense og atskille steder (Simonsen 2005). Dette gjelder ikke bare skillet mellom offentlig og privat, men også internt i hver av dem. Simonsen legger også vekt på at fortellingene må ses som sosiale i dobbel betydning. De får for det første kun mening og betydning i en sosial kontekst. Samtidig spiller fortellingene en rolle i konstruksjonen av denne sosiale konteksten innenfor hvilken aktører eksisterer og handler. Dette får romlige følger, eller gjør fortellingene romlige gjennom at de er tett forbundet med handling og praksis. Her ser man at den kroppslige byen og den narrative byen henger tett sammen. Fortellingene kan forme ens kognitive kart, eller som Michel de Certeau uttrykker det, gjør fortellingene ”places into spaces and spaces into places” (de Certeau I: Simonsen 2005:74). Fortellinger kan altså ses som å påvirke ens bevegelser og praksis i rommet, eller byens offentlige rom. Fortellingenes påvirkning er lik den Amin og Thrift (2002) trekker frem i forbindelse med stemplingsprosesser.

Gjennom fokusere på urbane fotavtrykk, eller ”labeling”, kan en forkaste ideen om byen som strukturerte og segregerte mønster av mobilitet, ifølge Amin og Thrift (2002). Det muliggjør et syn på byen som flere romlig fleksible mønster av kombinasjoner. Disse forbinder og muliggjør kontakt mellom fjerne steder, men separer også områder som er nære hverandre i distanse, hevder Amin og Thrift. Videre skriver de at byer eller steder som omtales på spesifikke måter blir det de omtales som. Dette skyldes at individers/aktørers praksis vil preges av omtalen steder og byer får, og har fått. Praksis kan til og med ses som en respons på ”labels”. Akkurat på samme måte som Robert Mertons selvoppfyllende profeti, som også sosiologen Howard Beckers (1967) stemplingsteori bygger på. Med andre ord iscenesetter mennesker og steder hverandre. Dette er relevant i forhold til hva som blir ansett som riktig og gal bruk av byens offentlige rom, altså hva som hører hjemme eller ikke hører hjemme for eksempel i Karl Johans gate. Stempling eller navngiving kan være med på å trekke opp de ”spillereglene” som gjelder i byen. At ”grenser og territorier” trekkes opp i det offentlige rom, kan være et resultat.

2.10 Byens offentlige rom

I og med at det er hvordan vanskeligstilte opplever byens offentlige rom som er denne oppgavens tema, blir det viktig å forstå hva byens offentlige rom er, noe som i seg selv kan være et problem. Det kan nemlig være vanskelig, for ikke å si umulig, å gi en absolutt og presis definisjon på hva det offentlige rom er, om man da ikke skal støtte seg på det norske

lovverket, den såkalte juridiske diskursen (Simonsen 2005), hvor det offentlige rom i straffeloven anno 1902 § 7 defineres som:

Ved offentlig Sted forstaaes [...] ethvert for almindelig Færdsel bestemt eller almindelig befærdet sted” (Norges lover 2006).

Det er denne definisjonen man går ut fra for eksempel i forbindelse med de nye politivedtektene, som ble nevnt i oppgavens innledning, eller juridiske spørsmål om hva som er lov eller ei i byens offentlige rom.

Det offentlige rom settes, innlysende nok, ofte opp mot det private i form av en dikotomi. Likevel er det i realiteten ikke alltid et klart skille mellom de to, derfor må de ses mer som idealtyper. Det som altså i utgangspunktet kunne vært et enkelt konsept, er i realiteten veldig komplekst og kronglete (Massey 2001). Det er dessuten et skille mellom det som av for eksempel myndigheter defineres som offentlig, og hva som faktisk er offentlig i ”rett” forstand. Man kan også hevde at det offentlige rom aldri vil kunne ha en universell betydning alle kan enes om, til det eksisterer det for mange forskjellige syn. Det offentlige rom er likevel blitt forsøkt konseptualisert av flere.

Hénaff og Strong (2001) viser skillet ved å definere hva som er privat. Rom er i deres øyne privat når et gitt individ eller en gruppe av andre blir tilskrevet retten til å stille kriterier som må imøtekommes for at man skal få tilgang til dette. Samtidig må privat forstås som skilt fra offentlig like mye som et resultat av eierskap, som på grunn av de kriteriene, eller reglene som må følges for å få tilgang (Hénaff og Strong 2001). Hovedpoenget her er altså at privat er det som kontrolleres av enkeltindivid eller grupper, som da også har muligheten til å regulere adgang.

Kilian (1998), på den andre siden, advarer mot å se offentlig og privat som motsetninger, som ytterpunkter på en skala, og ikke ta hensyn til motsetningene i hver av dem. Videre argumenterer han for at forholdet offentlig-privat er maktrelasjoner som utspiller seg i rom, og at både offentlig og privat er en del av ethvert rom, en slags romlig dualitet med andre ord. Dette er et syn mange andre også synes å stille seg bak, blant andre Blomley (2005) og Soja (2000). Edward Soja spør seg selv om vi egentlig i det hele tatt er tjent med offentlig-privatdikotomien i analyser av det offentlige rom, og foreslår at det som er i ferd med å skje, er en restrukturering av både offentlige og private rom, fulgt av at meningsinnholdet og den kategoriske distinksjonen forandres. David Sibley (2001), på sin side, hevder som nevnt at vi trenger offentlig-privatdikotomien for å føle oss trygge.

Det er også blitt lagt frem forslag til mer omfattende analytiske rammeverk for å definere offentligheten av sted/rom blant annet av Carr et. al (1992). Deres forslag inkluderer fem typer ”romlige rettigheter”: *tilgang*, rettigheten til å benytte seg av og oppholde seg på et offentlig sted, som henger tett sammen med; *handlingsfrihet*, muligheten til faktisk bruk av det offentlige rom etter ønske, noe som forutsetter forhandlinger mellom konkurrerende interesser, regler og reguleringer; *krav*, muligheten til å ta over rom, og utnytte dets ressurser; *forandring*, muligheten til å modifisere og forandre miljøet; og til sist *eierskap* eller *disposisjon*, den ultimate formen for kontroll. Gjennom dette skal man altså kunne finne hvorvidt det, i et gitt case, foreligger et offentlig rom eller ei. Men også Carr et. al (1992) peker på at frihet og kontroll ikke er jevnt distribuert, delvis på grunn av kulturelle restriksjoner, delvis utforming og delvis forvaltningspraksis.

2.11 Representasjon og demokrati i byens offentlige rom

Om vi ser for oss byens offentlige rom som det stedet vanskeligstilte grupper, gjennom representasjon, kan kanalisere sine ønsker og behov inn i offentligheten, noe som eventuelt kan føre til en forbedring av deres situasjon og et mer rettferdig samfunn, blir det offentlige rom som stedet for representasjon svært viktig i et demokratisk samfunn. Dette er selvfølgelig å sette det helt på spissen, og også Mitchell (2001), som har veldig sterke meninger om vanskeligstiltes ”rett til byen”, skriver for eksempel at problemet med hjemløse heller løses gjennom offentlig boligpolitikk og bredere velferdsprogrammer, enn gjennom åpne heterotopiske rom. På den andre siden kan man hevde at det er veldig viktig at annerledeshet tolereres i byens offentlige rom, at man ikke ønsker å fjerne et problem ved å usynliggjøre det. Samtidig som man ikke tror at toleranse vil løse sosiale problemer, det krever også handling.

Det offentlige rom kan altså ses som så viktig, fordi det er der ønsker og behov, individer og grupper, kan bli sett og gjennom det bli imøtekommet eller imøtegått. I Norton (2001) øyne er syn, eller synlighet, makt. Hun setter søkelys på hvem, og særlig hva som får bli sett, dette gjennom å bruke graffiti og tagging som eksempel på noe som ifølge henne kan betraktes som en visuell politisk uttrykksform som nektes oss. Det kan tenkes at mange vil ha innvendinger mot et slikt syn på graffiti, og særlig tagging, da den rådende oppfatningen av den slags sub-kulturell utfoldelse er at den er hærverk, noe som er forståelig. Men Nortons poeng er like fullt viktig, og sammenfaller til en viss grad med argumentasjonen om retten til representasjon, og det å bli sett, i byens offentlige rom (Mitchell 2003). I våre hverdagsliv påvirkes vi, i større eller mindre grad, av landskapet vi beveger oss i. Et landskap som kan

synes å være mer og mer dominert av markedskreftene. Reklame i det offentlige rom, enten den befinner seg på reklametårn, busser, bussholdeplasser, trikken, eller i butikker og butikkvinduer, er nesten umulig å ikke legge merke til. Kapitalismens ansikt manifesterer seg overalt, enten vi liker det eller ikke. Graffiti på den andre siden betraktes som helt uakseptabelt. I denne motsetningen kan man ifølge Norton (2001) se motsetningen mellom eiendomsrettigheter og ytringsfrihet. Graffiti-problematikken gjør det i hennes øyne klart at de med mer eiendom er berettiget til større ytringsfrihet.

Den moderne byens rom, er ifølge Sennett (1990), enten begrenset til, samtidig som det iscenesetter, konsum, for eksempel kjøpesenter, eller rom begrenset til, og som iscenesetter, turistopplevelser. På denne måten kan også han sies å hevde at byens rom i økende grad kommersialiseres. Samtidig hevder Sibley (1995) at skillet mellom den konsumerende og den ikke-konsumerende offentligheten øker, på samme tid som ikke-konsum blir konstruert som en form for avvik. Har du ikke midlene, kan du ikke delta, altså uten penger har du heller ikke så mye du skulle gjort i byens sentrale handlegater. Nye spilleregler legges på denne måten til. Dette svekker det ideelt sett åpne og demokratiske aspektet ved byens offentlige rom.

Viktigheten av det offentlige rom i et demokratisk samfunn kan demonstreres ved å overføre den betydning og funksjon Jürgen Habermas tilskriver det han kaller den offentlige sfære til det offentlige rom. Det er gjennom denne man vinner tilgang til maktstrukturene innenfor et samfunn. Den offentlige sfære er i moderne samfunn stedet hvor politisk deltakelse finner sted. Det snakkes sammen, og felles problemer drøftes, derfor kan det sies å være en institusjonalisert arena for diskursiv interaksjon (Fraser 1992). Denne arenaen skal være konseptuelt forskjellig fra staten og myndighetene gjennom at den i prinsippet kan være en motvekt, altså kritisk til staten. Samtidig som den også skal være konseptuelt forskjellig fra den offentlige økonomien, den er ikke styrt av markedsrelasjoner eller markedskrefter. På denne måten skal konseptet, den offentlige sfære, ifølge Fraser, vise oss forskjellene mellom statsapparat, marked og demokratiske institusjoner. Dette er distinksjoner som ifølge henne er essensielle i demokratisk teori.

Diskusjonen i det offentlige skulle ifølge Habermas være åpen og tilgjengelig for alle, private interesser skrinlagt, og deltakere samhandle som likemenn/kvinner. Dette ble aldri tilfellet ifølge Fraser (1992). Det offentlige rom har aldri vært åpent for alle (Detienne 2001). Man kan også argumentere for at privatinteresser spiller større og større roller. Sistnevnte kan ses i forhold til reklame i det offentlige rom, eller privateide offentlige rom i New York som et ekstremt eksempel (Mattelart 1991, Kayden 2000). Noen, som Amin og Thrift (2002), har

også innvendinger mot å behandle det offentlig rom og den offentlige sfære som to sider av samme sak.

2.12 Den demokratiske byen?

Amin & Thrift (2002) mener å kunne identifisere tre innflytelsesrike modeller for urbant demokrati; offentlig rom-/offentlig sfæremodellen, deltakelsesmodellen og modellen for radikalt demokrati. Samtidig kritiserer de også modellene og skisserer sin egen alternative modell.

Den første modellen legger vekt på offentlighetens bruk av åpne eller delte rom som gater, torg, parker, kafeer, biblioteker og kjøpesenter. Det skal skapes en sivil offentlighet gjennom at ulike individer og grupper møtes og samhandler i byens offentlige rom. Amin og Thrift godtar denne modellens ønske om offentlige rom som er åpne for alle. Dette gjør de på bakgrunn av en bekymring for kommersialiseringen og privatiseringen av det offentlige rom. Men de imøtegår modellens sidestilling av det offentlige rom med den offentlige sfære. Der modellen postulerer at den økende privatiseringen av byens offentlige rom truer den offentlige sfære, sår Amin og Thrift (2002:136) tvil om dette: "What makes us so sure that the *piazza* is the space of effective politics, so long as the real political decisions are made in the *palazzo*?" [kursiv i original]. Det offentlige rom er ikke på noen måte synonymt med den offentlige sfære. De hevder også at kontakten fremmede imellom i byens offentlige rom er rutinepreget og følger fastlagte spilleregler¹⁷, og at dette ikke fører til sivilt demokrati og deltakelse. På sitt beste, skriver de, kan offentlige rom ses som tolerante og sosiale. Ved visse anledninger kan de også fungere som møtesteder, demonstrasjoner for eksempel, men de er ikke formative rom som produserer hybride identiteter og politikk (Amin og Thrift 2002).

Deltakelsesmodellen postulerer at et urbant demokrati kan oppstå gjennom enighet mellom ulike grupper. Denne enigheten skal kunne oppstå gjennom rasjonell kommunikasjon. Modellen bygger altså på Jürgen Habermas (1997) teori om kommunikativ samhandling. Amin og Thrift (2002) er uenige i denne modellens tro på kommunikative, deltakende teknikker. Ifølge dem kan man ikke se bort fra at byens offentlige rom er gjennomsyret av skjeve maktbalanser og skjulte maktstrukturer. De legger også til at det for å avsløre maktmisbruk kan være nødvendig å gi marginaliserte og ekskluderte grupper som homofile, barn og etniske grupperinger egne rom for å styrke demokratiet.

---

¹⁷ Jf. Goffmans og Simmels teorier om interaksjonen fremmede imellom.

I den siste modellen, den for radikalt demokrati, handler det demokratiske om å akseptere mangfoldet av former som det å være en demokratisk borger innebærer, og at alle bekjenner seg til liberaldemokratiske etisk-politiske prinsipper; frihet og likhet. Dette skal gjøre at konkurranse eller diskusjoner skjer mellom vennlige motstandere heller enn fiender. Også denne modellen er tuftet på åpne og deltakende idealer, noe Amin og Thrift sympatiserer med. De spør seg likevel om den sosiale rettferden som ønskes oppnådd, er realiserbar på det grunnlaget som trekkes opp. Hvorfor skulle motstand og frihet føre til den rettferdige byen, spør de (Amin og Thrift 2002). Disse tre modellene kan også ses som idealtyper, og vil være vanskelige å finne igjen i ren form.

Amin og Thrifts (2002) alternative forslag har som utgangspunkt at de ønsker å trekke opp en modell for hvordan man kan styrke aktivt medborgerskap, hvor universelle rettigheter til borgerskap står sentralt. Det universelle innebærer at alle har rettigheten til deltakelse, eller muligheten til deltakelse. Toleranse for forskjeller gjør ikke i seg selv interkulturell kommunikasjon mulig, hevder de. Når det gjelder hva borgerskap innebærer, skriver de at borgerskapet sentreres rundt ideen om et tilgjengelig demokrati, gjensidighet og realiseringen av potensialer. Amin og Thrift mener byen, og særlig dens institusjoner, gjør det mulig for byens borgere å "bli noe annet", og å styrke gjensidig forståelse. I motsetning til de andre modellene for demokrati i byen tillegges ikke profesjonelle mellommenn en stor rolle. Steder som rommer sosiale forskjeller, som gater, torg og kafeer, gis heller ingen spesiell status (Amin og Thrift 2002). Deres modell er mer altomfattende. Det er ikke bare de som befinner seg i grenseland til eksklusjon og undertrykkelse som skal gis en stemme, alle skal ha de samme mulighetene. Det kreves også at initiativene institusjonaliseres for at det som oppnås, kan opprettholdes.

To eksempler for hvordan denne institusjonaliseringen av initiativer kan gjøres, trekkes frem av Amin og Thrift (2002); "kapabiliteter" og "sosialisering". I forbindelse med kapabiliteter spiller utdanning en viktig rolle, og da ikke bare yrkesrettet trening rettet mot arbeidsmarkedet, men et slags tilbud om intellektuell stimulans for alle. Men dette er ikke nok i seg selv, man må altså også aktivt sosialiseres inn i borgerrollen, både gjennom utdanning, arbeid og andre rettigheter. Det gjelder særlig individer som lider under marginalisering og sosial eksklusjon. Selvrespekt kan gjenopprettes på denne måten (Amin og Thrift 2002).

Byen blir snarere en kontekst for demokratisk praksis gjennom et sterkt byborgerskap, enn at byen former en spesifikk type demokrati, et syn på byen Amin og Thrift (2002) mener er vanlig i det som er skrevet om bypolitikk. På samme tid forkaster de ikke

potensialet som ligger i de stedene som tradisjonelt vektlegges, for eksempel gater og torg; byens offentlige rom. Men de imøtegår troen på de politiske egenskapene som tillegges disse stedene. Byer rommer i deres øyne mange og forskjellige institusjonelle aktiviteter, og er man opptatt av demokrati i byen, kan man ikke se bort fra disse institusjonenes praksis og politikk. Å gjøre det er ifølge dem å ignorere hovedarenaen for vanedannende praksis og sosial deltakelse.

2.13 Marginalisering og sosial eksklusjon

Marginalisering og eksklusjon har vært nevnt flere ganger til nå i oppgaven, og er et av de viktigste temaene for min undersøkelse. Man er bekymret for fragmenteringen av den sosiale verden, hvor noen mennesker er ekskludert fra deltakelse på en eller flere arenaer av samfunnslivet. Denne eksklusjonen er ifølge Madanipour (1998) både smertefull for den ekskluderte og skadelig for samfunnet som helhet. Videre hevder han at sosial eksklusjon som konsept lider under uklarheten rundt det, fordi det tolkes og analyseres forskjellig. Derfor ønsker han å klargjøre.

Ifølge Madanipour (1998) er den sosiale verden konstituert slik at forskjellige former for eksklusjon er fundamentale i ethvert sosialt forhold, for eksempel inndelingen av det sosiale liv i offentlige og private sfærer. Men disse eksklusjonsprosessene henger nært sammen med inklusjons- eller integreringsprosesser for å opprettholde sosiale orden. Det skal altså være en kombinasjon og balansegang mellom eksklusjon og inklusjon. Negative konsekvenser dukker først opp når balansen forstyrres og de inkluderende prosessene svekkes.

David Sibley (1995) mener det menneskelige landskap kan leses som et landskap av eksklusjon, han hevder samtidig at enhver tekst innenfor det sosialgeografiske felt burde være opptatt av spørsmålet om eksklusjon fordi makt uttrykkes i monopolisering av rom og forvisningen av samfunnets svakere grupper til mindre attraktive miljøer. Eksklusjonsdiskursen trekker ifølge Sibley særlig på farge, sykdom, dyr, seksualitet og natur, med de bunner alle ut i "urenhet" som signal for det imperfekte og underlegne. Referansepunktet er en hvit, ofte mannlig, fysisk og mentalt velfungerende person. Videre kan man tenke på sosial identitet som stedsrelatert, i det positive eller negative kvaliteter tilskrives ettersom hvorvidt et individ eller en gruppe hører hjemme et sted eller ikke (Sibley 2001).

I konflikter hvor en part presenterer seg som normal, og føler seg truet av tilstedeværelsen av andre, som oppfattes som "annerledes", uttrykkes frykt i form av

stereotyper. Men interaksjonen med ”de andre” kan føre til en reposisjonering, altså en forståelse og forkastelse av stereotyper, i tillegg til at man blir mindre opptatt av å markere grenser (Sibley 1995). Dette kan ses som et argument for at samfunnet har godt av at forskjellige grupper omgås og samhandler, noe som er blitt nevnt flere ganger tidligere i oppgaven.

2.14 Grenser i byens offentlige rom

Ofte har de grensene jeg beskriver her, verken en synlig eller materiell karakter. Det er ingen fysiske hinder eller grenseposter i veien for fri ferdsel. De er altså usynlige av karakter, og kan være i form av nettverk av forskjeller, inklusjon og eksklusjon, og atskillelser inkorporert i det enkelte individs praksis og bevissthet (Simonsen 2005). Madanipour (1998) skriver om våre subjektive opplevelser av rommet, som resulterer i det han kaller mentalt rom.¹⁸ Det mentale rommet kan være regulert gjennom koder og symboler som hindrer oss fra å benytte oss spesielle steder, enten gjennom eksplisitte advarsler eller mer subtile, avskrekkende mekanismer. Det mentale rommet kan også være påvirket eller kontrollert gjennom vår frykt eller oppfatning av aktiviteter som foregår på steder. Man kan altså hevde at en kombinasjon av formaliserte regler, uformelle koder og signaler, samt frykt og ønsker kontrollerer våre romlige bevegelses- og handlingsmønstre, og forteller oss om hvor vår adgang er begrenset. Desto større restriksjonene er på vår adgang til våre omgivelser, desto sterkere blir følelsen av å være fanget, fremmedgjort og ekskludert fra det sosiale rom (Madanipour 1998).

De mentale kartene, og den informasjonen som er lagret i dem, kan altså få konsekvenser for de sosiale strukturene og de geografiske fordelingene av ulike grupper i byens offentlige rom. Simonsen (2005) knytter begrepene ”grenser og broer” til den narrative byen, som ble forklart tidligere. Fortellinger muliggjør etableringen, forskyvningen og overskridelsen av grenser ifølge henne. Dette betyr at fortellingene kan ses som å stille to kryssende bevegelser mot hverandre. På den ene siden setter de grenser, samtidig som de også kan overskride grenser. Dermed skapes en dynamisk oppdeling av rom ved hjelp av to narrative figurer: grenser og broer (Simonsen 2005). En grense er med andre ord aldri helt fastlagt, det er mulig å reformulere og flytte den gjennom å bygge broer. Grensene etablerer ”mellomrom”, et slags mulighetenes tomrom, som kan åpnes, ses og handles igjennom. På samme tid kan broer vekselvis både forbinde og motsette seg de isolerte områdene de fungerer imellom. Grenser og broer forutsetter hverandre på denne komplekse måten, ifølge

---

¹⁸ Mentalt rom synes å være synonymt med ”mental mapping”, eller såkalte mentale kart.

Simonsen, gjennom at de begge i realiteten både atskiller og forbinder: ”Enhver fortælling om afgrensning og indhegning forudsætter i en vis forstand en relation til en fremmed eller ydre ”anden”; det er som om afgrænsningen selv var en bro, der forbinder det interne med det eksterne” (Simonsen 2005:75).

Den ovenfornevnte tvetydigheten som preger konstruksjonen av grenser og broer, blir enda viktigere om man trekker inn diskusjonen om makt i narrativ romliggjøring, ifølge Simonsen. Hun hevder videre at territoriebegrepet per definisjon er et begrep for maktens romlighet, og at betydningen av fortellinger i konstruksjonen av territorier er bredt anerkjent. Men spørsmålet om narrativ romlig maktutøvelse besvares ikke kun gjennom den narrative konstruksjonen av territorier. Det må heller ses som et spesifikt tilfelle eller en del av bredere prosesser som på forskjellige måter konstruerer ”annerledeshet” og forestilte geografier. De usynlige grensene som konstrueres gjennom fortelling og praksis, forteller altså om hva og hvem som hører hjemme på bestemte steder og hvem og hva som ikke gjør det – hva som er ”passende” og hva som er ”upassende”.

2.15 ”In-Place/Out-of-Place” – passende/upassende

Gjennom dette kapitlet, og også i innledningen, har hva og hvem som er passende og upassende i byens offentlige rom, vært et tilbakevendende tema. Flere ganger er det også blitt nevnt at for å skape et sted, må man definere hva som ikke tilhører stedet, altså hva som ligger utenfor. For å si det på en annen måte spiller utsiden en viktig rolle i definisjonen av innsiden. Det er også en tett sammenheng mellom geografiske steder og antagelser om hva som normativt sett er riktig oppførsel. Derfor kan det hevdes at både mennesker og praksis kan være ”in-place” og ”out-of-place” (Cresswell 2004).

Når noen eller noe blir stemplet som ”out-of-place”, har en grense blitt overtrådt. Denne grensen er altså ikke av fysisk art, men sosiokulturell og usynlig. Grensekrysningen trenger ikke være intensjonal, det holder at noen ser handlingen eller ens nærvær som forstyrrende. Cresswell (2004) definerer sted som et gitt sted pluss mening og praksis. Når man ikke ”matcher” forholdet mellom de tre, er man ”out-of-place”, skriver han. Videre legger han til at konseptet in-place/out-of-place er et enkelt ett, men at det likevel er viktig. Gjennom det kan man forstå hvordan segmenter av den geografiske verden er meningsfylte, hvordan meningene både er produserte og reproduerte av mennesker og deres handlinger. Man kan si at faktorene som fører til en følelse av å være in-place eller out-of-place både kan ligge internt i individet og eksternt for det. Det kan være en følelse av å være upassende,

samtidig som denne følelsen kan være et resultat av andre menneskers reaksjon på ens person, eller det fysiske miljøets påvirkning.

Byer konstitueres altså ikke av en homogen gruppe, men mange forskjellige. Også vanskeligstilte – tiggere og rusmisbrukere – inngår i produksjonen av både byen og bylivet som helhet og konstruksjonen av byens offentlige rom. Man kan se en konflikt i konstruksjonen av rom i at rommet ønskes fremstilt etter toneangivende krefters syn på hva det er eller skal være på den ene siden. Og hvordan rommet faktisk blir til gjennom dets bruk og begrepsliggjøring av enkeltindivider på den andre siden. Gjennom bruk av rommet blir steder med spesifikk mening eller betydning til, mer eller mindre uavhengig av hvilken mening eller bruksområde de i utgangspunktet var tiltenkt. Samtidig som det er samspillet som skaper rommet slik det foreligger.

Det er, som vist, vanskelig å definere byens offentlige rom som noe konkret. Det er også en stor diskusjon rundt hvilken rolle byens offentlige rom spiller i et demokratisk samfunn – hovedrolle eller statist. Det som derimot virker klart, er at byens sosiale landskap kan leses som et landskap av eksklusjon og skjeve maktbalanser, hvor grenser og territorier kan ses som å gjøre seg gjeldende i byens offentlige rom.

3 Vitenskapsteori og metodologiske valg

Som følge av at oppgavens problemstilling er hvordan vanskeligstilte opplever byens offentlige rom, er prosjektet bygd opp som et kvalitativt forskningsopplegg. Ifølge Thagaard (2003:83) er det intervjuer som er best egnet til å ”få fyldig og omfattende informasjon om hvordan andre mennesker opplever sin livssituasjon”. Ideelt sett skal intervjuer altså gi et godt grunnlag for å forstå hvordan informantene ser på sitt eget liv og den verden de befinner seg i. Det ble gjort intervjuer av et utvalg bestående av tiggere, og dette utvalget gjennomgås grundigere under.

Vitenskapsteoretiske spørsmål er spørsmål om blant annet hva det er som utgjør den sosiale verden og hva vi kan vite om den. Hva vi kan vite om den, legger også føringer på hvordan viten kan produseres. Altså vil det vitenskapsteoretiske ståstedet mitt både påvirke hvordan jeg forstår verden selv, hvordan jeg forstår det informantene fortalte meg og hva jeg mener å kunne hevde å ha funnet ut. Jeg har i denne oppgaven latt meg inspirere av sosialkonstruktivismen, som kan sies å høre inn under den overordnede poststrukturalismen.

3.1 Postmodernisme vs. poststrukturalisme

Ifølge Peet (1998) er det ingen store forskjeller, eller skarpe skiller mellom postmoderne og poststrukturalistisk filosofi. Han ser begge retningene som en kritikk av det modernistiske tankegodset; dets syns på kunnskap, sammenhenger, nøytralitet og sannhet. Men etter hans oppfatning drar postmodernistisk filosofi denne kritikken enda lengre, inn i et nytt syn på individet som involverer frigjøring av lyster på den ene siden og kynisme eller nihilistisk motstand mot modernistiske krefter på den andre. Dette gjør at Peet betegner den postmoderne filosofien som en mer ekstrem form for filosofisk skeptisisme enn den poststrukturalistiske.

Murdoch (2006) er helt klar på at det er et skille mellom poststrukturalisme og postmodernisme. Han skriver at det på grunn av post-prefikset feilaktig antas at de har noe med hverandre å gjøre. Poststrukturalisme refererer, ifølge Murdoch, til filosofiske og sosiale teorier som er oppstått *etter* strukturalismen. Det er altså uenighet mellom Peet (1998) og Murdoch (2006) om hvor skarpt skille mellom de to er.

Postmodernisme kan ses som en politisk ladet ”isme”, mens poststrukturalisme er en ideologisk, dette gjør dem forskjellige. Og om man skal følge Murdoch (2006) må man også vektlegge poststrukturalismens forhold til strukturalismen. Samtidig hevder Peet (1998) at det er mulig for en poststrukturalistisk teori å være postmoderne, eller omvendt. Postmodernismen er politisk i den forstand at den er et motstykke til modernismens politiske

agenda. I Mitchells (2001) øyne innebar overgangen til en postmodernistisk politikk innenfor byutvikling ikke nødvendigvis noe positivt. Han ser rivningen av det offentlige boligprosjektet Pruitt-Igoe i St. Louis, USA, som slutten på modernisme innen urbanisme.¹⁹ Ifølge Mitchell ga man opp troen på en mer rettferdig by gjennom offentlig velferdspolitik, og overlot enkeltindividet til seg selv. Dette skal ha ført til at den postmoderne byen er blitt til en by for de privilegerte få. Postmoderne urbanisme, skriver Mitchell, har fremfor alt vært en privatisert form for urbanisme.

Når Mitchell (2001) skriver om den postmoderne byen, må man huske at han baserer det han skriver på amerikanske forhold, og kanskje særlig Los Angeles. Det han skriver, kan ikke nødvendigvis overføres til et land som Norge, hvor velferdsstaten fortsatt står sterkt og for eksempel offentlig boligpolitikk på ingen måte er gitt opp. Denne typen fremstilling av byer finner man igjen i mye av det som er skrevet av amerikanske teoretikere innen faglitteratur, og det er alltid greit å ha i bakhodet at man ikke nødvendigvis uten videre kan overføre det til europeiske, og da altså norske forhold.

3.2 Poststrukturalisme

Om man skal forstå hva poststrukturalisme er, lønner det seg altså å ta utgangspunkt i hva strukturalismen var. Viktig for strukturalismens fremvekst var lingvisten Ferdinand de Saussure som på begynnelsen av 1900-tallet la grunnlaget for strukturalistiske studier av språk gjennom boken "Course in General Linguistics". I de Saussures øyne var forholdet mellom et ord og det objektet ordet betegner helt tilfeldig. Det vil for eksempel si at det ikke er noe nødvendig forhold mellom ordet hund og det objektet som blir betegnet som en hund (Murdoch 2006). Språk kunne altså ifølge de Saussure ikke ses som en refleksjon av verden der ute, men måtte betraktes som et system av tegn og symboler som man bruker til å betegne. For å forstå språk måtte man derfor forstå det symbolske systemets struktur og forholdet mellom elementene som utgjør denne strukturen. Dette kunne gjøres gjennom kartlegging på en synkron måte. Når systemet så var kartlagt, kunne man gjøre dybdeanalyser av det. Målet var da å avsløre de underliggende strukturene i alle språklige system. Om man lyktes, hadde man funnet det de Saussure kaller *langue* som står i motsetning til, og påvirker, *parole*, som er språket i hverdagen (Murdoch 2006).

Denne teorien fikk stor innflytelse i lingvistiske miljøer, men ifølge Murdoch (2006) kanskje enda større virkning blant samfunnsvitenskapene. Antropologen Claude Lévi-Strauss

---

¹⁹ Se Newman (1996) for en beskrivelse av Pruitt-Igoe, og hva som i hans øyne var galt med det.

brakte på midten av 1900-tallet de Saussures teori til å utvikle en antropologisk strukturalisme. Lévi-Strauss brukte en strukturell analyse for å avdekke de underliggende strukturene for menneskelig kultur. I boken "The Elementary Structures of Kinship" viste han at det under lag av kulturell diversitet fantes underliggende determinerende strukturer (Murdoch 2006). Lévi-Strauss, og strukturalistisk teoretisering generelt, fokuserte altså på mekanismene som styrer mennesket og dets handlinger, heller enn mennesket og dets handlinger i seg selv. Strukturalismen kan ses som det ene ytterpunktet i den klassiske sosiologiske diskusjonen rundt hva det er som styrer hva, den såkalte aktør/struktur-debatten: er det aktøren som skaper strukturene, eller, som i strukturalismen, strukturene som determinerer aktøren (Layder 2003).

Litteraturkritikeren Roland Barthes tok så et stort skritt i retning poststrukturalismen da han på 1960-tallet forente underliggende strukturer med sosial kontekst i hans viderearbeid av de Saussures ideer. Barthes hevdet at en tekst kan leses på mange forskjellige måter, og dermed gis mening av leseren. Å innføre leseren som aktiv aktør var ifølge Murdoch (2006) et viktig steg forover. Språkssystemene blir gjennom dette sett som åpne, dynamiske og flytende. Individet ble sett som å oppstå gjennom interaksjonen mellom symbolsystemer (språk) og lokalisert meningsfull handling.

Kort forklart er altså poststrukturalisme det som kom etter strukturalismen, et slags motstykke til strukturalismens vektlegging av determinerende strukturer. Poststrukturalisme refererer hovedsakelig til det mangfoldet av meninger og identiteter som oppstår gjennom konstitueringen av forhold innenfor tekster og kulturer. Den beskriver sosiale og kulturelle system som åpne og dynamiske, i en slags kontinuerlig tilblivelsesprosess. Forskerens oppgave blir å avdekke hva det er som fører til forandring (Murdoch 2006).

3.3 Poststrukturalistisk geografi

Strukturalisme i den versjonen de Saussure og Lévi-Strauss trakk opp, fikk ifølge Murdoch (2006) lite, eller ikke noe, gjennomslag innen samfunnsgeografi. Han trekker frem strukturell marxisme som årsaken til hvorfor strukturalisme ble indoktrinert i geografifaget. Eller som Peet (1998:120) skriver: "Structuralism entered geography [...] mainly through structural Marxism". Strukturalistisk geografi vektla strukturerte sosiale rom, og geografisk eller romlig fordeling ble sett som ordnet gjennom for eksempel økonomiske faktorer (Murdoch 2006). Om jeg i oppgaven mitt hadde hatt et strukturalistisk ståsted, ville jeg kanskje forsøkt å avdekke de økonomiske strukturene som gjorde at mennesker ble tiggere. Jeg ville

antageligvis ikke brydd med om å snakke med tiggerne. Problemstillingen i oppgaven min ville ikke vært forenelig med en strukturalistisk tilnærming.

Med poststrukturalismens inntog, rettet man søkelyset vekk fra økonomi og over på kultur. Dette kalles den kulturelle vendingen innen samfunnsvitenskapene. Poststrukturalismen åpnet nye teoretiske luker, og begrepet "rom" kunne rekonseptualiseres. Mange valgte i forskningen sin å fokusere på grupper som i det foregående vitenskapelige paradigmat var blitt neglisjert, mens andre valgte å fokusere på kreftene som var skyld i marginalisering og sosial eksklusjon (Peet 1998, Murdoch 2006). Man fokuserte med andre ord på marginaliserte grupper og søkte å gi dem en stemme, eller avdekke hva det var som gjorde dem til det de ble oppfattet som. I denne oppgaven er det å presentere hvordan tiggerne i Oslo sentrum opplever byrommet som er målet, jeg forsøker å gi tiggerne en stemme.

Innen poststrukturalismen har man distansert seg fra en forståelse av rom som en statisk beholder for handling og praksis, i retning av å se rom som sosialt produsert mangfold. Det er flere grunner til dette. Subjektet blir ikke lenger sett som kun konstituert gjennom meningsfylt handling, men også kroppsliggjort handling og praksis (Murdoch 2006). Dette betyr at individet handler innenfor kroppsliggjorte rom, samtidig som det står i relasjoner til andre kroppsliggjorte objekter. Det at individet befinner seg i en kontekst, en verden av objekter, betyr at handling er spredt utover et mangfold av forskjellige relasjoner. Dette resulterer i at rom ikke lenger kan ses som en "beholder", men må ses som aktivt tilstedeværende i sosial praksis (Murdoch 2006).

Thrift (1996) legger frem det han kaller ikke-representasjonell teori, han vil distansere seg fra synet på diskurser og representasjoner som konstituerende for den sosiale verden gjennom å søke tilbake til byens materialitet og sosial praksis. Han hevder også at man ikke kan gjengi representasjoner av verden, fordi vi befinner oss i den. Det at vi er med på å konstruere den sammen med alle andre subjekter og objekter som inngår i den på flerfoldige måter, gjør det at vi ikke kan stille oss utenfor den.

Samfunnsgeografi burde som følge av dette konsentrere seg om punktet hvor det sosiale og det materielle krysser hverandre, skriver Murdoch (2006). Dette må gjøres gjennom en relasjonell romforståelse. Kort forklart innebærer det at rom ses som maktfylt, hvor noen formasjoner dominerer, i det minste i perioder, mens andre blir undertrykt eller dominert. Så, mens det på den ene siden er mulig for forskjellige relasjoner å sameksistere, vil det alltid være konkurranse mellom dem i forbindelse med spesifikke steder og rom. Altså, rom er ikke en "beholder" for enheter og prosesser, rommet er produsert gjennom

disse enhetene og prosessene. Enda viktigere er det at disse enhetene og prosessene kombineres i relasjoner, dette gjør rommet relasjonelt. Gitte steder og rom er, ifølge Murdoch, prosesser og relasjoner som har stabilisert seg, men de er aldri permanente. De må hele tiden reproduseres, noe som også kan føre og fører til forandring. Her kan det oppstå konflikter mellom ulike grupper over hva et sted eller rom er (Murdoch 2006). Marginaliserte grupper oppstår med andre ord i dette perspektivet som et resultat av dominerende relasjonelle konfigurasjoner.

3.4 Hva vi kan vite om hva – epistemologiske spørsmål

Poststrukturalismen legger sterke begrensninger på hva som gjelder som kunnskap – hva man kan vite om noe. Jeg vil i denne oppgaven bruke poststrukturalismen som premissleverandør, men ikke i den mest ekstreme konstruktivistiske formen. Doel (1999) hevder at selv den mest minimale hendelse kan tolkes og forstås på utallige måter. Det at vi lever i et stort, for ikke å si uendelig, antall historier og fortellinger om oss selv, gjør oppgaven med å produsere kunnskap om sosiale og sosioromlige fenomen vanskelig.

Snakker en ut fra et sosialkonstruktivistisk ståsted, kan man si at forskjellige virkeligheter eksisterer side om side i enhver by. Disse er konstruert gjennom forskjellige fortellinger om den konteksten eller virkeligheten vi konstruerer for oss selv, både individuelt og kulturelt. Denne konteksten lever vi også i og interagerer med. På samme tid kan man ikke unngå å møte andre mennesker og stå i relasjoner til dem. Dette påvirker virkelighetsoppfattelsen vår (Berger og Luckmann 2004). Det som hevdes er altså at vi skaper og reproduserer vår egen virkelighet, men ikke i den forstand at det er like mange virkeligheter som det er individer. Diskursteori postulerer at våre måter å forstå verden på konstrueres og reproduseres i sosiale prosesser. Kunnskap skapes gjennom sosial interaksjon, hvor man forhandler frem felles ”sannheter” (Jørgensen og Phillips 2005).

Ett av poststrukturalismens poeng er at hvordan vi snakker om ting, en lett forenklet definisjon av diskurser (Thagaard 2003), konstruerer verden i betydning. Denne betydningen kan aldri fastlåses permanent på grunn av språkets grunnleggende ustabilitet (Jørgensen og Phillips 2005). Sosialkonstruktivisme er ofte blitt kritisert for synet på kunnskap og identiteter som kontingente. Kritikere påpeker da gjerne at dersom det er tilfellet, er konsekvensene at alt flyter, at all orden og regelmessighet i den sosiale verden er oppløst; alt blir uforutsigbart. Ifølge Jørgensen og Phillips er dette et karikert bilde av sosialkonstruktivismen. De fleste sosialkonstruktivistiske teorier og deres forfattere oppfatter det sosiale felt som mer regelbundet og regulerende. På tross av at kunnskap og identiteter i

prinsippet er kontingente, er de i konkrete situasjoner alltid relativt fastlåste. Strukturer finnes altså, men de er fleksible og foranderlige. Dette kan ses som en moderat form for konstruktivism. Det er denne formen jeg i oppgaven støtter meg til.

Der man i teorien kunne gitt alt nye, vekslende betydninger så ofte man ønsket, går ikke det i praksis da de fleste betydninger i en gitt verden er fastlagte. Enkeltindividet har begrensede muligheter til å manipulere og forandre betydningene, forandringen i betydningstilskrivninger er kollektive sosiale prosesser (Jørgensen og Phillips 2005). Hvis jeg i denne oppgaven skulle ha akseptert at hver av informantene kun fortalte om en egen verden vedkommende levde i, ville jeg for det første kanskje ikke forstått hva han eller hun hadde snakket om, det ville også blitt vanskelig å skrive en samfunnsvitenskapelig oppgave. En novellesamling derimot, hadde vært mulig. Siden virkeligheten er uendelig kompleks, må en nødvendigvis forenkle virkeligheten litt for å gjøre samfunnsforskning.

Jørgensen og Phillips (2005) hevder at vitenskapelig produsert viten i siste instans ikke kan sies å være noe mer riktig eller sann enn andre typer. Samtidig produseres og vurderes vitenskapelig viten etter andre diskursive regler enn andre vitensformer, og den viten man oppnår er ofte en annen enn den som oppnås i hverdags- og politiske diskurser. Nettopp derfor kan vitenskapelig viten, ifølge Jørgensen og Phillips, bidra med nye perspektiver på konkrete samfunnsforhold. På samme tid som jeg altså mener å kunne hevde at det jeg kommer frem til i denne oppgaven kan ses som beskrivelser av konkrete samfunnsforhold, må de teoriene og konseptene jeg bygger på og kommer frem til ses som ufullendte.

3.5 Med intervju som metode

Det finnes ulike synspunkter på hva intervjudata egentlig sier noe om. På den ene siden har man det man kan kalle et positivistisk ståsted. Der blir intervjudata sett som en gjenspeiling av faktiske forhold. Forskeren blir sett som en nøytral formidler. Dette er ikke forenelig med mitt vitenskapsteoretiske ståsted. På den andre siden har man et konstruktivistisk ståsted, der man hevder at faktiske hendelser ikke kan formidles i intervjusituasjonen, men skapes i intervjusituasjonen. Informantenes beskrivelser ses som kontekstbundne, altså avhengige av hvilket forhold som har utviklet seg mellom informant og intervjuer. Det siste og kanskje vanligste ståstedet er en mellomposisjon. Intervjudata oppfattes da som beskrivelser av informantens liv, slik at intervjusituasjonen så vel representerer den ytre verden som at intervjudata samtidig ses som en gjenspeiling av hvordan informanten forstår egne erfaringer og hvordan informanten oppfatter forskeren (Thagaard 2003). Da tar man altså hensyn til

både det konstruktivistiske aspektet ved intervjuer, og det at informanten forsøker å beskrive sitt eget liv så korrekt som mulig. Jeg slutter meg til dette, samtidig er det usikkerheter knyttet til intervjumaterialet mitt.

Intervjuer kan utformes på forskjellige måter. Man kan gjøre intervjuer helt uten struktur, og legge opp til en samtale mellom forsker og informant hvor temaet er fastlagt på forhånd. Kvale (1997) kaller dette ”intervju som samtale”. Eller man kan strukturere intervjuet, fastlegge spørsmål og rekkefølgen på dem på forhånd. Begge intervjutypene har sine fordeler og ulemper, men den mest brukte fremgangsmåten er nok en gang en mellomting. Denne er karakterisert av en delvis strukturert tilnærming og er også kjent under betegnelsen ”det kvalitative forskningsintervju” (Kvale 1997, Thagaard 2003).

Temaene og spørsmålene jeg ville spørre om da jeg gjorde intervjuene mine, var i hovedsak fastlagt på forhånd, men rekkefølgen de ble tatt opp i, kunne variere noe ettersom hvordan informantene svarte. Dette skal gi intervjuene en fleksibilitet som er viktige for å knytte spørsmålene til den enkelte informants forutsetninger. Jeg opererte altså med en intervjuguide, som vil bli grundigere gjennomgått og diskutert senere.

3.6 Feltarbeidet

I perioden 7. august til 24. august 2006 gjennomførte jeg 15 kvalitative forskningsintervjuer med 16 forskjellige informanter. Informantene ble hovedsakelig rekruttert på Karl Johans gate og i områdene rundt gaten. I utgangspunktet hadde jeg en idé om at det ville være både enklere og bedre å gå gjennom en organisasjon for å få tilgang til potensielle informanter. Etter å ha kontaktet Kirkens Bymisjon²⁰, Blå Kors²¹ og Frelsesarmeen²², gikk sistnevnte med på at jeg kunne bruke deres lokaler til både å rekruttere informanter og gjennomføre intervjuene.²³

De tre dagene jeg oppholdt meg i Frelsesarmeens kafé Fyrlyset hadde jeg problemer med å få folk til å stille opp til intervjuer. De ville mer enn gjerne fortelle meg om sin situasjon, men ikke bli intervjuet. Det kan komme av at vanskeligstilte ofte har vært gjenstand for forskning, og de derfor er lei av å bli intervjuet. Kanskje føler de også at det å la seg intervjuer ikke vil hjelpe dem på noen måte heller. Et annet moment som gjorde rekruttering av informanter vanskelig i Frelsesarmeens kontaktsenter var at brukerne opptrådte som en lukket gruppe. Klientellet satt i ”vennegjenger”, det gjorde at det var

---

²⁰ http://www.kirkensbymisjon.no/templates/Page____2585.aspx

²¹ <http://www.kontaktsenteret.no/>

²² http://www.frelsesarmeen.no/pages/rusomsorgen_side.aspx?nr=3578

²³ Alle de tre nevnte organisasjonene driver såkalte lavterskeltilbud for vanskeligstilte grupper, det vil si kafeer.

vanskelig å få enkeltpersoner til å stille opp i intervjuer på tomannshånd. Kanskje var det fordi jeg var en ”outsider” som var mye yngre enn dem, noe som kan ha gjort at de så meg som en ”jypling – enda en som skal forske på oss”. Kanskje følte de også at de måtte tøffe seg for hverandre gjennom å ikke være spesielt greie mot meg.

På grunn av vanskelighetene med å få intervjuet bestemte jeg meg for å droppe Frelsesarmeens kafé til fordel for å direkte oppsøke potensielle informanter på gaten. Håpet om at det ville være mer effektivt, viste seg å bli innfridd. Det følte lettere å kontakte enkeltpersoner og forklare i hvilket ærend man kom enn å kontakte ”gjenger”.

Ofte ble intervjuforespørselen min møtt med utsagn som: ”Hva får jeg får det, a?”. Et stort problem var altså at jeg ikke kunne betale informantene for intervjuene, med tanke på at deltakelse i forskning skal være frivillig. På den ene siden kunne man rettferdiggjort å gi informantene en symbolsk sum som kompensasjon for de pengene de taper, gjennom å la seg intervjuet. Fordi de ”tas av gata” når de intervjues, får de ikke bommet penger, altså tapt fortjeneste. Melrose (1999) rettferdiggjør på denne måten at hun betalte sine informanter under feltarbeidet sitt blant tiggere i England og Skottland. Samtidig kan også 50-100 kroner ses som en så stor sum for noen som er desperat etter penger for å dekke behovene sine at frivillighetsaspektet ved deltakelse i forskning ville lide under det²⁴. At deltakelse i intervjuene var fullstendig frivillig, ble understreket hver gang det ble tatt kontakt med potensielle informanter. Jeg ga likevel informantene tilbud om noe å drikke eller å spise, noe som også kan ses på som en form for bestikkelse i og med at utvalget mitt først og fremst tigger for å dekke basale behov som mat og drikke er en del av.

Alle intervjuene ble tatt opp på bånd, og etter at feltarbeidet var unnagjort, transkriberte jeg alle intervjuene ordrett. Når jeg skulle gjengi i oppgaven det informantene fortalte, redigerte jeg språket noe, men jeg ønsket at det fortsatt skulle ha en noe muntlig tone. Når jeg valgte å ta vare på den litt muntlige tonen, var det fordi jeg ikke ønsket å fremmedgjøre informantene unødvendig mye fra sine egne uttalelser. På den andre siden kan muntlige fremstillinger ofte være litt stakkato og usammenhengende, derfor valgte jeg altså å redigere språket litt.²⁵ Det er ikke hensiktsmessig å fremstille informantene mine som lite veltalende, særlig når utvalget i utgangspunktet består av en stigmatisert gruppe.

---

²⁴ Personlig korrespondanse med den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH).

²⁵ Det gjelder også mitt eget språk under intervjuene.

3.7 Utvalget

Ifølge Thagaard (2003) baserer kvalitative studier seg på ”strategiske utvalg”, at man velger informanter som har egenskaper som er sentrale eller viktige i forhold til problemstillingen. En vanskeligstilt gruppe som oppholder seg mye i Oslo sentrum er tiggere. Derfor var det nettopp tiggere som ble hovedmålgruppen. De fleste tiggerne er, som tidligere nevnt, også rusmisbrukere (Brattvåg 2006). En annen grunn til at det ble tiggere, var at de er ganske synlige. Det er lettere å gå bort til en tigger å fortelle at man gjerne vil intervju dem om vanskeligstiltes opplevelse av Oslo sentrum, enn for eksempel å gå bort til en ”som ser narkoman ut” og spørre om det samme. Jeg gjorde altså et forsøk på å rekruttere informanter som var typiske for det som skulle studeres; hvordan vanskeligstilte opplever Oslo sentrum.

Samtidig er utvalget mitt det som Thagaard (2003) kaller et tilgjengelighetsutvalg. Som jeg allerede har vært inne på, var det ikke alltid like lett å få folk til å stille opp i intervjuer. Dette kan føre til at jeg ikke nødvendigvis fikk snakket med de som passet best som informanter i forhold til problemstillingen. Jeg valgte ut informantene etter hvor tilgjengelige de var for meg som forsker. Det er dette som gjør at det kan betegnes som et tilgjengelighetsutvalg. Et problem med denne typen utvalg kan være at de som velger å stille opp, kan være personer som i større grad enn det som er vanlig for målgruppen mestrer livssituasjonen sin. Derfor har de ikke så mye imot å bli intervjuet. Dette kan ha ført til at utvalget mitt er skjevt. Utvalget mitt kan ikke ses som representativt for målgruppen i undersøkelsen min, noe som er vanlig i undersøkelser basert på tilgjengelighetsutvalg (Thagaard 2003).

Jeg gjorde noen forsøk på å bruke ”snøballmetoden”, som kort forklart er at man spør en informant om vedkommende kjenner noen som kunne passe inn i undersøkelsen og er villig til å la seg bli intervjuet. Flere sa seg riktignok villig til å hjelpe, men når det kom til stykket, møtte ikke de potensielle informantene opp på avtalt sted til avtalt tid og svarte heller ikke på telefonnumrene jeg hadde blitt utstyrt med.

Utvalgets størrelse vurderes ifølge Thagaard (2003) i forhold til et metningspunkt. Det vil si at når man føler at det å utvide utvalget med flere informanter ikke vil gi ytterligere forståelse av fenomenet som studeres kan utvalget betraktes som tilstrekkelig stort. I utgangspunktet var jeg veldig usikker på hvor stort utvalg som var hensiktsmessig i forhold til undersøkelsen min. Til slutt valgte jeg å begrense meg til et utvalg bestående av 16 informanter. I kvalitative studier er et av hovedmålene å gå i dybden av det fenomenet som skal studeres, skriver Thagaard, antall informanter bør derfor ikke være større enn at dyptpløyende analyser kan gjennomføres. I tillegg har man begrenset med tid til å skrive

masteroppgaven og dermed også begrenset tid til å gjennomføre feltarbeidet. Små utvalg, som mitt, kan kritiseres fordi det svekker sannsynligheten for en meningsmetning. Det vil si at det ikke er sikkert at alles stemmer eller meninger om det jeg ville undersøke, er blitt hørt. En annen viktig ting når det gjelder å få frem meninger, er hvordan man spør. Derfor gjennomgås intervjuguiden som ble brukt, og gjennomføringen av intervjuene under.

3.8 Kommentarer til intervjuguiden og intervjuenes gjennomføring

Den første intervjuguidene jeg utarbeidet, viste seg å være alt for tynn. Selv om man kanskje hadde kunnet innvende at det ville gi intervjuene større fleksibilitet, viste pilotintervjuet jeg gjennomførte, at den bare førte til at jeg ikke fikk svar på det jeg lurte på. Dessuten tror jeg at det som ”førstegangsintervjuer” er enklere å gjennomføre intervjuer dersom man har et bredere utgangspunkt å støtte seg til. Derfor utarbeidet jeg en ny intervjuguide, med flere og mer detaljerte spørsmål.

Guiden ble tematisk inndelt i to hovedtemaer; først generelt om Oslo sentrum, så spesifikt om Karl Johans gate. Bolken om Karl Johans gate fikk tre underkategorier, en som handlet om gaten generelt, en om ”menneskene i gata” – altså de sosiale strukturene – og en om ”bygninger og arkitektur”, som skulle stå for det fysiske landskapet. Som avslutning valgte jeg å be informantene beskrive Karl Johans gate med tre ord, og jeg spurte om hva de ville gjort annerledes hvis de fikk muligheten til å utbedre gaten. De siste spørsmålene var ment for å løse opp stemningen etter intervjuet. Intervjuguidens oppbygningen skal ideelt sett ta hensyn til utviklingen av det emosjonelle nivået i løpet av intervjuet (Thagaard 2003). Jeg forsøkte derfor å starte intervjuene med nøytrale spørsmål, så stige litt i personlighetsgrad eller emosjonalitet, for å til slutt roe det hele ned igjen. Uten at det egentlig ble spurt veldig personlige, nærgående spørsmål.

Et problem i mange intervjuundersøkelser er ifølge Thagaard (2003) at spørsmålene er for abstrakte og generelle. Det er ikke lett å spørre om abstrakte ting på en konkret måte. Mange av spørsmålene mine var mindre hensiktsmessige når det gjaldt å få svar på det jeg lurte på, ofte ble spørsmål også tolket forskjellig av informantene. De fleste av spørsmålene mine var for generelle, de burde kanskje ha vært rettet mer mot spesielle hendelser og situasjoner. Det at spørsmålene var så generelle, la press på meg om å følge opp med mer konkrete og nyanserte spørsmål, noe jeg ikke alltid klarte.

Man kan på den ene siden hevde at alle spørsmål er ledende, forskerens nærvær vil alltid på en eller annen måte påvirke informanten og de svarene vedkommende gir. Det er på denne måten man kan si at data konstrueres. På den andre siden er det likevel fordelaktig om

man ikke legger for mange ord i informantenes munn, altså at man forsøker å unngå spørsmål som åpenbart er ledende. I noen situasjoner kan jeg i intervjusituasjonen ha stilt ”for ledende” spørsmål og ha lagt ord i munnen på den som ble intervjuet, noe jeg tar selvkritikk for. Det kan svekke sannsynligheten for at de dataene jeg samlet, inn faktisk representerer informantenes mening om de temaene som ble diskutert under intervjuene.

Kontroll over intervjusituasjonen er viktig for forskeren dersom vedkommende ønsker å få informanten til å åpne seg om de temaene man ønsker informasjon om (Thagaard 2003). Intervjuerens fremtreden kan altså være avgjørende for intervjuets forløp. Det er kanskje naturlig å være oppspilt og nervøs første gang man skal gjennomføre en intervjuundersøkelse, og det førte til at jeg ofte var mer opptatt av hva jeg selv sa enn å høre på informantens svar. En av ideene bak at jeg skulle ta opp intervjuene på bånd, var å kunne vie informanten oppmerksomheten min, noe jeg ikke nødvendigvis alltid gjorde. Hva som skulle være neste spørsmål, når jeg skulle spørre og om båndopptakeren fikk med seg det som ble sagt, føltes ofte mye viktigere. Mange ganger ventet jeg ikke lenge nok etter at informanten tilsynelatende var ferdig med å svare, noe som ikke ga informanten mulighet til å reflektere over spørsmålene eller svarene de akkurat hadde kommet med. Det var litt nedslående når jeg hørte gjennom intervjuopptakene og måtte innse at jeg gang på gang avbrøt informantene.

Det kan dessuten være vanskelig å opprettholde regien eller kontrollen over intervjuet og intervjusituasjonen når informantene i mange tilfeller er dobbelt så gammel som deg, har levd et hardt liv og ikke ønsker å bli plukket på nesen. Dette går på det med posisjonering i forhold til informanten og kan også ha vært med på å påvirke dataene som ble samlet inn i dette prosjektet. Det er ideelt sett forskeren som er ”sjefen” og leverer premissene for intervjuet (Thagaard 2003). Det var et par tilfeller hvor jeg følte at jeg hadde mistet kontrollen over intervjusituasjonen og kanskje burde ha avbrutt intervjuet. En gang gjorde jeg det også fordi informanten ikke virket i stand til å svare på spørsmål. Det at informantene hovedsakelig også var rusmisbrukere, og derfor kanskje mindre tilregnelige, kan ses som å stille spesielle etiske og moralske krav til meg som forsker.

3.9 Etiske og moralske implikasjoner

Ved kvalitativ forskning kan det oppstå tett kontakt mellom forsker og informant, dette innebærer ifølge Thagaard (2003) at det stilles spesielle krav til forskerens etiske ansvar. Dette ansvaret eller diskusjonene rundt det kan ifølge henne knyttes til tre hovedprinsipper; informert samtykke, konfidensialitet og konsekvenser av det å delta i forskningsprosjekter.

Disse kan kanskje oppsummeres som ”hvem er jeg, og hva vil jeg”, ”hvem får vite hva” og ”vil det på en eller annen måte kunne gå ut over deg (informanten)”.

Informert samtykke innebærer at informanten har krav på å få kjennskap til formålet med undersøkelsen vedkommende deltar i, i tillegg til å bli informert om hovedtrekkene i prosjektet. Informanten kan videre trekke seg fra prosjektet til enhver tid. Her ligger det flere problemer, det første er hvor mye man skal fortelle, eller enda bedre; hvor detaljert. For detaljert forklaringer kan virke ledende på informanten, noe som fører til feilinformasjon. Det kan hende at informantene mine bare fortalte meg det de trodde jeg ville høre, for eksempel at de ble jaget hit og dit, eller at de ikke var fornøyde med livet sitt.

For det andre er det vanskelig å forutse hvordan et gitt prosjekt vil utvikle seg. Kvalitative studier er fleksible og undersøkelsesopplegget kan bli endret underveis. Dermed er det ifølge Thagaard (2003) ikke nok at informanten gir sitt samtykke i startfasen av et prosjekt, forskeren må være innstilt på å forhandle om samtykket i løpet av hele forskningsprosessen. Dette kan være litt vanskelig å ivareta når man, som i mitt tilfelle, kun intervjuer den enkelte informanten en gang, og at denne også er vanskelig å nå i ettertid. Hovedpoenget er likevel at man ikke skal misbruke informantens tillit, men respektere individets råderett over eget liv. Dette innebærer også kontroll over hvilke opplysninger man velger å dele med andre.

Konfidensialitet betyr at all informasjon informanten gir fra seg, skal behandles konfidensielt. Informanten skal anonymiseres og andre personer enn forskeren skal ikke ha tilgang til datamaterialet. Et problem her kan for eksempel være at det metodisk sett er riktig å fremstille informanten slik vedkommende fremstår for forskeren, mens det etisk sett er riktig å skjule informantens identitet. Dette henger nært sammen med at det ikke skal ha noen konsekvenser for informanten å delta, og at det heller ikke skal være noen risiko for et slikt utfall. Dersom informanten er gjenkjennelig vil det kunne få negative konsekvenser for vedkommende.

Etiske og moralske dilemmaer vil en møte hele veien i et forskningsprosjekt og det finnes ingen fasit for hvordan man skal løse dem. Man kan ikke gjemme seg bak formelle retningslinjer, som NESHs forskningsetiske retningslinjer.²⁶ Det finnes også sjeldent gode svar på etiske spørsmål, man må derfor velge den ”minst” dårlige løsningen. Eller som Nielsen (1996 I: Thagaard 2003) hevder, må en forsker samtidig som hun eller han tenker ”dette kan jeg bruke”, spørre seg selv ”bør jeg bruke denne informasjonen”.

---

²⁶ www.etikkom.no/retningslinjer/NESHretningslinjer/NESHretningslinjer/99

3.10 Implikasjoner for min undersøkelse

Undersøkelsen min ble meldt til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) som fungerer som Universitetet i Oslos personvernombud for forskningsprosjekter. Undersøkelsen min ble av NSD vurdert som ikke å være meldepliktig, kanskje fordi personopplysninger ikke blir behandlet.

Det informerte samtykket ble innhentet muntlig, jeg forklarte først prosjektet i grove trekk for så å spørre om den potensielle informantene kunne tenke seg å være med. I ettertid ser jeg at det hadde vært bedre om jeg hadde hatt med en skriftlig erklæring da det hadde gjort det hele mer formelt. Alle informantene som deltok, ble tilbudt navnet og telefonnummeret mitt, slik at de kunne trekke seg dersom de skulle ønske det, eller ville komme med kommentarer på et senere tidspunkt. Mange avslo dette, kanskje hadde det vært riktigere å være mer pågående, slik at alle hadde fått telefonnummeret mitt. Men det føltes samtidig uriktig å umyndiggjøre informantene gjennom å tvinge dem til å motta navn og telefonnummer.

All informasjonen informantene ga fra seg, ble behandlet konfidensielt, ingen andre har hatt innsyn i datamaterialet. Informantene var i de fleste tilfellene allerede i utgangspunktet anonyme, det ble som nevnt ikke spurt om personopplysninger. Dette fordi det ikke hadde vært av interesse for undersøkelsens målsetting. Informantene ble etter at intervjuene var transkribert, tildelt fiktive navn. Det gjorde jeg for å gjøre analysedelen mer lesbar. Jeg burde kanskje spurt informantene om de ønsket seg et spesielt pseudonym, men glemte det. I stedet har de fått vanlige norske navn. Når det gjelder hvorvidt informantene for noen likevel er gjenkjennelige, håper jeg dette ikke er tilfellet. De eventuelle personlige bakgrunnsopplysningene som ble oppgitt i intervjuene, er ikke gjengitt i oppgaven. I og med at undersøkelsen min dreier seg om informantenes opplevelse av byens offentlige rom, blir det ikke så interessant å gjengi informantenes navn, hvordan vedkommende har havnet i den situasjonene han eller hun er i, hvordan informanten ser ut og liknende, verken for leseren eller for prosjektets mål.

Kan noen av informantene ha tatt skade av å ha deltatt i undersøkelsesopplegget mitt, eller vil de i fremtiden kunne ta skade av det som blir skrevet i denne oppgaven? Ideelt sett skulle man kunne svare nei på de spørsmålene, men det er vanskelig å være så bastant. Gjennom hele prosjektet har jeg i egne øyne tatt hensyn til informantenes integritet, og jobbet ut fra prinsippet om at det ikke skal være fare for at deltakelse skal kunne få negative konsekvenser. At det ikke ble behandlet sensitive personopplysninger, gjør at sjansen for at informantene tok skade av deltakelsen, eller i fremtiden kan ta skade av å ha deltatt, mindre.

Men hvordan informantene eventuelt vil reagere på den ferdige oppgaven, er ikke lett å si. I det minste skulle det ut fra det ferdige produktet være umulig å identifisere den enkelte informanten.

Det at jeg har jobbet med en vanskeligstilt gruppe, innebærer særskilte etiske og moralske problemer. For det første kan en bevisstgjøring av gruppens problemer være med på å gjøre en situasjon som allerede er problematisk, enda verre fordi informantene kan bli klare over aspekter ved deres situasjon de tidligere ikke hadde tenkt på. Jeg opplevde det som at informantene mine var svært klar over sin egen livssituasjon, og det virket som mange av dem hadde reflektert mye over den. Et annet problem ved forskning som involverer vanskeligstilte grupper, er at de kan mangle ressurser til å si nei til å delta i forskningsopplegg. Dermed kan frivillighetsaspektet bli svekket. Dette kan ses i sammenheng med hvorvidt det for meg hadde vært forsvarlig eller moralsk riktig å honorere deltakelse med et symbolsk beløp, som tidligere nevnt. Det at informantene ble tilbudt drikke eller mat, kan sann sett ha vært uheldig. En tredje ting er at det forskes mye mer ”nedover” enn ”oppover”, det vil si at såkalte elitegrupper i samfunnet ikke ofte er gjenstand for forskning i forhold til vanskeligstilte, noe som kan føre til en skjevhet i samfunnsforskningen som helhet.

Ifølge Thagaard (2003) kan også forskerens tolkninger av intervjumaterialet føre til symbolsk vold i Bourdieusk forstand. Når vanskeligstilte grupper intervjues om sin situasjon beskriver de gjerne problematiske forhold til en forsker som relasjonelt tilhører en ”vinnergruppe” i samfunnet. Når intervjuene så tolkes ut fra forskerens perspektiv kan det bidra til å forsterke en eventuell nederlagsfølelse hos informanten, og i den forstand utøve vold mot vedkommendes selvfølelse. Et av målene i oppgaven min er å få frem de vanskeligstiltes stemme, tiggernes opplevelse av Oslo sentrum, det ville derfor være uheldig om informantene følte seg fremmedgjort fra det som presenteres i oppgaven.

3.11 Analyse og tolkning

Den hyppigste formen for intervjuanalyse er ifølge Kvale (1997) en ad hoc-bruk av ulike tilnærmingsmåter og teknikker for meningsgenerering, min analyse er intet unntak. Jeg har ikke brukt noen standardmetode for å analysere intervjumaterialet som helhet, i den grad det i det hele tatt finnes noen slik standardmetode.

Etter først å ha lest gjennom hele det transkriberte intervjumaterialet, gikk jeg tilbake og benyttet meg av meningskategorisering som verktøy. Kategoriene jeg brukte var delvis utviklet på forhånd på bakgrunn av teorikapittelet, og delvis tatt fra intervjumaterialet. Dette

ga meg bedre oversikt over intervjumaterialet og gjorde gjengivelsen og tolkningen av det enklere.

Man kan skille mellom analyse og tolkning ifølge Kvale (1997). Tolkning reserverer han for dypere og mer omfattende meningstolkninger, inspirert av den hermeneutiske filosofien. Forskeren har ifølge Kvale et perspektiv på det som undersøkes, og tolker derfor intervjuene på grunnlag av dette perspektivet. Det er dette Anthony Giddens (1976) kaller dobbel hermeneutikk, tolkningen av intervjumaterialet innebærer en slags dobbel tolkning; først gjengir informanten sin tolkning av verden, så fortolker forskeren informantens tolkning gjennom sitt perspektiv. Jeg prøver i analysekapittelet å skille mellom informantenes fortellinger og mine tolkninger gjennom å dele det inn i to kapitler; et som omhandler informantenes opplevelse av Oslo sentrum, og et hvor jeg ser på deres rolle i konstruksjonen av byens offentlige rom. Dette er et forsøk på å tydeliggjøre hva som er informantenes meninger og hva som er mine tolkninger.

Undersøkelsens teoretiske basis legger altså føringer på hvordan intervjuene analyseres og tolkes av forskeren. Intervjuundersøkelser kan i seg selv generere en teori, eller bruke og teste eksisterende teorier (Kvale 1997). Dette skillet er et mellom det som henholdsvis kalles induktiv og deduktiv metode. Ifølge Thagaard (2003) har kvalitative studier tradisjonelt hatt en induktiv tilnærming, ifølge henne kan likevel forskningsprosessen i de fleste studier karakteriseres ved en veksling mellom induktive og deduktive faser. Induksjon og deduksjon er mer eller mindre kun idealtyper. I en posisjon mellom induksjon og deduksjon står abduksjon. Abduksjon fremhever det dialektisk forholdet mellom teori og data (Thagaard 2003). Min studie er abduktiv i den forstand at jeg har forsøkt å fremlegge informantenes perspektiver og dermed skape egne teoretiske perspektiver, samtidig som jeg har tatt utgangspunkt i og bygger på eksisterende teorier. Jeg hadde altså skrevet et utkast til teorikapittel før jeg gjennomførte feltarbeidet, noe som ga meg et teoretisk ståsted og ga meg visse antagelser om hvordan informantene muligens ville svare. Mange av mine antagelser viste seg å være feil, mens andre slo til.

En av grunnene til at så godt som ingen kvalitative studier er utelukkende eksplorerende eller induktive, er at kvalitativ forskning har akkumulert en solid kunnskapsbasis, som gir grunnlag for å formulere hypoteser for videre forskning. Man starter altså ikke med blanke ark. Som Rubin og Rubin (2005) skriver hadde kanskje den perfekte og mest objektive samfunnsforsker vært et romvesen, men dersom det skulle studert sosial samhandling for eksempel ved et universitet ville det muligens begynt å studere bygningsmaterialet i universitetsbygget fordi det ikke visste hva det så etter.

3.12 Generalisering

Kvale (1997) skisserer opp tre former for generaliserbarhet; naturalistisk, statistisk og analytisk generalisering. En naturalistisk generalisering er basert på personlige erfaringer. Det vil si taus kunnskap om hvordan verden er, den gir også forventninger til hvordan ting skal være heller enn å forutsi hva som kan komme til å skje. Naturalistiske generaliseringer kan uttrykkes i ord og dermed kodifiseres. Statistiske generaliseringer er formelle og eksplisitte. De er basert på representative utvalg av en befolkning, og man kan gjennom statistiske slutningsmetoder finne ut hvor sannsynlig det er at det man har funnet ut om utvalget også gjelder hele befolkningen. Den siste formen, som også er mest spennende i forhold til min oppgave, er analytisk generalisering. Den involverer en begrunnet vurdering av i hvilken grad funnene i en studie kan overføres til en annen situasjon. Den er basert på en analyse av likheter og forskjeller mellom to eller flere gitte situasjoner. Målet er altså ikke å generalisere til en populasjon, men til andre situasjoner. Ved å spesifisere og gjøre argumenter eksplisitte tillater forskeren leseren selv å bedømme generaliseringens holdbarhet (Kvale 1997). Man kan altså stille spørsmål ved hvem det er som skal foreta den analytiske generaliseringen. Skal forskeren formalisere og argumentere for den, eller overlate det til leseren.

Når Kvale (1997) videre hevder at analytiske generaliseringer særlig har vært knyttet til case-studier, reiser spørsmålet om hva case-studier er seg. Ifølge Yin (1994) er case-studier en foretrukket forskningsstrategi når spørsmål som ”hvordan” eller ”hvorfor” skal besvares, når forskeren har liten eller ingen kontroll over hendelsene som skal studeres og når fokuset er på et kontemporært fenomen innenfor en virkelig kontekst. Det kan være et problem å definere hva et case er, altså hva som er enheten man studerer. Yin hevder at et case mer eller mindre avgrenser seg selv, og identifiserer seg selv gjennom hvordan forskningsspørsmålet er formulert. Nesten alt kan med andre ord være et case, sånn sett er også mitt prosjekt en case-studie. Videre skriver Yin at case-studier ofte er blitt kritisert for å være lite egnede for vitenskapelige generaliseringer, med dette menes statistiske generaliseringer. Yins svar på denne kritikken er at case-studier er generaliserbare til teoretiske forslag, men ikke til populasjoner eller univers, noe som aldri har vært målet. Caset som undersøkes representerer ikke et utvalg, forskerens mål er å utvide og utvikle teorier; generalisere analytisk ikke statistisk (Yin 1994).

Er min undersøkelse analytisk generaliserbar? For det første blir det et spørsmål om Oslo sentrum og særlig Karl Johans gate er så unik at man ikke finner lignende. Om situasjonen der er så spesiell at den ikke kan sammenlignes med andre bysentrum. Det denne

oppgaven derimot kan være med på, er å utvide og utvikle teorier, derfor kan man snakke om analytisk generaliserbarhet i forbindelse med den. Man kan også spørre seg om hvorfor man legger så stor vekt på generaliserbarhet. I poststrukturelle tilnærminger til samfunnsforskning er idealet om universell generaliserbarhet blitt erstattet av en betoning av kontekstualisert og heterogen kunnskap (Kvale 1997). Eller som Yin (1994) skriver er et enkelt case verdifullt i seg selv, det trenger ikke nødvendigvis være sammenlignbart med andre, eller tjene som grunnlag for generalisering.

3.13 Validitet og reliabilitet

Når min undersøkelse og analysens kvalitet skal vurderes kan det knyttes til begrepene validitet og reliabilitet. Thagaard (2003) bruker begrepene troverdighet og bekreftbarhet, fordi validitet og reliabilitet er knyttet til kvantitativ forskning, hun ønsker å etablere kvalitativ forskning som en egen autonom gren. Kvale (1997) hevder at begrepene validitet og reliabilitet ofte avises innen forskning med et postmoderne perspektiv fordi de ses som rester av en modernistisk korrespondanseteori; at det finnes klare grenser mellom sannhet og det som ikke er sant. Han forsøker så å rekonseptualisere begrepene for å gjøre dem mer egnet for kvalitativ forskning. Ifølge ham selv representerer han en moderat form for postmodernisme. Han avviser tanken om at objektive og universelle sannheten finnes, men åpner for muligheten for en lokal, personlig og samfunnsmessig form for sannhet med fokus på hverdagslivet.

Validitet kan knyttes til vurderingen av de tolkningene undersøkelsen min fører til. Ifølge Thagaard (2003) må forskeren gå kritisk gjennom grunnlaget for egne tolkninger. For eksempel kan forskerens forhold til miljøet eller personene som studeres, ha innvirkning på forståelsen forskeren utvikler i løpet av et prosjekt. Validitet, eller bekreftbarhet som Thagaard kaller det, innebærer også at tolkninger fra ulike studier ideelt sett skal bekrefte hverandre.

I ordbøker defineres validitet som sannhet, riktighet eller gyldighet, men ifølge Kvale (1997) innebefatter spørsmålet om hva som er valid kunnskap det filosofiske spørsmålet om hva sannhet egentlig er. Videre innebærer validering som ”forskningshåndverk” tre sider; kontrollering, utspørring og teoretisering av den kunnskapen som produseres. Kontroll vil si at forskeren har et kritisk syn å sine egne tolkninger. Å sette spørsmålstegn ved egne funn er et viktig aspekt ved validering. Når gyldigheten av et funn skal fastsettes, må spørsmålene ”hva” og ”hvorfor” besvares før ”hvordan” ifølge Kvale. Videre hevder han at når en skal avgjøre om en metode undersøker det den er ment å undersøke, må man også ha en teoretisk

oppfatning av det som skal undersøkes. Dermed innebærer det å validere også å teoretisere. Det problematiske ved å validere kvalitativ forskning skyldes ikke nødvendigvis svakheter ved de kvalitative metodene, men de kvalitative metodenes særegne evne til å beskrive og stille spørsmål ved den sosiale virkeligheten som undersøkes (Kvale 1997).

Reliabilitet knyttes av Thagaard (2003) gjennom begrepet troverdighet til at forskeren gjør rede for hvordan data utvikles, noe som innebærer at man blant annet skiller mellom den informasjonen man har fått under feltarbeidet og de vurderinger man selv gjør av denne informasjonen i ettertid. Man må også gjøre rede for hvilket forhold man har til informantene, siden det kan ha betydning for informasjonen man samler inn. Reliabilitet blir av Kvale (1997) knyttet til forskningsfunnenes konsistens. Det er viktig å gjøre rede for alle stadier i forskningsprosessen, for at alt skal være etterprøvbart. Målet er at dersom forsker "B" på et senere tidspunkt fulgte nøyaktig de samme prosedyrene som beskrevet i en tidligere forskningsrapport av forsker "A", vil forsker "B" komme frem til de samme funnene og konklusjonen som forsker "A". En av forutsetningene for at forsker "B" skal kunne gjøre akkurat den samme studien som forsker "A" er at sistnevnte dokumenterte hvordan hun eller han utførte studien sin. Derfor skal man ifølge Yin (1994) bedrive forskning som om noen hele tiden kikket over skulderen din. Altså, man skal gjøre rede for alle valg man gjør i løpet av studiene slik at andre forskere i teorien skulle ha kunnet gjennomføre et identisk prosjekt. Det er dette som også ifølge Jørgensen og Phillips (2005) skiller bra forskning fra dårlig. Man kan kanskje hevde at det er umulig for to forskjellige personer å gjennomføre nøyaktig samme undersøkelse på forskjellige tidspunkter, og komme frem til de samme funnene og resultatene fordi de er så mange eksterne variabler som også påvirker forskningsprosessen. Likevel kan man si at det er et viktig mål å etterstrebe.

3.14 Oppsummering

Jeg har altså i denne oppgaven latt meg inspirere av poststrukturalismen, men i en litt mer moderat form enn den som trekkes opp i begynnelsen av dette kapittelet. Data konstrueres riktignok i intervjusituasjonen, men jeg legger også til grunn at jeg tror informantene forsøkte å beskrive sine synspunkter så korrekte som mulig. Dermed skal intervjuene ideelt sett ha gitt et innblikk i informantenes verden.

Det er likevel knyttet usikkerheter til intervjumaterialet, disse kan man knytte til begrepene validitet og reliabilitet. Validitet som i spørsmålet om det man har kommet fram til er sant. Noe som er et problem, siden "sannhet" i seg selv ikke er uproblematisk. Det å sette spørsmålstegn ved egne funn er derfor viktig. Ting som kan ha påvirket de dataene jeg

fikk, er for eksempel utvalgets egenskaper, min posisjonering i forhold til informantene og hvordan jeg spurte spørsmål i intervjusituasjonen. Et annet spørsmål er hvilken innvirkning det at mange av informantene var tunge rusmisbrukere kan ha hatt på datamaterialet. På den andre siden kan man hevde at de alltid er påvirket av rusmidler i større eller mindre grad, og at det derfor vil være med på å forme deres syn på byen.

Reliabilitet har med troverdighet å gjøre. Det innebærer at man gjør rede for hvordan man har gått frem i hele forskningsprosessen. Dette kapittelet, med dets beskrivelser av de metodiske valg jeg har foretatt i løpet av prosjektet, er et forsøk på å ivareta reliabilitetsaspektet ved kvalitativ forskning.

4 Informantenes opplevelse av byens offentlige rom

I dette første av de to analysekapitlene presenteres informantenes opplevelse av Oslo sentrum. I og med at oppgaven er abduktiv vil jeg pendle frem og tilbake mellom teori og empiri. Tanken bak å dele analysen i to var som nevnt at den første delen skulle være empirinær, mens den andre delen setter empirien inn i en teoretisk kontekst. Siden utgangspunktet er abduktivt, vil likevel begge delene være preget av hverandre, eller teorikapittelet. Empirien tolkes på bakgrunn av teorien, og teorien forstås i andre omgang på bakgrunn av det empiriske materialet.

Temaene som tas opp i denne delen, er blant andre hvorfor Oslo kan ses som attraktivt for personer med den typen livsstil informantene har. Hvordan informantene bruker byen, og hvilke tanker de har om bruken av byen. Hvilken plass de ser seg selv som å ha i byens offentlige rom. Og sist, men ikke minst, om de føler at de har en plass. Jeg vil altså vise hvordan tiggerne ser på sin plass i Oslo sentrum, nærmere bestemt Karl Johans gate; hvordan de opplever gaten.

4.1 Hvorfor Oslo – forholdet til byen

Som vist i innledningen er tigging og tiggere i Oslo blitt viet mye oppmerksomhet i norsk presse. Det er vanskelig å vite om det er blitt flere tiggere i Oslo de siste årene, som følge av for eksempel opphevingen av løsgjengerparagrafen. Informantene mine mente at det hadde vært en økning av personer som tigger, særlig på grunn av den nye gruppen tiggere som primært er fra Romania, og at det derfor hadde blitt hardere konkurranse, særlig om plasser. De beste plassene ble fort tatt, og det ble også snakket om at man hadde faste plasser som en hadde førsterett til.

Oslo er i tillegg til å være hovedstad også Norges største by med sine ca 538.000 innbyggere (Statistisk årbok for Oslo 2006). Flere av informantene forklarte at Oslo kunne ses som å ha en viss tiltrekningskraft på personer med deres livsstil. Ikke bare er Oslo Norges største by, den kunne også tilby det de trengte av ”varer”, og fungerte gjennom størrelsen og innbyggertall som et slags skjulested; alle kjenner ikke alle i Oslo.

På spørsmål om hvorfor Tor²⁷, som ikke opprinnelig var fra Oslo, flyttet til byen, svarte han: ”Ja, det var vel kanskje litt for å føle seg fri, du kom til en plass der du ikke var stempla. For jeg levde jævlig hardt oppe i bygda der. [...] Jeg ble på en måte frista for litt av hvert kan du si”. Det å flytte til en stor by ble altså av Tor forbundet med en frihetsfølelse. I

---

²⁷ Intervjuet 08. august 2006

byen kunne man skille seg ut uten å bli lagt merke til i like stor grad som i mer rurale strøk. Men denne frihetsfølelsen, det å kunne gjemme seg i folkemassen, trenger ikke å være utelukkende positivt. For Tor som nå hadde bodd i Oslo i over tjue år, hadde det å være fremmed blant fremmede gått fra å være noe positivt til å bli forbundet med ensomhet. På spørsmålet om han følte seg anonym i byen svarte han:

Ja, jeg går ikke og føler så mye på det. For det kan være litt vanskelig hvis du bor i en stor by, å gå mye og tenke på at jeg er anonym eller ensom, eller hva du nå vil kalle det da. Man kan ikke tenke så mye på sånt. Man må ha forskjellige teknikker for å beskytte seg mot sin egen ensomhet. [...] Jeg føler meg lett litt utstøtt. Ja, litt på sidelinja, for å si det sånn.

Andre fortalte at byen for dem var blitt et ork. Det som holdt dem igjen var blant annet tilgangen til rusmidler. Flere av informantene ytret ønsker om å forlate byen, flytte et annet sted. Det var ikke mulig for dem blant annet fordi de i Oslo visste hvor og hvordan de kunne kjøpe narkotika, noe de så for seg at ville bli et problem i andre mindre byen eller på landet, for den saks skyld. De som fortalte at de var under metadonbehandling, kunne ikke forlate Oslo fordi det var i Oslo de fikk utdelt medisiner sine. Sist men ikke minst var de avhengige av å være i Oslo for å finansiere tilværelsen sin gjennom tigging. Det må legges til at ingen av informantene som var rusmisbrukere, var fornøyde med misbruket sitt og at alle ønsket at de ikke var avhengige av narkotika.

Espen²⁸, som likte seg godt i Oslo, fortalte at han godt kunne tenke seg å reise bort en stund, for eksempel på ferie; ”Men så er det jo det at jeg er avhengig av disse pengene hele tida, vet du”. Lønnet ferie eller feriepenger er ikke et gode man har som tigger. Flere andre informanten uttrykte i likhet med Espen at de alt i alt var fornøyde med tilværelsen i Oslo og byen generelt om de så bort fra livssituasjonen de befant seg i. De satt av ulike grunner pris på byen de bodde i, noen gikk til og med så langt som å si at de ikke kunne tenke seg å bo noe annet sted. Da Vidar²⁹ ble bedt om å beskrive hva som var så bra med Oslo, sa han at Oslo er ”verdens største småby. Byen som har alt. Både på godt og vondt. Nei, for det finnes ikke noen annen by i hele verden som har det tilbudet Oslo har altså”. Pål³⁰, som også likte seg godt i Oslo, hevdet at ”når du kommer utenfor sentrum så har du ingenting. Ja, jeg vil ikke være lenge vekk fra Oslo før jeg vil tilbake igjen”.

---

²⁸ Intervjuet 07. august 2006

²⁹ Intervjuet 08. august 2006

³⁰ Intervjuet 08. august 2006

Henrik³¹, som hadde bodd hele livet sitt i Oslo, mente i motsetning til Pål og Vidar at byen hadde forandret seg i negativ forstand:

Oslo er ikke den byen det var. Det er blitt en voldelig by. [...] Jeg er drita lei hele byen, skal jeg si deg. Skal jeg være dønn ærlig, er jeg drita lei hele byen. [...] Jeg er glad i å fiske, vet du. Men jeg får ikke med meg folk på å fiske og sånt. Nei, da må du ha med deg fem gram dop og sånt. Og når dem skal teste det dopet først, ikke sant, da blir det ikke noe greie på noe, da blir det bare bysøla likevel.

Henrik var lei av å sitte på den samme plassen hver bidige dag og bomme penger av fremmede folk. Han var svært oppgitt over egen situasjon og så ikke lyst på fremtiden. Meningene var altså delte når det gjaldt hvorvidt informantene trivdes i Oslo, og man må også dele trivselsaspektet i to. På den ene siden var det som nevnt ingen som var fornøyde med egen livssituasjon og dermed det livet de førte i byen, på den andre siden verdsatt mange Oslo som by. Det vil si at de syntes Oslo var en fin by, og at den hadde kvaliteter de satt pris på.

Informantene var også uenige om hvorvidt det gikk an å føle seg trygg i byen, og særlig Oslo sentrum. Fellesnevneren hos de som følte seg uttrygge i Oslo, var at det var ”miljøet” som utgjorde den største trusselen. Miljøet hadde ”hardnet til”. Henrik beskrev krangling, slossing og ran som nesten dagligdagse fenomen. Mens andre mente at det hersket en slags kardemommelov innenfor miljøet; så lenge man er snill og grei, er det ingen som plager deg. Dette gjaldt ifølge Ole³², Pål og Leif³³ også i møtet med politiet og vektere.

Mange av informantene var altså fornøyde med Oslo som by, mens ingen som nevnt var fornøyde med egen livssituasjon. Når det gjaldt hva som gjorde Oslo attraktivt for informantene som gruppe ble det nevnt at byen kunne tilby et potensielt kundemarked, i form av mange mennesker man kan tigge penger av. Og at man i Oslo samtidig hadde en markeds plass hvor man kunne kjøpe rusmidler. Dette gjorde Oslo til en attraktiv by for tiggere og rusmisbrukere, og kan være en av grunnene til at tiggere og rusmisbrukere trekker til Oslo.

4.2 Bruk av byen – med Oslo sentrum som arbeidsplass

Da informantene ble rekruttert, jobbet jeg ut fra at jeg ønsket å snakke med folk som oppholdt seg mye i sentrumsområdene. To av informantene oppholdt seg ifølge dem selv

---

³¹ Intervjuet 08. august 2006

³² Intervjuet 08. august 2006

³³ Intervjuet 08. august 2006

aldri i sentrum lenger fordi de ikke følte seg hjemme der. Det var også de to eneste som ikke ble rekruttert direkte på gaten. Det første informantene ble spurt om i intervjuene, var om de oppholdt seg mye i Oslo sentrum, og om hva de brukte byen til.

Forholdet til Oslo sentrum ble ofte beskrevet som det man har til en arbeidsplass. Det de gjorde i byen var å jobbe. Henrik fortalte at han brukte byen til ”litt forskjellig. Alt mulig. Bomme penger, bruke dop. Det opptar mye av tida mi, dop”. Christian³⁴ sa at han ”[brukte] sentrum til å selge =Oslo³⁵ og bomme penger. Det er stort sett det”. Ole og Pål bodde også i sentrum om sommeren; ”vi bor her, mer eller mindre. Midt i sentrum. Hvert fall om sommeren da. Da er vi vel egentlig rundt Karl Johan og Egertorget og parkene som ligger i tilslutning”. Sverre³⁶ fortalte han er i Oslo sentrum ”24 timer konstant. Jeg bor på gata”, også Stian³⁷ oppga at han både bodde og jobbet i sentrum. Oslo sentrum ble altså hovedsakelig brukt til å tigge, kjøpe dop og enkelte oppga også at de bodde i sentrum, altså at de var hjemløse.

Det var i sentrum det var enklest å tjene inn pengene en trengte, og siden det er i Karl Johans gate og områdene i tilknytning til gaten det er flest folk og høyest gjennomstrømning, blir det en konsentrasjon av tiggere og selgere av =Oslo der. Trygve³⁸ forklarte hvorfor selgere og tiggere samles i sentrum slik: ”[Oslo har et] bra sentrum. For meg så er det bra hvert fall. Det er lett å tjene penger her. [...] Det er best fra [klokka] to-tre til seks, da er det mest folk her. Da er det lettest å få solgt [=Oslo] og sanne ting”. Da jeg spurte Christian om hva det var som gjorde et område av sentrum attraktivt for ham, svarte han uten betenkingstid ”at det er penger på den plassen, holdt jeg på å si”.

Intervjuer: Det har ikke noe med for eksempel bygninger og utforming...

Christian: Nei, det tenker du ikke noe over når du holder på sånn som jeg holder på.

Intervjuer: Det er bare penger?

Christian: Da er det viktigste at det er mye folk som går forbi. Det er det.

Intervjuer: Det er derfor du holder deg på Karl Johan eller?

Christian: Ja. Det er der det er mest folk. Så da blir det til at vi er der.

Ole bekreftet Christians utsagn da han sa at ”[Karl Johans gate,] det er stedet vi kan bruke for å få penger. Jeg bommer penger da. Og da er jeg nødt til å være i nærheten av Karl Johan,

---

³⁴ Intervjuet 15. august 2006

³⁵ =Oslo er et ”gatemagasin” som blir solgt av rusavhengige og andre vanskeligstilte på gaten i Oslo. Selgerne kjøper magasinet for 20 kroner og selger det for 40 kroner. Magasinet ønsker samtidig å fungere som et positivt talerør for vanskeligstilte grupper. <http://www.erlikoslo.no/>

³⁶ Intervjuet 17. august 2006

³⁷ Intervjuet 17. august 2006

³⁸ Intervjuet 23. august 2006

eller på Karl Johan fordi det er der folk er”. Det som gjorde et område av byen attraktivt var altså ofte at det var penger å tjene der. Man kan si at byen ble sett gjennom profittmaksimerende briller. De områdene hvor det var lettest å tjene penger, var de mest attraktive. Hvordan byen så ut var ikke så farlig.

Men det var også, som nevnt tidligere, enkelte som verdsatt byen som noe mer enn en arbeidsplass. Vidar fortalte at han ”har gått mange netter nede i sentrum og sett på fasadene og sånn. Det er mye pent å se på, vet du, som folk aldri får sett på dagen når de bare jager forbi”. Han fortalte også at det var en spesiell tid på døgnet Oslo var finest.

Intervjuer: Er det en annerledes atmosfære på natta da?

Vidar: Heller tidlig på morran. Før [byen] begynner å pulsere. Det er jo så pent når du får tid til å se deg om altså.

Intervjuer: Og det får man ikke til daglig, eller til vanlig, da eller?

Vidar: Nei, sånn på dagen og sånn, vet du. Så er det jo bare å haste og jage. Det er et studium i seg selv, det å gå ut ei natt og kikke. Man ser stadig noe nytt.

Først og fremst ble byen altså sett på som en arbeidsplass, og det er penger som er det viktige. For å tjene mest mulig penger var det viktig med mye folk, dermed ble det som nevnt Karl Johans gate og områdene rundt som var den mest populære arbeidsplassen. Det var få av informantene som brukte byen til noe annet enn å jobbe eller bo i, men det ble fortalt at den også kunne settes pris på, på andre måter enn en arbeidsplass. Men når man er tvunget til å bomme penger for å dekke basale behov, kom dette i andre rekke.

4.3 Trivsel på arbeidsplassen

Sennett (1990) hevder at man ikke må se mangfold og forskjeller på gaten og i andre mennesker som en trussel, men som en nødvendighet for at vi skal lære å balansere livene våre både kollektivt og individuelt. Dette skulle ha ført til at man aksepterte eller tolererte andre mennesker for det de er. Samhandling fremmede imellom ble i kapittel 2 beskrevet som karakteristisk for byer, men tiggere er kanskje en gruppe man helst ikke vil ha noe med å gjøre. En av grunnene til at tiggere blir møtt med skepsis, kan være det at de er annerledes. De møter ikke det dominerende bildet av hvordan livet skal leves, og kan derfor bli sett som en trussel. Samtidig kan det også være med på skape følelsen av at de selv ikke passer inn.

Man kan kanskje tenke seg at det ikke er noe gøy å sitte på utstilling dag etter dag i Karl Johans gate, en av Norges travleste gater, og utføre det mange vil betegne som et lite ærefult arbeid. De informantene som bommet penger regelmessig, trivdes uten unntak ikke så

godt med arbeidet. Espen følte seg svært synlig i gatebildet, noe som kunne ha negative konsekvenser.

Intervjuer: Du føler deg altså mer sett enn anonym?

Espen: Ja, jeg gjør jo det. Jeg er jo en del av gatebildet. For folk som bor her da.

Intervjuer: Men hvordan takler du møtet med de fremmede som...

Espen: [Det er] stressende mange ganger, det er det. [...] Det er pinlig å sitte og bomme. Altså nordmenn, de er veldig sidrumpa og gammeldagse, tradisjonsfolk. ”Se på han tiggefantan der”, eller et eller annet sånt noe. Det er veldig mange som avskyr det, men må man, så må man.

Intervjuer: Så det er mange stygge blikk og sånne ting?

Espen: Ja, innimellom.

Intervjuer: Hvordan håndterer du, eller hvordan føler du...

Espen: Nei, jeg må bare holde maska. Selv om det ikke synes utvendig, så kjennes det innvendig. Det gjør det. Så kan folk bare tro akkurat hva de vil. Det er ikke, liksom, noe du liker å gjøre, men jeg må gjøre det. [...] Jeg vil jo at folk ikke skal se ned på oss som eventuelt tigger. [...] Når folk har passert deg, hvis du sitter og tigger, så hører du de prate, men du hører ikke hva de sier. Men det er hvert fall noe om deg. Det er det, garantert!

Espen så altså på seg selv som en del av gatebildet, men han følte at andre ikke syntes at han passet inn i det. Han følte seg sett ned på. På tross av at det mange ganger var tungt å sitte og tigge måtte han bare holde masken. Christian fortalte om lignende og kanskje verre opplevelser, med forbipasserende folk da jeg spurte ham om han følte seg trygg i Oslo sentrum:

Intervjuer: Føler du deg sikkert, altså ikke i fare, trygg?

Christian: Tja, trygg er jeg jo egentlig aldri. For sånne som oss er jo tross alt utsatt hele tida, for trakassering og sjikanering.

Intervjuer: Av tilfeldig...

Christian: Ja, av tilfeldig forbipasserende. Vektene og en sjelden gang politiet. Så du kan aldri, du slapper liksom aldri helt av. Du må sitte der og følge med.

Intervjuer: Hvordan takler du blikk og sånn?

Christian: Nei, altså du må bare prøve å ikke la det gå innpå deg. Selv om det er tøft mange ganger. Jeg må innrømme at det er noen tårer som er kommet noen ganger, det har det. Hvert fall når det er voksne vanlige folk som liksom... ja, det er utrolig hva de kan få seg til både å si og gjøre. Er ikke noe kult når et helt vanlig voksent mannfolk sender en spyttklyse rett i trynet på deg.

Intervjuer: Skjer sånne ting...

Christian: Ja, det har skjedd. Jeg har blitt spytt på, jeg har blitt stumpa sneiper på, jeg har blitt sparka, og det er av helt vanlige folk. Det er vondt. Ikke fysisk vondt, men psykisk vondt, får å si det sånn.

Også Leif følte seg sett ned på og fortalte at det først og fremst var andre menneskers reaksjoner på hans nærvær som førte til denne følelsen. Han fortalte at han i sine yngre dager

som musiker hadde slitt litt med sceneskrek, noe han fort ble kvitt da han begynte å tigge penger:

[...] det er menneskene, du ser de blikka folk sender meg. Det er helt vilt! Som om jeg skulle være en blanding av verdens største masse-morder og et vesen fra en annen planet, liksom. Det er helt hårreisende, der sitter man og er sjuk, liksom [...] også har jeg alltid hatt sceneskrek, det har jeg klart å kvitte meg med. Det skal jeg love deg. Du burde sette deg sånn som meg et par dager, så blir du fort kvitt den. Konfrontere det på den verste ultimate måten.

Som skrevet tidligere, var det ingen av de informantene som tigget, som trivdes med å gjøre det. ”Må man, så må man”, som Espen uttrykte det. Det var pinlig å sitte der, og det ble ikke noe bedre av at forbipasserende ga uttrykk for at de ikke syntes noe om tiggernes aktivitet. Man kan si at tiggerne ikke akkurat ble møtt med goffmansk taktfull uoppmerksomhet, eller at noen av de forbipasserende ikke var mer blasert enn at de oppførte seg lite verdig i møtet med tiggere.³⁹ Mange av informantene fortalte om ublide møter med forbipasserende som fortalte dem hva de syntes om det de drev med. Trivselen på arbeidsplassen var jevnt over lav, og det var altså heller ingen HMS-ansatte som kunne ivareta den. Kari⁴⁰ hadde en ganske effektiv forsvarsteknikk mot stygge blikk, hun tok av seg brillene. Uten briller kunne hun nesten ikke se noen ting og unngikk dermed å måtte se folk i øynene. Hun fortalte at dersom hun ikke hadde gjort det, trodde hun ikke hun hadde klart å sitte slik hele dagen lang og tigge.

4.4 Om å ikke føle seg hjemme – out-of-place

Creswell (2004) hevder at man er out-of-place når man ikke passer med praksisen i eller meningen til et område. Gilroy og Speak (1998) skriver i forbindelse med fornyelse av Newcastle sentrum i England, at det er sjeldent en ser ”mennesker som ser fattige ut” i Northumberland Street, som er hovedhandlegaten. Diskusjoner med ”fattige deler av befolkningen” viste at de skammet seg over sitt relative forfall og følte at de ikke hørte hjemme blant butikkene og menneskene i handlegaten (Gilroy og Speak 1998).

Når man i tillegg til å føle seg utenfor i utgangspunktet blir utsatt for sånne ting som Espen, Christian og Leif forteller om ovenfor, er det ikke så rart at man føler seg utilpass i Oslo sentrum. Ikke bare sitter man og tigger, noe som oppleves som pinlig, man blir også behandlet på en lite verdig måte av andre som benytter seg av sentrumsområdene. Da jeg

---

³⁹ Jf. Goffman (2005), og Simmels (2005) teori om storbyen og åndslivet.

⁴⁰ Intervjuet 16. august 2006

forsøkte å rekruttere informanter i Frelsesarmeens kafé ”Fyrlyset”, ble intervjuforespørselen flere ganger møtt med utsagnet som ”jeg er aldri i sentrum lenger, der blir jeg bare behandla som dritt”. Det kan tyde på at følelsen av å ikke høre til i Oslo sentrum for flere kan ha ført til at de ikke orker å være der lenger i det hele tatt. Christian fortalte at han ikke følte seg hjemme i sentrum også når han ikke tigget:

Intervjuer: Hender det at du benytter deg av butikkene i Karl Johans gate?

Christian: Ja, det hender. Men det er jo mest kioskene. En sjelden gang, hvis det er noe du skal ha, da er det innom butikkene da. Men det er liksom, du gruer deg nesten for å gå inn i butikker og sånt. For jeg merker jo stor forskjell fra før, før jeg begynte med stoff da. Da jeg var streit, for å si det sånn, da kunne jeg gå i alle butikker. [...] Men jeg merker at etter hvert som jeg begynte å bli litt for mye narkoman, så var jeg litt uflidd og ikke så pen i tøyet bestandig. Så merka jeg liksom, at du blir sett ned på og du får dårligere service også. Noen plasser så har du jo vektere som trækker deg i hælene hele tida, liksom. [...] Altså, jeg stjeler ikke, for å si det sånn, og likevel ved enhver anledning de har, så er det at du må vrenge lommer og tømme alt du har. [...] Selv om de vet at du ikke har stjålet da, bare for å plage deg, på en måte. Og jeg skjønner jo problemer, for det er også veldig mange av de narkomane som stjeler mye. Likevel, jeg synes ikke [vektene] har noen grunn til å gjøre det så lenge de ikke har noen mistanke om at du har stjålet noe.

Mange fortalte, som vist, at de ikke syntes de passet inn lenger. De hadde ikke ressursene som i deres øyne var nødvendige for å være i byens offentlige rom som likemenn i forhold til de andre menneskene som benytter seg av Oslo sentrum. La oss nå se på to faktorer som kan sies å ha innvirkning på informantenes trivsel i byens offentlige rom; byens fysiske landskap og de sosiale strukturene.

4.5 Hvilken rolle spiller byens fysiske landskap?

I hvilken grad og hvordan leses byens arkitektur og byens fysiske landskap var spørsmål jeg stilte meg selv, og derfor informantene. I kapittel 2 fremlegges teorier som postulerer at også arkitektur og utforming kan ha en ekskluderende effekt på enkelte grupper i samfunnet. Nærmere bestemt de som ikke passer inn i de dominerende kreftenes bilde av hvordan byen skal brukes og se ut. I dette perspektivet skulle den fysiske rammen rundt gaten mer eller mindre bestemt innholdet.

Tor fortalte at bygningene rundt Karl Johans gate riktignok betydde noe for ham, men han hadde mista tilliten til det samfunnet arkitekturen kan ses som en refleksjon av.

Man får litt verdighetsfølelse, man må jo svare ærlig på det du sier da. Jeg har kanskje følt at man føler seg litt... man får litt verdighetsfølelse egentlig, ved å gå langs sånne bygninger. Det er bare det at vi har flytta oss fra det, og kanskje mista

litte grann tillit med åra, eller respekt da. Du ser at det er forretning, mye av det er bare forretning. Her er det om å gjøre å selge, å tjene på folk. Og akkurat det med høflighet, vennlighet, det er bare en sånn teknikk for å tjene penger.

Leif var sammen med Tor de eneste av informantene som hadde meninger om byutforming og eventuelle baktanker. Tor syntes altså at byen var blitt mer kommersiell, eller kommersialisert, at alt som betydde noe var å tjene penger på folk. Mens Leif også mente at bygninger kunne sende ut signaler.

Intervjuer: Tror du måten bygninger, eller gata er utformet på, kan gi signaler om hva som er greit og hva som ikke er greit. Hva som er lov da, og hva som ikke er lov på et sted?

Leif: Ja, både ja og nei. De lager jo strøk som er helt øde liksom. Så fort butikkene stenger, så er de strøka helt øde. Og det er jo sånne strøk med slette fasader og gitter, og ikke en krok å stikke seg inn i. Ingen som er interessert i å etablere noen som helst form for sosial aktivitet der i det hele tatt. Det er avskrekkende for folk rett og slett. [...] Det virker som det er strøk de styrende herrer vil ha i fred liksom. Gudene vet hva de pønser på i den forbindelse. [...] Det meste som er bygd de siste tjue åra har vel et eller annet av politikk i seg. Og psykologi. Jeg har inntrykket av de, både psykologer, politifolk og etterretningsfolk, har sittet rundt bordet med arkitekten liksom. Det er mange hensyn som skal tas.

Intervjuer: Ja, det er det?

Leif: Helt håpløst, makan til sløsing med ressurser. Og rivning av gamle kulturminner over en lav sko og sånn. Gamle brune, fine puber som bare blir ødelagt og gjort om til sånne nye, kjemisk frie for følelser.

Intervjuer: Mener du kanskje at byen har mista noe av sjela si da?

Leif: Ja, helt klart. Byen er i ferd med å miste hele sjela si.

Leif mener altså at byen forandres, at den mister sjela si. Han fortalte også, som vi ser, at det kan virke som det er et snev av politikk i det meste som er bygd de siste tiåra. At noen områder av byen ble utformet på en måte som tilrettelegger for bestemt adferd, hvor det ikke er så fristende å oppholde seg eller etablere sosial aktivitet.

I Lefebvres (1991) romlige triade er rommets representasjoner viktige i den sosiale og romligpolitiske praksis som pålegges oss. Rommets representasjoner er tolkningsskjemaer og mønster som pålegges oss. Det er arkitekter og planleggeres arena, og deres verk. Rommets representasjoner er altså hvordan man ønsker at rommet skal forstås, noe en for eksempel kan etterstrebe gjennom utforming og latente signaler i bygningsmassen. Leifs utsang kan betraktes som å være inne på dette aspektet ved rom, eller byens offentlige rom, når han hevder at det finnes områder i Oslo sentrum som virker avskrekkende og tilrettelagt for spesielle typer aktivitet.

Karl Johans gate, og særlig øvre del, er omgitt av flere monumentale, betydningsfulle bygninger; Stortinget, Nasjonalteateret, Universitetsbygningen og Slottet. I kapittel 2 ble det i

forbindelse med rommets representasjoner fremlagt teorier som hevdet at byens bygninger og utforming sender ut signaler som i større eller mindre grad søker å kontrollere hva som foregår i byens offentlige rom eller på gitte steder. Tabor (2001) hevder at arkitektur søker å kontrollere mennesket, han hevder at overvåkning og sosial kontroll er en slags innebygd attributt i den moderne byens fasader. Og Lawson (2001) mener at man burde benytte seg av rommets språk når man utformer byen, slik at det legges til rette for spesielle typer aktivitet på spesifikke steder.

Informantene mine ga ikke uttrykk for å føle at byens fysiske miljø påvirket dem i nevneverdig grad. Man kunne riktignok sette pris på fine bygninger, men det var ikke slik at de så bygninger eller utforming som skremmende, og av den grunn ikke turte å bruke visse deler av Oslo sentrum. Leif var, som vist tidligere, inne på at det finnes områder i Oslo sentrum som ikke er utformet på en måte som innbyr til sosial aktivitet, men øvre del av Karl Johan var ikke et slikt område. Et vanligere svar på spørsmålet om byens arkitektur og utforming var at man overhodet ikke tenkte noe på det når man var på jobb. Da var det kun en ting som var viktig; penger. Man løftet ikke blikket og reflektere over utforming av byen. Det fantes heller ikke noen fysiske hinder som la begrensninger på informantenes bevegelsesfrihet.

Det som derimot kan ses som å ha en ekskluderende effekt på informantene, var butikker og restauranter som ”ser dyre ut”. Flere ganger ble det fortalt at det var på øvre del av Karl Johan man fant de dyre butikkene og de dyre restaurantene. Man kan dermed kanskje si at butikkvinduene og restaurantfasadene sender ut signaler om at ”dette er de ressurssterkes lekeplass”, og dermed forteller om hva som er ønsket og hva som ikke er ønsket av aktivitet og mennesker. På den andre siden kan det hende informantene føler seg ekskludert fra butikker og særlig restauranter generelt siden de flere ganger var blitt fortalt at de ikke var ønsket der, og derfor har aversjoner mot den typen etablissementer generelt. Likefullt kan man si at rammen rundt gaten på den måten påvirker innholdet til en viss grad. Man føler seg ikke like hjemme blant dyre restauranter, særlig om man ser det som at de tiltrekker seg en bestemt type mennesker.

4.6 Hvilken rolle spiller den sosiale strukturen?

Det sosiale landskap kan leses som et landskap av eksklusjon hevder Sibley (1995). I dette ligger det også at ulike sosiale grupper tenderer mot å ikke omgås hverandre og at man ikke ønsker omgang med mennesker som er annerledes enn en selv. Sennett (1990) skriver at man gjerne ønsker seg homogene sosiale landskap, fordi man er redd for annerledeshet. Tiggere

og rusmisbrukere er stigmatiserte grupper, og blir gjerne nevnt i samme åndedrag som begrep av typen marginalisering og sosial eksklusjon. De ses ikke som en del av noe større fellesskap, men står utenfor, noe som også kan manifestere seg i sosioromlige mønster.

Informantene mine følte at de ikke passet helt inn blant de andre menneskene som bruker Oslo sentrum. Dette var ikke en følelse som hadde oppstått kun på bakgrunn av deres lesning av byen. Det ble fortalt at andre mennesker, tilfeldige forbipasserende, av og til på ufine måter ga uttrykk for at de ikke syntes informantene mine passet inn i byens offentlige rom.

Det ble lagt vekt på at det var en forskjell i den sosiale strukturen mellom øvre og nedre del av Karl Johans gate. Nedre del var der hvor tiggerne holdt til som en gruppe, mens øvre del var for andre folk, fortalte Lars⁴¹. Flere mente det var rike mennesker og turister som oppholdt seg på og brukte øvre del av Karl Johan. Dette kunne ha en ekskluderende effekt fordi man ikke følte at man hørte hjemme blant disse gruppene. Ifølge Madanipour (1998) er frykt for den type aktiviteter som foregår et gitt sted, en av faktorene som bidrar til å minske ens handlings- og bevegelsesmønstre. Dermed vil også den sosiale strukturen på et gitt sted reproducere seg selv. Dette fungerer i prinsippet på samme måte som stempelingsteori i den formen som den trekkes frem i av Amin og Thrift (2002) og Simonsen (2005). Fordi man ser et område som å være for noen andre, uten at det trenger å være det, vil det bli det. Det vil i det minste kun bli visse sosiale grupper som benytter seg av stedet. Det er likevel ikke bare ens oppfatning av hvilken type mennesker som oppholder seg på gitt steder som kan legge begrensninger på ens bruk av byen, eller Oslo sentrum. Politiet og andre autoritetspersoner spiller som vi skal se under også en rolle.

4.7 Bevegelsesfrihet – ”Det er jo offentlig plass.”

Hvis byens offentlige rom er offentlig, i den forstand at det er åpent for alle og kun realiseres som offentlig gjennom at ”alle” bruker det, som Mitchell (2003) hevder, forutsetter det bevegelsesfrihet. Mange av informantene følte at de ikke var i besittelse av full bevegelsesfrihet. De fortalte at de stadig ble bortvist av offentlige tjenestemenn eller privat innleide vektere når de oppholdt seg i områder av sentrum hvor de ikke var ønsket. Ole var klar over at byen offentlige rom skulle vært åpent for alle, og fortalte at

[...] du har noen steder i sentrum her hvor vi blir uglesett eller jaget så fort de ser oss, politiet altså. [...] Se her for eksempel [parken utenfor Oslo domkirke], her er

---

⁴¹ Intervjuet 24. august 2006

[vektene] ofte frempå for å jage oss, og kaller det privat område. Og det er jo Oslo domkirke som eier det, Oslo domkirke har aldri vært privat så vidt jeg vet. Det er et offentlig sted, og vi blir jaga vekk. [...] Vi ser for slitne ut til å være der.

Pål sa i forbindelse med Karl Johans gate og hvorvidt de fikk lov til å bevege seg fritt i gaten, at ”måten de hundser og jager en liten gruppe mennesker på, det tar seg ikke ut. Det gjør ikke det. [...] Det er jo en hovedgate tross alt, og den tilhører jo alle. Og man kan ikke påberope seg at det er privat eiendom, for den er ikke det, ikke sant. Den tilhører jo alle”. Christian fortalte at han ikke fikk lov å være utenfor kjøpesenter:

Intervjuer: Er det steder du ikke får lov til å være?

Christian: Nei, det er jo... Ja, for eksempel sånn rett foran Paleet får vi ikke lov å være, liksom. Og ikke rett foran Arkaden da. Det er politiet og vektene som ikke liker at vi er der da.

Intervjuer: Da blir du bortvist?

Christian: Ja, vi blir bedt om å flytte oss unna.

Intervjuer: Hvorfor akkurat der?

Christian: Nei, det er vel fordi [handelsstanden] mener at vi er i veien for kundene deres fordi vi kommer for nærme inngangen. [...] Det burde jo ikke spille noen rolle, det er jo tross alt en offentlig gate.

Intervjuer: Føler du deg ekskludert fra noen steder i Oslo sentrum?

Christian: På noen måter, ja. For eksempel foran Paleet og Arkaden. Og Oslo sentralstasjon da. Det er jo der du føler at du ikke er ønska i alle fall.

Kari fortalte at siden løsgjengerparagrafen ble opphevet hadde man gått over til mer subtile metoder for å få dem til å flytte seg.

Intervjuer: Men i sentrum kan du bevege deg helt fritt, ikke sant?

Kari: Ja, nja, det kommer an på. I Skippergata og sånn, så blir det jo ikke helt fritt da. For der blir det jo, hvis de synes at folk har vært steder lenge, eller hvis [politiet] har sånne spesielle aksjoner, da blir man jo ofte bortvist. Før så viste de oss bort ellers og, men det har de jo ikke lov til lenger. Så nå bruker de mer sånne: ”vi skulle likt å se at du flyttet på deg, hvis ikke kommer vi tilbake gang etter gang etter gang og tar opp navnet ditt”.

Skippergata, eller krysset Karl Johans gate/Skippergata har fått en slags særstatus, etter den tidligere nevnte plataaksjonen. Narkotikamiljøet har fått en ny samlingsplass der. 7. Juni 2004 ble altså Christian Fredriks plass, bedre kjent som Plata, på Oslo sentralbanestasjons sjøside ryddet for rusmisbrukere. Målet var å spre og oppløse miljøet, hindre den omfattende omsetningen av narkotika som foregikk på plassen, og å hindre nyrekruttering til miljøet. Det er ikke første gang det synlige narkotikamiljøet flyttes, siden 1965 har det i kronologisk rekkefølge vært i Slottsparken, på Egertorget, området utenfor Oslo domkirke, nedre del av

Karl Johans gate, ulike områder ved Oslo sentralstasjon, Plata og nå altså i Skippergata.⁴² Henrik kalte krysset Karl Johans gate/Skippergata bare for ”Skipperplata”, og Pål sa at det var der man kjøpte narkotika om man ikke tilfeldigvis kom over det andre steder i byen; ”før eller siden må man ned i Skippergata”.

Ole fortalte at det ikke ble sett på med blide øyne om han og kompisene møttes i sentrum. De ble ansett som en ansamling av rusmisbrukere, noe politiet ifølge flere informanter ikke ville ha noe av. Det kan ses i sammenheng med at et av målene med plataaksjonen var å spre narkotikamiljøet.

Ole: Alle steder hvor vi er samlet mer enn to stykker, la oss si meg og [Pål]. Da er det en ansamling av rusmisbrukere, og det skal [politiet] ikke ha noe av. Da blir vi jaga.

Intervjuer: Og det er samme hvor?

Ole: Samme hvor...

Intervjuer: Får ikke lov å være noe sted?

Ole: Nei, og det er vi dritt lei av, å bli jaga og jaga uansett hvor faen vi går hen.

Intervjuer: Kan man snakke om usynlige grenser, eller er hele sentrum ”no-go”?

Ole: Hele sentrum, hele sentrum mer eller mindre.

Intervjuer: Så dere blir rett og slett forvist uansett...

Ole: Vi blir uglesett. Vi blir jaga uansett. Jeg har sagt det flere ganger, at den klappjakten som foregår når det gjelder rusmisbrukere, spesielt nå... Altså, vi er jo en minoritet, og de slår alle over en kam. Og måten de går frem på... Amnesty [International] har vi tenkt mange ganger, de skulle tatt en titt på hvordan vi blir behandla. [...] Norske rusmisbrukere blir sett på som en pest og en plage. Om vi får juling, er det stort sett ett fett for de fleste.

Intervjuer: Så dere har liksom ikke noe sted å være?

Ole: Nei, litt fredløse har vi blitt ja.

I Oslo sentrum var det altså flere steder eller områder hvor informantene følte at de ikke hørte hjemme eller var ønsket. På steder som foran Arkaden⁴³ og Paleet⁴⁴ i Karl Johans gate fortalte de at man gjerne ble bortvist, noe som også kunne skje andre steder dersom man ble oppfattet som å være til sjenanse. Det er særlig interessant at man ble bortvist om man var i nærheten av butikker eller kjøpesenter, særlig siden det hevdes at byer i økende grad legger til rette for og begrenser seg til konsum og turistopplevelser (Sennett 1990), fremfor sosial rettferdighet (Mitchell 2001).

Mitchell (2001) hevder at byen er blitt en for de få privilegerte. Om man ikke har ressursene til å delta på kjøpefesten, får man dra et annet sted, helst der hvor man ikke synes. Flere av informantene var inne på at de så Oslo sentrum som i stor grad å være for konsum

---

⁴² www.nad.fi/content/se/gatun/AstridNAD%20-2005.ppt

⁴³ Kjøpesenter som holder til i Karl Johans gate 5-7: <http://www.arkaden.no/>

⁴⁴ Kjøpesenter som holder til i Karl Johans gate 37, 39, 41 og 43: <http://www.paleet.no/>

og turister. Andreas⁴⁵ fortalte at han ikke syntes noe om at uønskede elementer skulle gjemmes fra byens offentlige rom i turistsesongen.

Jeg synes de gjør ting feil. Det er akkurat som om de skal vise frem noe som kanskje ikke finnes. Kanskje man kunne brukt pengene på noe annet. Jeg er litt spesiell der, for jeg synes det er skeivt, jeg synes det er galt. Det er greit å holde ting ved like, men hvorfor skal man vise turistene et glansbilde som ikke er ekte? [...] Man prøver å dekke over. Jeg føler at det ikke er ekte altså. [...] ”Dette her er Norge på sitt beste”, liksom. Men like under overflaten ligger det mye dritt. Jeg har levd i det selv, så jeg synes jeg vet hva jeg prater om.

Andreas adresserer at byens offentlige rom forsøkes fremstilt som noe annet enn det faktisk er, man søker å skjule ulikhet og problemer. Oslo sentrum skulle være plettfritt når turistene gjør sitt inntog, og de skal legge igjen mest mulig penger.

Flere av informantene var som tidligere nevnt inne på at butikker og restauranter kan utgjøre en ekskluderende ramme rundt gaten. Denne rammen kan ses som å fortelle om at det kun er mennesker med kjøpekraft og intensjoner om å benytte seg av det kommersielle tilbudet som hører hjemme i Oslo sentrum. Man passer med andre ord ikke inn dersom man ikke har tenkt å kjøpe noe, eller på annen måte legge igjen penger.

4.8 Grenser

Både Madanipour (1998), Cresswell (2004) og Simonsen (2005) ble i kapittel 2 brukt til å forklare grenser og gresnedannelse i byens offentlige rom. Jeg var veldig interessert i å finne ut om informantene opplevde øvre del av Karl Johans gate som annerledes enn nedre. Nå er riktignok nedre del blitt en samlingssted for rusmiljøet igjen, noe som gjør at det blir en konsentrasjon av vanskeligstilte der, men hvorfor er det så få som tigger på øvre del av gaten? Kan man trekke en slags grense mellom de to delene av gaten, var det jeg lurte på, og hva i så fall denne grensen bestod av og hvordan den oppleves.

Det ble i kapittel 2 hevdet at en kombinasjon av formaliserte regler, uformelle koder og signaler, samt frykt og ønsker kontrollerer individets romlige bevegelses- og handlingsmønstre, og forteller oss om hvor man har begrenset adgang (Madanipour 1998). Formaliserte regler kan være i form av lovfestede forbud mot å oppholde seg steder, som for eksempel når politiet gir en rusmisbruker 24-timers karantene fra Skippergata, noe for eksempel Henrik fortalte at han stadig fikk. De uformelle kodene og signalene kan for eksempel være den sosiale strukturen på et sted. Dersom man er av den oppfatning at det på

---

⁴⁵ Intervjuet 16. august 2006

et bestemt sted, for eksempel på øvre del av Karl Johan, kun er barnefamilier, vil man føle at man ikke passer inn og derfor holde seg unna. Når det gjelder frykt og ønsker, kan det for eksempel være det at man kvier seg for å gå inn i butikker fordi man føler at man ikke har nok penger eller på annen måte ikke hører hjemme i dem. Følelsen av å ikke passe inn i butikker kan være basert på tidligere opplevelser. Espen følte, som vist tidligere, at han fikk dårligere betjening når han gikk i butikker, og at det gjerne var vektere som fulgte etter, og ofte også ransakte, ham. Grensene det er snakk om, er altså ikke fysiske, men usynlige og imaginære.

Grensene skal altså manifestere seg gjennom den geografiske fordelingen av sosiale grupper i byens offentlige rom, eller i byen generelt. Det ble i intervjuene mine trukket opp en grense midt i Karl Johans gate, der hvor Akersgata krysser Karl Johans gate ved Egertorget. Dette gjorde øvre og nedre del av gaten til forskjellige områder. Grunnen til at det gikk en grense der, var at det var ulike typer mennesker som brukte de to forskjellige delene av gaten, forklarte informantene. På den nedre delen var det mer fritt frem for alle, samtidig ble det også fremstilt som der rusmisbrukerne holdt til som en gruppe. Øvre del av gaten ble i motsetning til nedre beskrevet som der hvor barnefamilier, turister og ”menn med dress” oppholdt seg. Det ble stivere og stivere jo lenger opp mot slottet man kom. Gjennom informantenes bilde av hva som foregikk, og hvem som brukte, øvre del av Karl Johan, trakk de opp en grense. Det som var ”der oppe” var noen andres territorium.

Simonsen (2005) knytter disse grensene til det hun kaller den narrative byen. Fortellinger muliggjør ifølge henne både etableringen, forskyvningen og overskridelsen av grenser. Det at fortellingene både kan trekke opp og rive ned grenser, gjør at de stiller to kryssende bevegelser mot hverandre. Det skapes en dynamisk oppdeling av rom gjennom grenser og broer. Denne konstruksjonen av grenser er altså narrativ, grensene konstrueres gjennom fortellinger. Samtidig trenger ikke de grensene det fortelles om, nødvendigvis manifestere seg i byens offentlige rom, de er forestilte geografier. Informantene mine fortalte riktignok at de ikke syntes de hørte hjemme på øvre del av Karl Johans gate, og at andre ikke syntes de hørte hjemme der, men mange av dem benyttet seg fortsatt av området. Her er det altså et motsetningsforhold mellom fortellingene om byens offentlige rom og den kroppslige bruken av det, et skille som vil bli diskutert grundigere senere i oppgaven.

4.9 Øvre vs. nedre del av Karl Johans gate

Jeg spurte informantene direkte om det var noen forskjell på øvre del og nedre del av Karl Johans gate, og hva i så fall skillet besto av.

Intervjuer: Kan man på en måte si at det er forskjell mellom nedre del av Karl Johan og øvre del av Karl Johan?

Trygve⁴⁶: Ja, det kan du si, at det er ganske stor forskjell på de.

Intervjuer: På hvilken måte da?

Trygve: Det er liksom. Det virker som det er mye mer... de fleste tiggerne og alt sånt holder til lengre nede enn her oppe [Intervjuet i nærheten av øvre del].

Intervjuer: Går det mest på folk da eller?

Trygve: Ja, mest på folk liksom.

Intervjuer: Ikke på utseende?

Trygve: Nei, det tenker jeg ikke noe på i det hele tatt. Rett og slett.

Intervjuer: Altså, du pleier ikke å tenke noe på utforming og bygninger?

Trygve: Nei, ikke i det hele tatt.

Intervjuer: Kan man si det går en grense da, mellom, altså på Egertorget?

Trygve: Ja, omtrent.

Intervjuer: Hva kommer det av?

Trygve: Det er vel det at det er mer finere folk som holder til lenger opp da, på en måte.

Intervjuer: Er det det?

Trygve: Det virker sånn, mer dyre restauranter kanskje. [Fra Egertorget] og oppover, på en måte.

Intervjuer: Så da føler man på en måte at en ikke passer helt inn?

Trygve: Ja.

Trygve fortalte om det han opplevde som et skille midt på Karl Johan, med Egertorget eller Akersgata som en grense. Det var i Trygves øyne først og fremst forskjeller i den sosiale strukturen som utgjorde skillet.

Leif delte Karl Johans gate i tre: "[øvre del] må se kaksete ut. Så har du jo det stakkars nedre strøket da, som er blitt søppelplassen. Så har du midten oppå der, som er blitt ingenmannsland på en måte da". Øvre del var i hans øyne preget av en slags kaksementalitet, mens nedre altså var blitt en "søppelplass". Senere i intervjuet forklarte han at man merker skillet eller grensene på hva slags mennesker det er som frekventerer de forskjellige delene av gaten. Det blir "stivere og stivere" jo lengre opp mot Slottet man kommer. Leif la, i likhet med Trygve, vekt på at det virket mye "dyrere" på øvre del av Karl Johan; "Ja, nå... det er jo de dyre butikkene som ligger oppe på Karl Johan, ikke sant. Det sier seg selv, de dyre restaurantene, de dyre butikkene og statussymbolene. Det er jo der folk viser fram bilene og [motor-] syklene sine, oppå der, ikke sant". Området var ifølge Leif ikke for hvemsomhelst, man må ha "lommeboka og klærne orden" for å kunne legitimere at man oppholder seg på øvre del av Karl Johan; "Du kan jo ikke gå å spise en pølse en gang, uten at det koster 40.000 snart [...] Og det er liksom sånn at hvis du ikke har riktig antrekk, så blir du uglesett omtrent", sa Leif videre. Han uttrykte frustrasjon over å føle seg på utsiden:

---

⁴⁶ Intervjuet 23. august 2006

Intervjuer: Men sånn, hvem er området for da? Altså oppe på Karl Johan der.

Leif: Egentlig så er det jo for alle. Men det er bare synd at det ikke er sånn det fungerer. [...]

Intervjuer: Men hvorfor tror du den delen av Karl Johan kan virke litt ekskluderende da? Er det på grunn av menneskene?

Leif: Ja, det virker veldig ekskluderende på de fleste jeg vet om. Jeg vet ikke om noen jeg, som ikke er frustrert over å være narkoman, som ikke skulle ønske at de ikke var det. Og alle vil egentlig være en del av fellesskapet og bli inkludert, liksom. [...] Man har ikke noe man skulle sagt liksom, verken i den ene eller den andre retningen. Det er utrolig frustrerende altså, og i tillegg bli jaget hit og dit som et dyr liksom!

Espen la vekt på forskjellen i atmosfære som hersket på de forskjellige delene av gaten i sin beskrivelse av skillet. I hans øyne kunne øvre del ses mer som et oppholdsrom, mens nedre var en gjennomfartsåre. De som i hans øyne oppholdt seg på øvre del, gjorde det samtidig mindre attraktivt for ham å oppholde seg der.

Intervjuer: Hva med for eksempel nedre del av Karl Johan i motsetning til øvre del, er det noen forskjell der?

Espen: Ja, altså det er mer rolig her oppe.

Intervjuer: Hva kommer det av a?

Espen: Ja, altså det er veldig mye folk som er og kikker på alt. Ja, tar bilder av bygningene og sånt. Det ser du nesten ikke nede i [Karl Johan]. Annet enn ved domkirka da.

Intervjuer: Så du mener at de som oppholder seg [på øvre del av Karl Johan] skremmer vekk folk på en måte?

Espen: Ja, ja de gjør jo det. Nei, ikke akkurat skremme, det var å ta litt i.

Intervjuer: Men gjør det mindre attraktivt å være her da?

Espen: Ja...

Andreas fortalte at selv om han daglig solgte =Oslo på Karl Johans gate og områdene i tilknytning til gata, unngikk han å selge magasinet på øvre del av Karl Johan, og særlig rundt Spikersuppa. Der skulle man ifølge ham få sitte i fred. Andreas mente også at det var atmosfæren i gata som skilte øvre fra nedre del. Øvre del var mer en slags rolig lunge, hvor man kunne få sitte i fred og for eksempel spise lunsjen sin. Nedre del beskrev han som preget av hastverk, folk med dårlig tid som skulle "hit eller dit".

Når hva som utgjorde skillet mellom øvre og nedre del av Karl Johans gate skulle beskrives, var det to ting som gikk igjen. Det var forskjeller i den sosiale strukturen som utgjorde den største kontrasten. Det var slik man merket hvor den usynlig grensen gikk, midt på Karl Johan, med Egertorget som "port" og Akersgata som "mur". Atmosfæren ble også beskrevet som forskjellig. Nedre som preget av hastverk og gjennomstrømning, mens øvre

var roligere; et sted man kunne sitte å slappe av eller vise fram statusobjekter. Robin⁴⁷ hadde veldig sterke meninger om folkene som i hans øyne oppholdt seg på øvre del. Også han mente at skillet gikk langs Akersgata, men at det kanskje var et skille som gjaldt hele byen.

Robin: Skillet går omtrent ved Akersgata, vest for den og øst for den. Vest for den så er det bare dritt, stort sett da. [...] Sånne som tror de er konger på haugen. Merkelig folkeslag.

Intervjuer: Mener du at man kan skille Karl Johans gate i to da?

Robin: Ja, akkurat tvers over Akersgata.

Intervjuer: Kan man si at det går en slags usynlig grense der da?

Robin: Ja, det gjør det.

Intervjuer: Så det er forskjellige folk...

Robin: Ja, hvis du setter deg og bommer. For eksempel en dag sitter der som jeg satt [øst for "grensen"], der er det en bakke. Så kan du sette deg i bakken på den andre siden [rett over "grensen"]. Bare der merker du stor forskjell. Det er helt sprøtt, det er ingen som tror det før de har prøvd.

Intervjuer: Hva slags mennesker er det som er der oppe da?

Robin: Sånne oppkomlinger.

Intervjuer: Da mener du?

Robin: Sånne som har hatt litt flaks på børsen, og fått aksjer som er blitt verdt mer enn femti kroner. Ja, de leker jævli fine. Verste folka jeg vet om.

Intervjuer: Så det er på en måte et slags sted å vise seg frem da?

Robin: Ja, huff!

Det var altså ikke mulig å tigge på øvre del av Karl Johan, og man trengte ikke flytte seg langt over grensen før en merket dette ifølge Robin. Der oppe, på øvre del av Karl Johan, var det bare oppkomlinger som oppholdt seg i hans øyne.

Vidar mente at man ikke kunne sette én konkret grense, men at man merket en gradvis forandring jo lengre opp Karl Johan man gikk.

Vidar: Det blir vel stivere og stivere dess nærmere du kommer slottet da.

Intervjuer: Ja, du mener det?

Vidar: Ja.

Intervjuer: Hvordan, på hvilken måte da?

Vidar: Jeg vet ikke, det er bare noe du føler på deg altså.

[...]

Intervjuer: Så det er en følelse du får da, hvis du går fra bunnen av Karl Johan og oppover, så blir det...

Vidar: Jeg går som regel ikke lengre opp enn til "Apetorget" [Egertoget], som dem kaller det.

Intervjuer: Hvorfor det?

Vidar: Det er ikke noe særlig å gjøre nedover der.

Intervjuer: Men det finnes ingen fysiske hinder som...

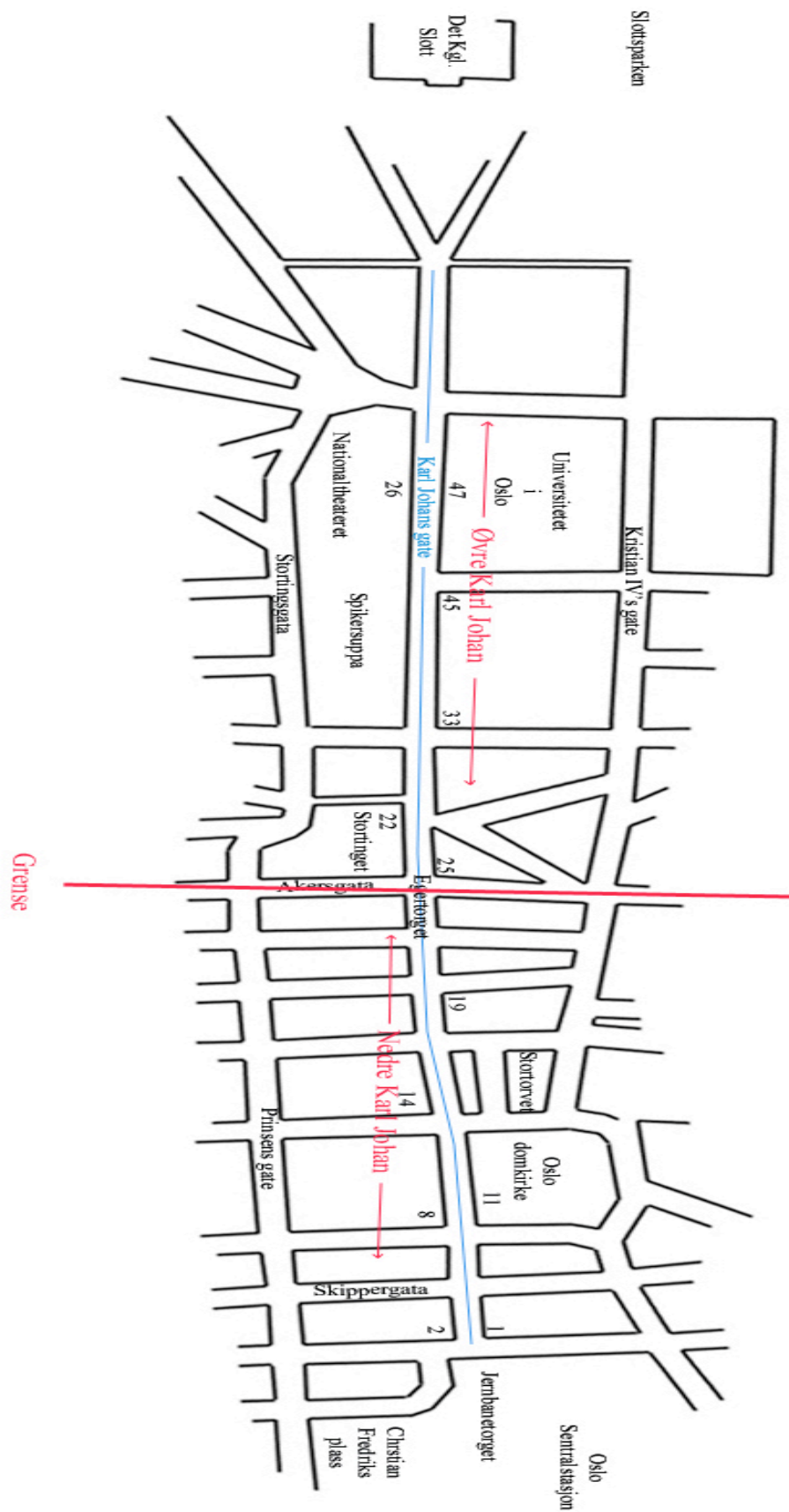
Vidar: Nei nei nei nei, bare det at man tjener liten interesse av det som er der.

---

⁴⁷ Intervjuet 16. august 2006

Lars på sin side mente først at det ikke eksisterte noe skille mellom øvre og nedre del av Karl Johans gate. Han mente at man fant alle typer mennesker i hele gaten, rike og fattige om hverandre. Lars dementerte også at øvre del kunne virke ekskluderende, i alle fall ikke på ham. Han trivdes godt også på øvre del og kjente i følge seg selv mange av dem som daglig benyttet gaten til og fra jobb. Senere i intervjuet kom han likevel inn på et skille: ”her [på øvre del] ferdes turister ser du, mens nedover så blir det mer der hvor vi holder til, som en gruppe”. Det at øvre del var laget for turister, eller at det var et område for turister, var et utbredt syn, som vist tidligere. Da jeg spurte Henrik om hva slags folk det var man fant på øvre del av Karl Johan, svarte han at det var turister. Jeg fulgte opp med å spørre om hvem området er for, også det var turister ifølge ham. Karl Johans gate, og særlig den øvre delen, ble beskrevet som å være noe myndighetene ønsket å vise fram. Mange av informantene følte derfor at de skulle gjemmes bort, at det ikke skulle synes at det finnes sånne som dem i Norge. Det gjaldt særlig om sommeren i turistsesongen, som også var da feltarbeidet mitt ble gjennomført.

Figur 4.1 Karl Johans gate med informantenes skille
 Kilde: Plan- og bygningsetaten i Oslo kommune/eget feltarbeid

4.10 "Stress-siden" vs. "parksiden"

Også på øvre del av Karl Johans gate ble det beskrevet et skille mellom høyre og venstre del av gaten. Venstresiden er siden med Stortinget, Spikersuppa og Nasjonalteateret, høyresiden preges mer av butikker og restauranter, for eksempel Paleet, Grand Hotell⁴⁸, TGI Fridays⁴⁹ og Hard Rock Cafe⁵⁰. Det blir altså høyre og venstre side dersom man står på Egertorget og ser opp mot slottet som på en måte kroner gaten. I utgangspunktet hadde jeg en idé om at kanskje venstresiden ville være å foretrekke for informantene mine, siden høyresiden har et mer halvoffentlige preg på grunn av restaurantene med uteservering og butikkene. Som Christian fortalte, ble han ofte bortvist om han oppholdt seg i nærheten av Paleet, og han satt igjen med en følelse av at han ikke var ønsket der fordi han var i veien for potensielle kunder.

Noen av informantene fortalte at de foretrakk "parksiden", altså den venstre, fordi den var roligere og også finere.

Intervjuer: Si at du skal fra Egertorget og opp til Slottsparken, er det en av sidene du synes er bedre å gå på enn den andre?

Espen: Parksida!

Intervjuer: Hvorfor det?

Espen: Det er ikke det voldsomme stresset der. Går du på den andre sida, vet du, så stanger folk oppi hverandre. Ja, du vet jo nesten ikke hvor du skal gå selv. Man blir lett irritert, for eksempel "fader til teit gåing", eller et eller annet sånt.

Intervjuer: Så det er roligere på [parksida]?

Espen: Ja.

De andre som foretrakk "parksida", la i likhet med Espen vekt på at det var mindre stress og større frihetsfølelse der. Tor forklarte at han følte seg mer fri og hadde større oversikt om han gikk på venstresiden, altså parksiden:

Da ser jeg inn i både den amerikanske restauranten [TGI Fridays] der, og så kan jeg jo også gå så nære den vanngreia der [Spikersuppa], og isen på vinteren der da. Jeg får bedre oversikt. Hvis jeg går på den andre sida, så føler jeg meg litt innestengt kanskje. Jeg føler meg mer fri på den parksida, mer frihetsfølelse. Det er bygd opp sånn at du føler mer frihetsfølelse der oppe forbi Spikersuppa, ved parksida som du sier.

Tor mente altså at den fysiske utformingen gjør venstresida, som nærmest kan beskrives som et parkområde, til et mer attraktivt område. Vidar beskrev de to sidene som to forskjellige verdener; "Det er dem som jager på restaurantsida, også er det dem som kan spasere og kose seg litt på den andre sida".

---

⁴⁸ Hotell, Karl Johans gate 31: <http://www.grand.no/introduksjon.asp>

⁴⁹ Restaurant, Karl Johans gate 35: <http://www.fridays.no/page?id=374>

⁵⁰ Restaurant, Karl Johans gate 45: <http://www.hardrockcafe.no/>

Figur 4.2: Flyfoto av øvre Karl Johan
Kilde: Plan- og bygningsetaten i Oslo kommune.

Henrik hadde et noe mer pragmatisk forhold til hvilken av sidene han foretrakk: ”Det spørs om jeg skal gå stressveien, da må jeg gå der hvor butikkene er. Skal jeg ikke stresse, da går jeg andre veien. Det spørs hva du skal, og hvor du skal hen”. Men også Henrik beskriver høyresiden som preget av stress og hast. Pål på sin side likte seg best på høyresiden fordi han likte å gå å titte på motorsykler; ”der pleier det å stå så mange motorsykler [...] Jeg kikker litt i butikkvinduer innimellom og sånn, men jeg liker å gå rundt og se på motorsykler, og se på livet. Og det er [på høyresiden] det er desidert mest mennesker sånn sett”. Pål satt med andre ord pris på at det var så mange mennesker der, mer liv og mer å se på.

Det at høyresiden er preget av høyere gjennomstrømning og flere folk, kunne også være viktig på andre måter. Kari forklarte at hun riktignok likte seg best på parksiden, men at hun oftest brukte den andre siden. Hun pleide å selge =Oslo, og siden det er mest folk på høyresiden, var det også enklere å få solgt magasinet der. Det var egentlig bare Trygve som var inne på at uteserveringene til de forskjellige spisestedene gjorde den høyre fortaussiden mindre attraktiv. Uteserveringene gjorde at det ble enda mindre plass, bord og stoler sto i veien for fri ferdsel. Derfor valgte Trygve av praktiske grunner å holde seg på parksida.

Man kan altså dele øvre del av Karl Johans gate i to; ”stress-siden” og ”parksiden”. Venstresiden er mer et parkanlegg, utformingen gjør den til et oppholdsrom hvor man kan sette seg ned og slappe av. Høyresiden med butikker og restauranter ble sett som preget av mye folk og stress ifølge de fleste av informantene. Men det var også der det er enklere å få solgt =Oslo eller bommet penger, altså måtte man av og til bruke ”stress-siden” på tross av at man trivdes bedre på ”parksiden”.

4.11 Oppsummering – ”Out-of-place”

Informantenes fortelling om Karl Johans gate og Oslo sentrum er en om å føle seg ”out-of-place”, de føler seg ikke hjemme i byen. Om man definerer sted som Cresswell (2004) gjør, som et gitt sted pluss meningen det stedet har eller blir tilskrevet og den praksisen som foregår der, kan man si at informantene føler at de ikke ”matcher” den meningen spesielt øvre del av Karl Johan har i deres øyne. Informantenes praksis, tigging, oppleves også som nedverdiggende uansett hvor i Oslo sentrum de befant seg, men det var kanskje enda verre på øvre del av Karl Johans gate. Det vil si at de føler at deres praksis, tigging, ikke hører hjemme på Karl Johan; at den er out-of-place.

Massey (2001) hevder at det ”levde rom” forteller oss om hvor vi hører hjemme, informantene opplevde det i flere tilfeller som om de ikke hørte hjemme i byens offentlige

rom, samtidig hadde de ikke noe annet sted å gjøre av seg. Det var deres rom også. Dermed måtte de hele tiden leve med en følelse av å ikke høre hjemme.

5 Tiggeres rolle i konstruksjonen av byens offentlige rom

Tiggerne man ser i Karl Johans gate kan sies å aktivt være med på å produsere byens offentlige rom, gjennom sitt nærvær og praksis. Samtidig konstruerer de byens offentlige rom for seg selv gjennom sin opplevelse og begrepsliggjøring av det. På denne måten blir byens offentlige rom både et sosial produkt og en sosial konstruksjon, eller rett og slett en sosial prosess. Man må se byens offentlige rom som en alltid ufullendt tids-romlig konstruksjonsprosess (Simonsen 2005).

Byens offentlige rom kan ikke ses som en beholder hvor innholdet er individer, grupper og sosial samhandling. På samme tid som man står i relasjoner til andre mennesker, gjør man det også til byens offentlige rom og det materielle landskapet. Det skjer altså en kontinuerlig konstruksjon, både av byens offentlige rom og ens opplevelser av det.

5.1 Tiggere – marginalisering og sosioromlig eksklusjon

David Sibley (1995) hevder, som nevnt i kapittel 2, at det menneskelige landskap kan leses som et landskap av eksklusjon. Marginalisering eller sosial eksklusjon innebærer at noen mennesker er ekskludert fra en eller flere samfunnsarenaer. Ifølge Dean og Melrose (1999) kan man også gjøre det veldig enkelt, og se eksklusjon som det motsatte av integrasjon. Riktignok kan ekskluderende mekanismer ses som innebygd i ethvert sosialt forhold, men når de ikke lenger balanseres med de inkluderende mekanismene, kan det få negative konsekvenser (Madanipour 1998).

Det er flere grunner til at tiggere ekskluderes. Tiggerne møter kanskje ikke majoritetens bilde av hvordan man skal tjene penger til livets opphold, det vil si at jobben deres ikke anses som å være "ordentlig". Det reises ofte også spørsmål om hvilket bidrag de gir til samfunnet (Dean og Melrose 1999). I tillegg kommer det at de lever et annerledes liv, et liv som ikke nødvendigvis blir ansett for å være ettertraktet. Dette kan gjøre at de blir sett ned på, fordi de er annerledes. Sibley (1995) hevder at eksklusjonsdiskursen bunner i "urenhet" som symbol for det perfekte og underlegne. Når man er tung rusmisbruker, sover ute og tigger penger for å dekke sine behov, bryter dette kanskje med det dominerende bildet av hvordan man lever livet "riktig". Om man i det hele tatt kan snakke om et slikt dominerende syn på hva som er riktig livsførsel, kan diskuteres. Mangfoldet av livsstiler i byer er stort, men det kan hevdes at det finnes et bilde, eller en oppfatning av hvordan livet ikke skal leves. Tiggere og rusmisbrukere faller kanskje inn under dette. Dersom referansepunktet i eksklusjonsdiskursen er en mannlig, fysisk og mentalt velfungerende person, står han i kontrast til en som sitter med koppen foran seg og kjenner

heroinabstinensene komme snikende. I tillegg møter tiggerne muligens ikke bildet av hva som hører hjemme i byens offentlige rom. Det vil si at de oppfattes som ikke å høre hjemme, eller ha noe å gjøre, i byens offentlige rom. Det vil kanskje særlig være av dem som ikke har noen interesse av at tiggere oppholder seg i byen, for eksempel handelsstanden. Disse aktørene som ikke har noen interesse av at tiggere er i de områdene aktørene oppfatter som sine, vil kanskje også forsøke å fremstille byens offentlige rom på en spesielle måte, en hvor ikke tiggere har en plass. Dette kan være en av grunnene til at tiggere av og til blir forvist fra byens offentlige rom. Det at de blir sett på som en gruppe som ikke hører hjemme der, preger også diskusjonen rundt hva man skal gjøre med dem. Debatten viser også at det er uenighet rundt tiggernes plass i byens offentlige rom. Senest i forbindelse med Høyres landsmøte 4-6. mai 2007, ble det lagt frem et forslag om å gjeninnføre forbudet mot tigging.⁵¹ Dette skapte debatt og splid internt i partiet. Unge Høyre varslet kamp mot forslaget og lederen for ungdomspartiet, Torbjørn Røe Isaksen, uttalte til Dagbladet (03.05.2007) at det var helt uaktuelt å støtte et slikt forslag. Høyres ordfører kandidat i Oslo, Fabian Stang, derimot var innstilt på å få satt en stopper for om ikke all, så i det minste den mest aggressive tiggingen (Aftenposten Aften 03.05.2007).

Ifølge Sibley (1995) uttrykker makt seg i monopolisering av rom og forvisning av svakere samfunnsgrupper til mindre attraktive miljøer. Informantene mine oppfattet seg som uønsket i Oslo sentrum, men de hadde ikke noe annet sted å være. Det gjorde at de ikke flyttet seg. Dessuten var Karl Johan det stedet de kunne bruke for å få penger. Altså var det også nødvendig å være der. På den ene siden følte de seg ekskludert fra samfunnslivet, samtidig var og er de i høyeste grad en del av det gjennom sitt nærvær i Oslo sentrum.

5.2 Et rom for menn med dress?

Informantene opplevde det som om de øvre delene av Karl Johans gate, altså fra Egertorget og opp til Slottsparken, var tilholdsstedet for menn med dress, og dermed ikke et område for dem. Barnefamilier og turister var andre grupper som ble nevnt blant dem som oppholdt seg på øvre del av Karl Johan. Simonsen (2005) hevder at våre erfaringer, eller det erfarne rom, er et resultat av samspillet mellom institusjonelle systemer, daglige erfaringer og praksis. Våre sosiale relasjoner påvirker hvilke erfaringer vi gjør. Men hva kommer det av at tiggerne beskriver øvre del av Karl Johan som å være de dresskleddes territorium?

---

⁵¹ <http://www.hoyre.no//portal/filearchive/resolusjonsheftetimal>

Tiggerne på Karl Johans gate er synlige i gatebildet, og de blir dermed en del av byen slik den framtrer om man spaserer fra Jernbanetorget og opp til Slottsparken. Som flere av informantene påpekte, var de en del av bybildet. Dermed påvirker de den sosiale strukturen i Oslo sentrum. Det sosiale landskapet er ikke homogent, men heterogent. På tross av at noen kanskje, som Sennett (1990) hevder, ønsker seg homogene sosiale landskap, er realiteten en annen. Da jeg gjorde intervjuer, ble jeg, som nevnt, fortalt at i øvre del av Karl Johan var det de med dress, de ressurssterke, som holdt til. Om man tar turen til Spikersuppa, for eksempel en torsdag ettermiddag, ser man at det ikke nødvendigvis er helt riktig. Det kan riktignok virke som om det er mindre tigging der enn i den nedre delen av Karl Johan, men det er fortsatt ganske forskjellige typer mennesker som bruker øvre del av Karl Johan.

Man kan si at tiggerne er en del av det sosiale landskapet, det vil si at de er en av gruppene som til sammen utgjør den mangfoldige sosiale strukturen i byens offentlige rom, eller Oslo sentrum. Derfor er det interessant at de oppfatter seg selv som å stå utenfor. Det vil si at de ikke ser seg selv som å være en del av den gruppen man kan kalle ”brukere av øvre del av Karl Johans gate”. Det er ”andre” som oppholder seg på øvre del av Karl Johan. Man kan nesten si at tanker om rommet i dette tilfellet ikke stemmer overens med det sansbare rommet, eller det man kan se. En av årsakene til det kan være hvordan Oslo sentrum forsøkes fremstilt av andre, for eksempel av handelsstanden.

5.3 Rom for handel og turisme

Tabor (2001) hevder som nevnt at arkitektur har som mål å kontrollere mennesker, mens arkitekturteoretikeren Lawson (2005) skriver om rommets språk; hvordan det skal fortelle byens innbyggere hva spesielle steder er til. Også Lefebvre (1991) hevder at rommet ”snakker” til oss, men at det først og fremst forteller oss hva som ikke er lov. Dersom man går ut fra Sennetts (1990) påstand om at byen i økende grad begrenser seg til konsum og turisme, er riktig, kan man i min undersøkelse se informantenes bilde av byen som preget av at byen fremstilles slik. Det vil si at byen av noen aktører, kanskje særlig kommersielle, fremstilles, eller ønskes fremstilt, på en måte som gavner deres interesser. Når Henrik for eksempel sier at øvre Karl Johan er for turister, og at det er turister som bruker den delen av gaten, kan det være fordi området presenteres, eller ønskes presentert, slik, som en slags turistattraksjon. Her kan man trekke en parallell til det Lefebvre (1991) kaller rommets representasjoner, altså hvordan rommet defineres av planleggere, arkitekter og andre profesjoner.

Informantene fortalte at man ikke fikk lov til å oppholde seg i nærheten av kjøpesentre, det vil si ved inngangene. Å gå inn i et kjøpesenter ble beskrevet som utenkelig, der fikk man ikke komme inn. Dette passer med at byen begrenser seg til konsum, at byen er et sted man skal konsumere, bruke penger - en slags gjennomkommersialisert by, med andre ord. Dette som en motsetning til en by som for eksempel også inneholder oppholdsrom eller andre former for sosiale rom som ikke utelukkende legger til rette for, og oppfordrer til å åpne lommeboken. Det å ikke konsumere, eller ikke å være i besittelse av de nødvendige ressursene for å kunne benytte seg av butikktilbudet, konstrueres som en form for avvik. Det at det er mange butikker som omgir særlig nedre del av Karl Johans gate, kan ses som en ramme rundt gaten som forteller at det er å konsumere man skal gjøre der. I intervjuene kom det fram at det særlig var den øvre delen av Karl Johans gate som ble ansett som ikke å være et område for informantene. Skulle man gå etter ”butikktheten”, ville det vært den nedre delen av gaten som skulle virket mest fremmedgjørende. Det kan altså ikke utelukkende være antall butikker som har betydning for denne opplevelsen av utestengning.

Diskusjonen rundt tiggerne i Oslo sentrum viser at tiggere blir sett som et problematisk element i bybildet. De passer ikke inn, og man ønsker ikke at byens offentlige rom skal være preget av vanskeligstilte, særlig ikke når turistene kommer. Når man i den offentlige debatten betegner tiggere som et uønsket element, er man med på å skape et bilde av et offentlig rom hvor tigging ikke hører hjemme. Henrik var klar over at han ikke var ønsket i turistsesongen, han syntes ikke det var så rart. I forbindelse med ryddingen av Plata spurte han retorisk om turistene som ankom Oslo med tog skulle se rett inn i narkomiljøet. Likevel blir det, som Andreas sa, feil å vise frem noe som ikke finnes, altså at turistene skal presenteres et glansbilde hvor alt er plettfritt. Det kan ses som feil å bruke masse ressurser på å fjerne vanskeligstilte fra byens offentlige rom fremfor å bruke ressursene på velferdstiltak som på lang sikt, om ikke hadde kunnet løst alle, så i hvert fall noen problemer.

Informantene mine kan altså sies å reagere på hvordan byens offentlige rom, eller Oslo sentrum, fremstilles. Man kan se Øvre del av Karl Johan som et område som presenteres som, eller ønskes presentert som et turistmål, noe som gjorde at informantene følte at det ikke var et sted for dem. Øvre del av Karl Johans gate tiltrekker seg antagelig en del turister på grunn av bygninger som Stortinget, Nasjonalteateret og Slottet, og dette kan være med på å forme bildet av området som et turistmål. Ifølge Refsum og Langeland (2003), er Karl Johans gate norske og utenlandske turistenes førstevalg som urban turløype. Karl Johan kan i denne sammenhengen kanskje sammenlignes med gatene Unter den Linden i Berlin og Champs-Élysées i Paris. Begge nevnte er hovedgater som tiltrekker seg turister,

eller ofte blir trukket frem som severdigheter, på grunn av gatenes kulturelle betydning og bygningene som omgir gatene. Øvre Karl Johan er også den delen av gaten som gjerne betegnes, eller regnes, som ”paradegaten”; Norges stolthet, noe som også kan ha en virkning på hvordan folk oppfatter gaten og også hva som ikke hører hjemme i gaten. Om man ser ”Paradegaten Karl Johan” som et slags utstillingsvindu hvor turister kan komme å ta en titt på den norske kulturen og historien, kan man tenke seg at tiggere ikke anses som å være noe man ønsker å vise frem.

Om det er gjennom produksjon og reproduksjon av offentlige rom at de romlige og kulturelle dimensjonene ved demokratisk politisk praksis opprettholdes, slik Low (2000) hevder, kan det være skadelig for et demokratisk offentlig rom at Oslo sentrum forsøkes fremstilt på en måte som passer turistnæringen og handelsstanden. Til syvende og sist er det likevel hvordan man reagerer på fremstillingene av rommet som bestemmer resultatet.

5.4 Grenser

Tiggerne i Oslo sentrum påvirker som nevnt de romlige sosiale mønstrene gjennom sitt nærvær. Samtidig føler de seg utenfor når de oppholder seg i byens offentlige rom, ikke så mye på grunn av hvordan det er utformet, men fordi de føler at de ikke passer inn blant de andre menneskene. På tross av at de oppfattet at det eksisterer territorielle og sosialt konstruerte ”grenser” i Oslo sentrum, som for eksempel den som går mellom nedre og øvre del av Karl Johan, hemmer ikke det med nødvendighet bevegelsesradiusen deres. De følte seg riktignok mindre hjemme på øvre del av Karl Johan. Noen fortalte også at de ikke brukte gatedelen, men i mange tilfeller ble området fortsatt brukt. Et stort spørsmål blir da hvorfor øvre del av Karl Johan fortsatt ble brukt på tross av den grensen som ble trukket opp mellom to forskjellige rom, nedre og øvre del av Karl Johans gate. Det som direkte la en demper på bevegelsesfriheten, var politiet, som er de eneste som med legitim makt kan fjerne tiggerne fra byens offentlige rom, eller be dem flytte seg. Privat innleide vektere ba også ofte informantene mine om å flytte seg, men disse hadde ikke informantene like stor respekt for. De mente det var politiets oppgave å håndheve loven, om noens. Samtidig finnes det ingen lover mot tigging, i det minste i skrivende stund.

De omgivelsene vi befinner oss i, vil vi ifølge Simonsen (2005) hele tiden forsøke å tilegne oss eller modifisere. Gjennom disse prosessene utspiller konflikter om rom på mikronivå seg; konflikter om hva byens offentlige rom skal være og hvem som har retten til det. Her har enkeltindividet en mulighet til å reagere på hvordan rommet fremstilles og dermed påvirke både de sosiale og fysiske strukturene. Såkalte ”grenseoverskridelser” i

byens offentlige rom trenger ikke være intensjonale, og jeg tviler på om tiggerne ser på det som en rebelsk handling å oppholde seg i øvre del av Karl Johan. Samtidig er de klar over at det på en måte er deres rett å være der, at ingen i teorien skal kunne vise dem bort dersom de følger noen grunnleggende spilleregler, altså ikke bryter loven. Jeg tviler også på om det reflekteres over at man modifierer byens offentlige rom gjennom bruk av det, selv om det reflekteres mye over egen situasjon. Men som Berger og Luckmann (2004) påpeker er det sjeldent mennesker er seg bevisst hvordan de er med på å konstruere den sosiale virkeligheten. Derfor kan tiggernes eventuelle bruk av øvre del av Karl Johan betraktes som et forsøk på å tilegne seg og modifisere rommet. Det kan argumenteres for at de skaper det Simonsen (2005) kaller mot-rom, altså rom for motstand fra marginaliserte grupper. Man kan se det slik at tiggerne kontinuerlig konstruerer et eller flere mot-rom gjennom å bruke Oslo sentrum, noe som er deres fulle rett.

Det er et motsetningsforhold mellom det at informantene snakker om byen på en måte, mens de bruker byen på en annen. De fortalte om grenser og områder hvor de ikke hørte hjemme, men brukte likevel disse områdene til for eksempel å tigge eller selge =Oslo. Det er altså en motsetning mellom, det Simonsen (2005) kaller, den narrative byen og den kroppslige byen; mellom fortellingene om den og bruken av den.

5.5 Det narrative Karl Johan

Grensene informantene trakk opp i Oslo sentrum, er konstruert gjennom fortellinger, enten de er individuelle eller kollektive. Pløger (2001) skriver at hva en by er, også er et spørsmål om hvordan vi omtaler, beskriver og metaforiserer den, altså hvordan vi begrepsliggjør den. Hvordan vi forstår byen, er både avhengig av vår interaksjon med den, og styrt av de verdier, holdninger og fordommer vi er i besittelse av. Borden (2001) hevder at store deler av byens fysiske landskap består av det han kaller tom arkitektur. Denne får kun mening gjennom at man tilskriver den betydning, noe som kan gjøres gjennom bruk. I dette perspektivet står man altså ganske fritt til å tolke byen som man vil.

Man kan innvende at all arkitektur, og også utformingen av byens offentlige rom, har en gitt betydning. Bygninger, eller for eksempel parker, er ikke frie for mening, i det minste kan man snakke om tiltenkt funksjon og hvilke signaler det sender ut. Likevel kan man hevde at arkitektur i mange tilfeller ikke har noen definitiv betydning, det vil si at den kan leses og tolkes forskjellig. Dette kan også sies å gjelde byens offentlige rom, og i det som jeg fokuserer på i denne oppgaven; Karl Johans gate og Oslo sentrum. Det kan hevdes at øvre del av Karl Johan ikke har noen iboende, definitiv mening eller betydning, om man ser bort

fra det historiske og kulturelle aspektet ved gaten. Problemet er at det, i det minste i mine øyne, ikke er mulig å se helt bort fra disse aspektene ved gaten. Som tatt opp tidligere, er disse aspektene ved gaten med på å forme bildet av den som en ”paradegate” eller et slags utstillingsvindu. Refsum og Langeland (2003) kaller til og med øvre del av Karl Johans gate en ”borgerlig boulevard”. Om bildet av gata konstrueres gjennom bruk, tanker og fortellinger, må man også huske at tankene om gaten påvirkes av hvordan gaten fremstår, tankene påvirker fortellingene og fortellingene vil i siste instans kunne påvirke bruken.

Simonsen (2005) bruker begrepet ”den narrative byen”, som handler om hvordan vi konstruerer byen gjennom fortellinger. I tillegg til fortellingene kommer som nevnt det kroppslige aspektet, eller den kroppslig konstruerte byen. Fortellinger om byen skal ifølge Simonsen spille en avgjørende rolle i forhold til det å avgrense og atskille steder. Man kan dermed si at informantene mine avgrenset deres eget område til ikke å gjelde øvre del av Karl Johan. Denne delen av gaten var noen andres område, i det minste fremstilte de det slik. Sett gjennom et stemplingsteoretisk perspektiv, altså at noe som omtales som en bestemt ting ofte blir det som det omtales som, skulle informantenes fremstilling av øvre Karl Johan fått romlige konsekvenser. Tiggerne fortalte at de ikke hørte hjemme der, dermed skulle man ikke finne tiggere i øvre del av Karl Johans gate. Det at øvre del av Karl Johan omtales som dressmennesenes område, ville da fått romlige følger fordi fortellingen ifølge Simonsen (2005) er tett forbundet med praksis og handling.

Både Pløger (2001) og Simonsen (2005) peker på at byen ikke kun får sin mening gjennom forståelsen av den, men også gjennom bruken. Forståelse og bruk blir sett på som å henge tett sammen. Informantene mine følte seg riktignok ikke hjemme i byen, og de så seg selv som uønskede, men det gjorde ikke at de sluttet å bruke Oslo sentrum, i noen tilfeller selv ikke områder de selv anså for ikke å være deres, som øvre del av Karl Johans gate.

5.6 Den kroppslig konstruerte byen

Det å gå, eller annen mobil praksis, må ifølge Simonsen (2005) ikke bare ses på som bevegelser i byen, men som en form for romliggjøring. Man kan si at man produserer og reproducerer byens offentlige rom gjennom bruken av den. Tiggernes kroppslige bruk av byen kan sies å bryte med de grensene de selv fortalte om; på tross av at de altså følte at de hørte mindre hjemme i noen områder av byen, gjorde ikke det at de uten unntak unngikk disse.

Tiggernes bruk av Oslo sentrum kan betraktes som en ”romlig uttalelse” med de tre funksjonene Simonsen (2005) beskriver: For det første er deres bruk av byen en prosess for

tilegnelse av byens topografiske system. Jeg ville kanskje ikke brukt uttrykket *tilegnelse* om denne funksjonen, da det kan implisere at man urettmessig gjør noe til sitt eget, altså uten tillatelse. Men tiggerne påvirker den sosiale strukturen gjennom sitt nærvær, og som beskrevet ovenfor, utgjør tiggerne en del av den romlige praksis. Bruken deres av byen er samtidig en romlig *realisering* av forskjellige steder. Med referanse til Mitchell (2003), kan man si at tiggerne realiserer byens offentlige rom som offentlig gjennom deres bruk av det. Vanskeligstilte grupper, eller tiggere og rusmisbrukere, blir dermed synliggjort. Den eneste betenkeligheten i forhold til byens offentlige rom, er om tiggernes praksis skulle skremme bort andre sosiale grupper. Om eldre eller småbarnsforeldre skulle slutte å bruke øvre del av Karl Johan, er ikke det bra. Å se bruken av byen som en romlig uttalelse krever nemlig også relasjoner mellom grupper med ulike posisjoner. Dermed kreves det også at ulike sosiale grupper omgås hverandre, noe som ideelt sett skulle vært betegnende for storbyer; mangfold.

Den grensen det ble fortalt om mellom nedre og øvre del av Karl Johans gate, kan ses på som konstruert gjennom informantenes fortellinger om den. Hvorvidt andre grupper opplever det som å eksistere en grense der, har jeg ikke belegg for verken å påstå eller avkrefte.⁵² Riktignok peker Refsum og Langeland (2003) på denne grensen, de mener Akersgata representerer et øst/vest-skilte i Indre Oslo. Grensen tiggerne fortalte om skulle gjort at de ikke benyttet seg av området. Altså skulle det at de omtalte området som noen andres også ha ført til at de ikke benyttet seg av området selv. Noen av informantene hevdet at de sjelden, eller aldri, oppholdt seg i eller benyttet øvre del av Karl Johan. Om det er tilfellet, har den konstruerte grensen også romlige konsekvenser. Det kan på den andre siden se ut som flere trosset denne grensen. Og disse grenseoverskridelsenene kan sies å være med på å realisere øvre del av Karl Johan som et område åpent for alle.

Tiggernes situasjon er litt spesiell i og med at de har veldig sterke kroppslige behov for rusmidler. Kanskje kan man si at deres kroppslige behov styrer den kroppslige bruken av byen. Man må skaffe penger til enhver pris. Dermed overstyres, eller overskrides, de narrativt konstruerte grensene. Når man er helt avhengig av ”medisiner”, er ikke det så farlig om man ikke føler seg hjemme i et område av byen. Man lever kanskje allerede i et samfunn hvor man ikke føler seg hjemme. Denne følelsen kan selvfølgelig forsterkes ytterligere når man opplever seg selv som uønsket i byens offentlige rom.

---

⁵² Da jeg lette etter kart til denne oppgaven, sendte jeg en e-post til forskjellige institusjoner som kunne tenkes å ha kart over Karl Johan. Det som er interessant at jeg flere ganger fikk tilsendt kart, men at disse kun var over øvre del av Karl Johans gate. Noe som kan bety at noen kun tenker på den øvre delen av Karl Johans gate som Karl Johans gate.

5.7 Karl Johan som offentlig rom

Karl Johans gate er en offentlig gate i henhold til den juridiske diskursen; den er tiltenkt ”almindelig Færdsel”. Bygningene rundt gaten kan sies å danne en fysisk ramme rundt det offentlige rom. Tilgang til, og muligheten til å oppholde seg der, kan ses som en romlig rettighet. Karl Johans gate er altså tiltenkt fri ferdsel, men handlingsfrihet forutsetter ifølge Carr et. al (1992) forhandlinger mellom konkurrerende interesser, regler og reguleringer. Butikkene og restaurantene på øvre del av Karl Johan ønsker sannsynligvis å tjene så mye penger som mulig. Det gjør tiggerne også, men på en litt annen måte. Hvis handelsstanden oppfatter tiggernes nærvær som hemmende for deres virksomhet, vil ikke handelsstanden ønske å ha tiggere i området. Det oppstår en interessekonflikt hvor forhandlingspartene ikke stiller like sterkt. Handelsstanden driver legitim forretningsdrift, mens tiggerne, på tross av opphevingen av løsgjengerparagrafen, ikke nyter samme anerkjennelse. Handlingsfrihet som romlig rettighet kan med dette svekkes for tiggernes vedkommende.

Carr et. al betegner også det å kunne stille krav som en romlig rettighet. Med krav mener de muligheten til å ta over rom og utnytte dets ressurser. Dette kan sidestilles med det Simonsen (2005) kaller å skape mot-rom. Grenser eller territorier i byens offentlige rom er ifølge Simonsen aldri helt fastlagte, de kan flyttes og reformuleres. Hun bruker som nevnt metaforen å bygge broer for det som skjer når man flytter grenser eller bryter dem. Tiggernes bruk av Karl Johans gate er en måte å ”bygge en bro” på. Det gjelder særlig deres eventuelle bruk av øvre del av Karl Johan. De gjør krav på noe som er deres rettighet, å benytte seg av Karl Johan, som imidlertid kan bryte med enkelte sterke interessers romlige representasjoner og praksiser. De vil så gjennom praksis kunne modifisere eller forandre bybildet.

Synlighet er den kanskje viktigste ressursen som ligger i byens offentlige rom. Som Norton (2001) hevder, kan synlighet sidestilles med makt. Desto synligere man er, desto større makt er man i besittelse av. Kanskje kan man hevde at det er bra at tiggere og rusmisbrukere er synlige i Oslo sentrum. Det gjør at et sosialt problem har et ansikt, noe også Robins (1999) hevder. Det blir problematisk dersom man ønsker å usynliggjøre tiggerne og rusmisbrukerne. Ikke bare reiser det spørsmålet om hvor de skal oppholde seg, en gruppe som allerede er sterkt marginalisert og sosialt ekskludert, ville ”miste stemmen” sin helt; ”out of sight, out of mind”. Byens offentlige rom står ikke til deres disposisjon, og byen er ikke lenger for alle. Da ville vi hatt det Mitchell (2001) betegner som byen for de få privilegerte. Poenget er ikke at det er bra for byens offentlige rom med rusmisbrukere som setter sprøyter og lar sprøytespissene sine ligge overalt, eller at det er bra at folk må tigge penger for å få endene til å møtes. Poenget er at man ikke skal skjule sosiale problemer gjennom å forvise

tiggere og rusmisbrukere fra byens offentlige rom. Det ville være å ta fra dem all makt. Som Sibley (1995) hevder, uttrykkes makt i form av monopolisering av rom og forvisning av svakere samfunnsgrupper fra byens offentlige rom. Dette er uheldig hvis det offentlige rom skal etterleve det demokratisk idealet, betegnet av åpenhet og toleranse.

Man må også kunne vise litt toleranse, og jeg tror i likehet med blant andre Sennett (1990), Robins (1999) og Caldeira (2000) at man har godt av å omgås mennesker som ikke er like en selv. Robins hevder til og med at det er konflikt og antagonismer som konstituerer bykultur. Samtidig er det ikke slik at toleranse overfor en tiggende rusmisbruker nødvendigvis gjør samfunnet bedre.

5.8 Er Karl Johan et demokratisk rom?

I kapittel 2.12 ble tre modeller for urbant demokrati gjennomgått, i tillegg til Amin og Thrifts (2002) eget alternative forslag. Den første modellen la vekt på samhandling mellom ulike grupper og individer i åpne og inkluderende offentlige rom. Den andre bygger på Jürgen Habermas sin teori om kommunikativ samhandling og postulerer at enighet kan oppnås gjennom rasjonell kommunikasjon. Den tredje modellen legger toleranse av mangfold og motstand til grunn for at forskjellige mennesker skal kunne samhandle og skape en mer rettferdig by.

Amin og Thrift (2002) kritiserer den første modellen for troen på at det som eventuelt skjer i det offentlige rom, kan sidestilles, eller ses som synonymt med, det som foregår i den offentlige sfære. Selv om det står en tigger i Karl Johan utenfor Stortinget, er det ikke sikkert vanskeligstiltes situasjon debatteres inne på Stortinget. Amin og Thrift peker også på at samhandlingen fremmede imellom i byens offentlige rom ofte er rutinepreget. Om man tenker seg om, viser det seg kanskje at man forholder seg til for eksempel tiggere på en ganske rutinepreget måte. Man kan velge å overse dem, eller noen få ganger gi dem noen kroner. Poenget er, som Amin og Thrift skriver, at denne typen samhandling ikke fører til sivilisert demokrati og deltakelse.

Teorier som bygger på Jürgen Habermas sin teori om kommunikativ samhandling, blir ofte kritisert for ikke å ta hensyn til hvordan makt er ujevnt distribuert. Ifølge Amin og Thrift (2002), gjelder dette også byens offentlige rom, som kan være gjennomsyret av skjeve maktbalanser og skjulte maktstrukturer. Som nevnt tidligere, tror jeg ikke tiggere vil stille på lik linje med for eksempel en butikkeier om det skulle forhandles om hvorvidt tiggeren kunne stå foran butikkens inngang. Man kan også se det som maktmisbruk når butikkeiere gjennom vekterselskaper forsøker å fordrive tiggere fra byens offentlige rom.

Som jeg har vært inne på flere ganger allerede, er ikke det å akseptere mangfoldet av kulturer og identiteter byen rommer, nok i seg selv for å fremme den demokratiske byen. Som Sennett (1990) påpeker, krever det også handling. Amin og Thrift (2002) er altså skeptiske til å gi byens offentlige rom en særstilling når det gjelder å fremme en demokratisk by. Jeg deler denne skepsisen og tror ikke åpne offentlige rom med nødvendighet fostrer en mer rettferdig og demokratisk by. Samtidig er jeg enig med Mitchells (2001) påstand om at bredere sosialt engasjement og velferdsprogrammer er en mer pålitelig løsning, for ikke å si den eneste løsningen, på sosiale problemer.

Byens offentlige rom har aldri vært åpent for alle, noe både Fraser (1992) og Detienne (2001) påpeker. Men det vil også, på tross av kritikken ovenfor, alltid kunne knyttes til demokratiske prinsipper og idealer. Det å vise bort, eller på andre mer subtile måter forsøke å ekskludere, enkelte grupper mennesker, som tiggere og rusmisbrukere, fra byens offentlige rom, er ikke et sted i riktig retning. Caldeira (2000) skriver om hvordan situasjonen, eller forholdet mellom ulike sosiale grupper, i den brasilianske byen Sao Paulo har forverret seg i takt med at byens offentlige rom mer og mer har mistet rollen som et møtested for mennesker med ulik sosial bakgrunn. Dermed finnes det ingen arenaer hvor forskjellige sosiale grupper tilfeldig møter på hverandre og dermed er ”tvunget” til samhandling, noe som fører til at byen offentlige rom preges av frykt. Møter fremmede imellom preges av redsel og fordommer. Som et resultat blir det anspenhet, separasjon, diskriminering og mistenksomhet som styrer det offentlige liv, ifølge Caldeira (2000). Karl Johans gate eller Oslo sentrum kan på ingen måte sammenlignes med Sao Paulo, men poengene er likevel viktige.

Idealet om en demokratisk offentlighet har man kunnet se uttrykket av i moderne byers offentlige rom, skriver Caldeira (2000). Hun trekker frem åpenhet, ukjenthet, usikkerhet, sameksistens og flytende som betegnende for hvordan byens offentlige rom fungerte tidligere. Det la til rette for møter fremmede imellom. Man måtte gi opp anonymiteten sin og anerkjenne medborgere som likestilte mennesker. Man kan innvende, som Amin og Thrift (2002) ovenfor, at hierarkier og skjulte maktstrukturer vil være en del av samfunnslivet uansett, men et åpent og inkluderende offentlig rom vil kunne utfordre eksisterende hierarkier gjennom at de forskjellige gruppene som utgjør dem møtes (Caldeira 2000). Det er dette Sibley (1995) mener når han hevder at samhandling med ”de andre” kan føre til en reposisjonering; en forståelse og forkastelse av stereotyper. Det kan altså sies å være veldig uheldig om det ikke finnes arenaer hvor mennesker med ulik sosial bakgrunn møtes og mer eller mindre er nødt til å samhandle. Dersom man forviser tiggerne fra Karl

Johans gate, eller byens offentlige rom generelt mister de muligheten sin til å være synlige og dermed synliggjøre et sosialt problem. Samtidig mister vi dem av syne, noe som gjør at våre fordommer aldri, eller i det minste sjeldnere, vil konfronteres.

Caldeira (2000) hevder at en av forutsetningene for demokrati er at man anerkjenner mennesker fra andre sosiale grupper som medborgere med de samme rettighetene som en selv på tross av de ulikhetene som eksisterer. Tiggerne man møter i Karl Johans gate har den samme retten til å oppholde seg der som deg og meg. Uten å tilskrive det offentlige rom en særrolle i et demokratisk, åpent samfunn, kan man si at det er viktig. Og det er spesielt viktig at man ikke forsøker å monopolisere det, det vil si ekskludere mennesker som ikke "passer inn".

6 Konklusjon

I denne oppgaven har jeg ønsket å undersøke hvordan en vanskeligstilt gruppe opplever byens offentlige rom, nærmere bestemt Karl Johans gate i Oslo sentrum. Jeg har satt søkelyset på tiggerne som holder til i Oslo sentrum, og særlig i Karl Johans gate, med tanke på hvordan de konstruerer Karl Johans gate som et byrom. Et viktig spørsmål har vært hvordan de selv ser sin plass i dette byrommet som denne gaten representerer. Det samme gjelder tiggernes forståelse av de sosiale strukturene gaten rommer, og de fysiske strukturene som utgjør gatens rammer. For å kunne besvare disse spørsmålene gjennomførte jeg sommeren 2006 intervjuer med et utvalg bestående av 16 informanter. Undersøkelsen ble altså lagt opp som et kvalitativt forskningsprosjekt.

Et utgangspunkt for denne oppgaven har vært at byens rom er sosialt konstruert og er et resultat av sosial produksjon. Et annet viktig perspektiv er det at byens offentlige rom har betydning for ivaretagelsen av noen demokratiske idealer. Spørsmålet er hva det offentlige rom er og hvorfor det eventuelt kan sies å være viktig. I denne sammenhengen blir også spørsmålet om eksklusjon viktig, og om tiggerne opplever at de er ”in-place” eller ”out-of-place”. Jeg har også forsøkt å vise hvordan tiggernes fortellinger påvirker deres egen praksis, og hvordan deres praksis i neste omgang påvirker byens offentlige rom.

6.1 Tiggernes opplevelse

Det viste seg at tiggerne jeg intervjuet, ikke følte seg hjemme i Karl Johans gate. De ”matchet” i deres øyne ikke de meningsdannelsene og praksisene som de så som dominerende i byrommet. Det gjaldt særlig den øvre delen av Karl Johans gate, fra Egertorget og opp til Slottet. Dette er den delen av gaten som gjerne refereres til som ”paradegaten”.⁵³ Tiggerne trakk opp en imaginær grense i Oslo sentrum mellom nedre og øvre del av Karl Johan. Nedre del av gaten var det området hvor de, tiggerne og rusmisbrukerne, holdt til som en gruppe, fortalte en av informantene. Øvre del var noen andres territorium.

Man kan si at tiggerne er ”out-of place” i dobbel forstand. Dette har sammenheng med begrepets pragmatiske flertydighet. For det første føler de seg ikke hjemme i Oslo sentrum, og særlig ikke i øvre del av Karl Johans gate. Tiggerne føler at de ikke passer inn, og derfor er de out-of-place. For det andre har de ikke noe annet sted å være heller. Man kan si at tiggerne føler seg ekskludert på tre nivåer; samfunnsnivået, byromsnivået og

---

⁵³ ”Paradegaten med nye brede fortauer”, som Oslo kommunes samferdselsetat uttrykte det: http://www.samferdselsetaten.oslo.kommune.no/hovedstadsaksjonen/karl_johans_gate/article47034-9110.html

gateromsnivået. De imaginære grensene på gatenivået er det mest detaljerte, og dreier seg for eksempel om skillet mellom øvre og nedre del av Karl Johan, eller det at de ikke kan oppholde seg i nærheten av butikkinnganger. Hvis tigging igjen kriminaliseres, og de tiggerne som oppholder seg i Karl Johans gate, altså byens offentlige rom, bortvises, reiser det spørsmålet om hvor de i det hele tatt kan oppholde seg.

Øvre del av Karl Johans gate ble beskrevet som et rom for menn med dress, og det ble sagt at det ble ”stivere og stivere” jo nærmere man kom slottet. Den delen av gaten var for dem med høy sosial status, det var der man viste frem statussymboler. Tiggerne kan ikke delta i denne symbolske kommunikasjonen mellom brukerne av gaten, og de føler kanskje at de også ville forstyrre den gjennom sitt nærvær. Det kan derfor sies å være den sosiale strukturen, symboler og kulturell meningsdannelse som først og fremst sender ut signaler om hva og hvem som hører hjemme der, og hva og hvem som ikke gjør det. Informantene fortalte også at de ble dårlig behandlet av tilfeldige forbipasserende, flere hadde blitt kjeftet og spyttet på. Så det er kanskje ikke kun de latente signalene som ligger i den sosiale strukturen som kan virke avskrekkende. Intoleranse hos ”mannen *i gata*” mot ”mannen *på gata*” manifesterte seg også i dårlig oppførsel. Tiggerne opplevde dette som uttrykk for at mange ikke ønsket tiggere velkommen i byens offentlige rom. De følte seg ikke velkomne, men ”må man, så må man”, som Espen sa.

Bygninger, arkitektur og byens fysiske landskap sender ut signaler som forteller om hva slags handlinger og praksis som er akseptert og hvem som hører hjemme på gitte steder. Butikkene og restaurantene som omgir Karl Johans gate, kan sies å sende ut signaler om at man skal bruke penger der. Dersom du ikke har planer om å bruke penger der, kan du gå et annet sted. I tillegg kommer også det litt offisielle preget øvre del av Karl Johan har, at gatedelen oppfattes og presenteres som en paradegate. Det kan også ha en ”avskrekkende” virkning. Man kan se ”paradegaten” som en representasjon som strider mot et bybilde hvor tiggere har en plass eller er synlige. Søylar, statuer og flagg kan betraktes som å representere en romlighet som ikke inkluderer tiggere.

Tiggerne fortalte imidlertid stort sett at de ikke brydde seg om bygninger, arkitektur og utforming; ”Nei, det tenker du ikke noe over når du holder på sånn som jeg holder på”, sa Christian. Tiggernes behov for penger til nødvendige rusmidler kan sies å overskygge og styre deres syn på byen. Er man i deres situasjon, bryr man seg lite om omgivelsenes estetiske kvaliteter i dagliglivet. Men arkitekturen kan likevel sende ut signaler som de fanger opp og forholder seg til. Dette gjelder særlig følelsen av å være ”out-of-place”. Samtidig kan arkitektoniske former sende ut kulturelle signaler som påvirker tiggernes praksis. For

eksempel kan store vindusflater i dyre butikker gjøre det mindre attraktivt å sitte utenfor dem, fordi det kan fortelle om hvilke typer mennesker som frekventerer dem. Det er viktig at det er mange potensielle givere der de sitter eller står. Hvis en bygård sender ut signaler om at en type mennesker det er lite sannsynlig at gir penger frekventerer den, vil man kanskje unngå å bomme penger utenfor den. Det samme gjelder monumentale bygninger. På denne måten er det sammenheng mellom arkitektur, sosial struktur, kulturell mening og praksis.

Informantene kunne, på lik linje med alle andre av Oslos innbyggere, verdsette deler av sentrum, og også øvre del av Karl Johans gate i form av dens arkitektur og utforming. Men det fantes viktigere ting i livet: penger og narkotika. Det kan hende at narkomane får et slags "tunnelsyn" på grunn av de kroppslige behovene deres, som gjør dem mindre mottakelige for inntrykk og signaler andre er åpne for. Signalene byens fysiske miljø sender ut, kan likevel være med på å forsterke følelsen av å være "out-of-place", samt påvirke tiggernes praksis direkte og indirekte.

6.2 Fortellinger og praksis

Fortellinger om byen, som om den imaginære grensen midt i Karl Johans gate, henger sammen med handling og praksis. Bildene informantene hadde av gaten, er med andre ord med på å forme deres bruk av den. Tiggerne skulle holdt seg unna øvre del av Karl Johan på bakgrunn av den grensen de trakk opp i intervjuene, men praksisen samsvarer bare delvis med denne følelsen av utestengning. De fleste av informantene fortalte at de ikke følte seg hjemme på øvre del av Karl Johans gate, og noen fortalte at de unngikk den delen av gaten. Men det var også noen som hevdet at de ikke brydde seg om grensen de selv hadde trukket opp. Jeg mener å kunne påstå at tiggerne har behov som kan overstyre eller viske ut grensene de selv trekker opp. Om sjansen for å tjene penger på øvre del av Karl Johan består, vil de stort sett overse at de er "out-of-place", enten det følger av direkte henvendelser, en fremmedgjørende praksis eller arkitekturens symbolske vold.

Tiggernes kroppslige bruk av byen kan altså sies å bryte med de grensene de selv trekker opp. Dermed kan man se deres bruk av Oslo sentrum som en romlig uttalelse med tre funksjoner. De påvirker de sosiale mønstrene, de realiserer forskjellige steder og de skaper interaksjon mellom ulike grupper. Grenseoverskridelsen som skjer ved at tiggerne benytter seg av øvre del av Karl Johan, er med på å realisere området som åpent for alle, altså som et offentlige rom. Grensene i byens offentlige rom er med andre ord aldri helt fastlagte, de kan flyttes og reformuleres. Man kan bruke metaforen "å bygge en bro" for det som skjer når tiggerne bruker øvre del av Karl Johans gate. De gjør krav på noe som er deres rettighet, å

benytte seg av byens offentlige rom. Denne bruken av byen kan bryte med enkelte sterke interessers romlige representasjoner og praksiser. Turistnæringen og handelsstanden vil ønske å fremstille dette byrommet som et rom for handel og turistopplevelser. Det vil ikke si at de vil ønske å ekskludere all annen aktivitet, men de vil redusere aktiviteter som kan ”støte fra seg” handlende og turister. Tiggerne, på sin side, vil gjennom sin bruk av byen kunne modifisere og forandre bybildet. Man kan spørre seg om Karl Johans gate på samme tid er en folkets gate, en gate for handel, for gjøgleri og offentlighet, en gate med plass til agitasjon og politiske meningsutveksling, så vel som en gate for fest og glede, slik Larsen (1996) hevder. Eller om det er en gate for handel, turisme og spesielle sosiale grupper.

6.3 ”Det er jo en hovedgate, tross alt, og den tilhører jo alle”⁵⁴

Tiggerne i Karl Johans gate er aktivt med på å konstruere byens offentlige rom på to måter. På den ene siden konstruerer de gaten for seg selv. På den andre siden er de en del av konstruksjonen av byens offentlige rom, slik det legger grunnlag for andres opphold og ferdsel.

Bildet tiggerne har av gaten påvirkes av hvordan rommet ønskes fremstilt. Til en viss grad kan man hevde at det er konsum og turisme Oslo sentrum legger til rette for. Inntrykket av at det er ”menn med dress” som oppholder seg eller bruker øvre del av Karl Johan, kan ikke være tatt helt ut av det blå. Grensen som konstrueres, eller trekkes opp, er på den ene siden et resultat av hvordan rommet begrepsliggjøres av informantene. Samtidig påvirker både hvordan rommet fremstilles og det sansbare rommet hvordan informantene begrepsliggjør det. I tillegg kommer de verdier, holdninger og fordommer man er i besittelse av.

Bevegelsesfrihet, eller handlingsfrihet, for ulike sosiale grupper i byens offentlige rom kan sies å forutsette forhandlinger mellom konkurrerende interesser, regler og reguleringer. I disse forhandlingene er ikke makt likt fordel. Noen har større innflytelse på hvordan byens offentlige rom, for eksempel øvre del av Karl Johans gate, skal se ut enn det andre har. Hvis handelsstanden oppfatter tiggere som hemmende for deres virksomhet, vil handelsstanden ønske å fjerne tiggerne fra området. Interessekonflikten som oppstår, er preget av at forhandlingspartene ikke stiller like sterkt. Man kan i denne sammenhengen trekke linjer mellom synlighet og makt; desto synligere desto mer makt. Ikke i den forstand at det er synlighet som gir handelsstanden makt, men at synligheten kan betraktes som et

---

⁵⁴ Pål i intervju

uttrykk for deres makt. For tiggerne derimot, er synlighet et av deres eneste virkemidler. Om interessekonflikten mellom handelsstand og tiggere skulle føre til at det igjen vil bli ulovlig å tigge, altså at tiggere skulle forvises fra byens offentlige rom, tar man fra tiggerne muligheten til å utnytte en av de viktigste ressursene som ligger i byens offentlige rom, nemlig synlighet. Man skjuler på den måten et sosialt problem ved å usynliggjøre det. Dette er også uheldig fordi man da forsøker å homogenisere det sosiale landskapet i byens offentlige rom, noe som ikke foster toleranse, kanskje tvert imot.

Når det gjelder byens offentlige roms betydning som demokratisk arena, kan man betvile hvilken rolle det spiller. En ting er at åpne, inkluderende offentlige byrom kanskje ikke med nødvendighet former et bedre og mer demokratisk samfunn, men på en annen side blir vel ikke samfunnet mer rettferdig gjennom en privatisering og lukning av byens offentlige rom. Det vil heller kunne ha den motsatte virkningen, at byen blir for de få privilegerte. Mennesker med ulik sosial bakgrunn har godt av å møtes i byens offentlige rom, noe som kan gjøre oss klar over at vi ikke lever i et perfekt samfunn. Det kan også bidra til en form for dannelse, at man aksepterer og respekterer annerledeshet og svakerestilte. Samtidig kan det være med på å utfordre de maktstrukturene og sosiale hierarkiene som preger samfunnet og dermed også byens offentlige rom.

Henri Levebvre, og mange med ham, hevder at rommet snakker til oss. Teoretikerne som fremlegger slike teorier lever innefor en annen sosial kontekst enn det informantene i min undersøkelse gjorde, det er med på å forme teoretikernes perspektiv og syn på byrommet. Der teoretikerne mange ganger er veldig opptatt av arkitekturs og fysiske strukturers betydning i seg selv, kan det virke som tiggerne i Karl Johans gate ikke er så opptatt av det. Det er likevel riktig å hevde at rommet snakker til oss, men språket er ikke universelt. Det forteller derimot forskjellige historier alt etter hvem som lytter.

Kildeoversikt

- Amin, A. & Thrift, N. (2002): *Cities: Reimagining the Urban*. Cambridge: Polity Press.
- Becker, H. (1967): *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*. New York: Free Press.
- Berger, P. & Luckmann, T. (2004): *Die gesellschaftliche Konstruktion der Wirklichkeit: Eine Theorie der Wissenssoziologie*. Frankfurt am Main: Fischer.
- Blomley, N. (2005): *Unsettling the City: Urban Land and the Politics of Property*. New York: Routledge.
- Borden, I. (2001): *Skateboarding, Space and the City: Architecture and the Body*. Oxford: Berg.
- Borden, I. et al. (2001): Things, Flows, Filters, Tactics. I: Borden, Iain et al. (eds): *The Unknown City: Contesting Architecture and Social Space*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Bourdieu, P. (1992): *Die feinen Unterschiede. Kritik der gesellschaftlichen Urteilskraft*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Brattvåg, H. (2006): *Folk som tigger i Oslo*. Oslo: Stiftelsen Kirkens Bymisjon.
- Brattvåg, H. (2007): *Folk fra Romania som tigger i Oslo*. Oslo: Stiftelsen Kirkens Bymisjon.
- Bretteville-Jensen, A. L. (2005): *Økonomiske aspekter ved sprøytemisbrukeres forbruk av rusmidler. Rapport 4/2005*. Oslo: Statens Institutt for Rusmiddelforskning.
- Butenschøn, P. & Holsen, M. H. (red.) (2003): *Til stede: Byens rom*. Oslo: Norsk Form/Pax.
- Caldeira, T. P. R. (2000): *City of Walls: Crime, Segregation, and Citizenship in Sao Paulo*. Berkeley, Los Angeles: University of California Press.
- Carr, S. et al. (1992): *Public Space*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Coser, L. (2003): *Masters of Sociological Thought: Ideas in Historical and Social Context*. Illinois: Waveland Press.
- Cresswell, T. (2004): *Place: A Short Introduction*. Malden, Massachusetts: Blackwell.
- Davis, M. (1990): *City of Quartz: Excavating the Future in Los Angeles*. London: Verso.
- Dean, H. (ed.) (1999): *Begging Questions: Street-level Economic Activity and Social Policy Failure*. Bristol: Policy Press.
- Dean, H. & Melrose, M. (1999): Easy Pickings or Hard Profession? Begging as an Economic Activity. I: Dean, H. (ed.): *Begging Questions: Street-level Economic Activity and Social Policy Failure*. Bristol: Policy Press.
- Detienne, M. (2001): Public Space and Political Autonomy in Early Greek Cities. I: Henaff, M. & Strong, T. (eds): *Public Space and Democracy*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Doel, M. (1999): *Poststructuralist Geographies: The Diabolic Art of Spatial Science*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

- Fraser, N. (1992): Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy. I: Calhoun, C. (ed.): *Habermas and the Public Sphere*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Giddens, A. (1976): *New Rules of Sociological Method: a Positive Critique of Interpretative Sociologies*. London: Hutchinson.
- Giddens, A. (1986): *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge: Polity Press.
- Gilroy, R. & Speak, S. (1998): Barriers, Boxes, and Catapults: Social Exclusion and Everyday Life. I: Madanipour, A. et al. (eds): *Social Exclusion in European Cities: Processes, Experiences, and Responses*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Goffman, E. (1992): *Vårt rollespill til daglig: en studie i hverdagslivets dramatikk*. Oslo: Pax
- Goffman, E. (2005): *Interaction Ritual: Essays in Face-to-Face Behavior*. New Brunswick: Aldine Transaction.
- Habermas, J. (1997): *Theorie des kommunikativen Handelns. Band 1: Handlungsrationalität und gesellschaftliche Rationalisierung*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Hénaff, M & Strong, T. (2001): The Conditions of Public Space: Vision, Speech and Theatricality. I: Henaff, M. & Strong, T. (eds): *Public Space and Democracy*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Jørgensen, M. W. & Phillips, L. (2005): *Diskursanalyse som teori og metode*. Fredriksberg: Roskilde Universitetsforlag Samfundslitteratur.
- Kayden, J. (2000): *Privately Owned Public Space: The New York City Experience*. New York: John Wiley.
- Kilian, T. (1998): Public and Private, Power and Space. I: Light, A. & Smith, J. (eds): *The Production of Public Space*. Lanham MD: Rowman & Littlefield.
- Kvale, S. (1997): *Det Kvalitative Forskningsintervju*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Larsen, S. (1996): *Hele Norges Karl Johan*. Oslo: Cappelen.
- Lawson, B. (2001): *The Language of Space*. Oxford: Architectural Press.
- Layder, D. (2003): *Understanding Social Theory*. London: Sage.
- Lefebvre, H. (1991): *The Production of Space*. Oxford: Blackwell.
- Lied, C. (2005): *Med Gata som Arbeidsplass*. Hovedoppgave. Institutt for kriminologi og rettssosiologi, Universitetet i Oslo.
- Low, S. M. (2000): *On the Plaza: The Politics of Public Space and Culture*. Austin, Texas: University of Texas Press.
- Madanipour, A. (1996): *Design of Urban Space: an Inquiry Into a Socio-spatial Process*. Chichester: Wiley.

- Madanipour, A. (1998): Social Exclusion and Space. I: Madanipour, A. et al. (eds): *Social Exclusion in European Cities: Processes, Experiences, and Responses*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Massey, D. (2001): Living in Wytenshaw. I: Borden, I. et al. (eds): *The Unknown City: Contesting Architecture and Social Space*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Mattelart, A. (1991): *Advertising International: The Privatisation of Public Space*. London: Routledge.
- Melrose, M. (1999): Word from the Street: The Perils and Pains of Researching Begging. I: Dean, H. (ed.): *Begging Questions: Street-level Economic Activity and Social Policy Failure*. Bristol: Policy Press.
- Mitchell, D. (2001): Postmodern Geographical Praxis? The Postmodern Impulse and the War Against Homeless People in the 'Post-Justice' City. I: Minca, C. (ed.): *Postmodern Geography: Theory and Praxis*. Oxford: Blackwell.
- Mitchell, D. (2003): *The Right to the City: Social Justice and the Fight for Public Space*. New York: Guilford Press.
- Murdoch, J. (2006): *Post-Structuralist Geography: a Guide to Relational Space*. London: Sage.
- Newman, O. (1996): *Creating Defensible Space*. Collingdale, PA: Diane Publishing Company.
- Norton, A. (2001): Writing Property and Power. I: Henaff, M. & Strong, T. (eds): *Public Space and Democracy*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Peet, R. (1998): *Modern Geographical Thought*. Oxford: Blackwell.
- Pløger, J. (2001): *Byens språk*. Oslo: Spartacus.
- Refsum, C. & Langeland, H. (2003): Karl Johans gate ligger ikke i Oslo. I: Butenschøn, P. & Holsen, M. (red.): *Til stede: Byens rom*. Oslo: Norsk Form/Pax.
- Robins, K. (1999): Foreclosing on the City? The Bad Idea of Virtual Urbanism. I: Downey, J. & McGuigan, J. (eds): *Technocities*. London: Sage.
- Rubin, H. J. & Rubin, I. S. (2005): *Qualitative Interviewing: The Art of Hearing Data*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Simonsen, K. (2003): The Embodied City: From Bodily Practice to Urban Life. I: Öhman, J. & Simonsen, K. (eds): *Voices from the North: New Trends in Nordic Human Geography*. Aldershot: Ashgate.
- Simonsen, K. (2005): *Byens mange ansigter: konstruktion af byen i praksis og fortælling*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Sennett, R. (1990): *The Conscience of the Eye: the Design and Social Life of Cities*. New York: Alfred A. Knopf.
- Sennett, R. (1992): *The Fall of Public Man*. New York: Norton.
- Sibley, D. (1995): *Geographies of Exclusion: Society and Difference in the West*. London: Routledge.

- Sibley, D. (2001): The Binary City. I: *Urban Studies*. Vol. 38, No. 2. 239-250
- Simmel, G. (2005): *Die Großstädte und das Geistesleben. Essenzen*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Soja, E. (1996): *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Real-and-imagined Places*. Cambridge, Massachusetts: Blackwell.
- Soja, E. (2000): *Postmetropolis: Critical Studies of Cities and Regions*. Oxford: Blackwell.
- Sætre, S. (2006): *Hugo: en biografi*. Oslo: Stenersens Forlag.
- Tabor, P. (2001): I Am a Videocam. I: Borden, I. et al. (eds): *The Unknown City: Contesting Architecture and Social Space*. Cambridge, Massachusetts: MiT Press.
- Thagaard, T. (2003): *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Thrift, N. (1996): *Spatial Formations*. London: Sage.
- Yin, R. K. (1994): *Case Study Research: Design and Methods*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.

Appendiks

Vedlegg 1: Intervjuoversikt

Espen	–	07. august 2006
Tor	–	08. august 2006
Vidar	–	08. august 2006
Henrik	–	08. august 2006
Ole og Pål	–	08. august 2006
Leif	–	08. august 2006
Christian	–	15. august 2006
Kari	–	16. august 2006
Robin	–	16. august 2006
Andreas	–	16. august 2006
Stian	–	17. august 2006
Sverre	–	17. august 2006
Trygve	–	23. august 2006
Tom	–	24. august 2006
Lars	–	24. august 2006

Vedlegg 2: Intervjuguide

Innledning.

Kort om prosjektet, spørsmål om din opplevelse av Oslos sentrum generelt og øvre del av Karl Johan mer spesifikt. Like spørsmål, håper du likevel svarer, spørsmål du ikke vil svare på – helt greit! Informert samtykke!

1. Om Sentrum.

Er du mye i Oslo sentrum? **Hvis ja:** Hva bruker du byen til? **Hvis nei:** Hvorfor ikke?

Hva synes du om Oslo sentrum, er det fint eller stygt? Og **hvorfor?**

Liker du deg i sentrum? **Hvis nei:** Hvorfor? Er det forskjeller mellom ulike deler av sentrum? **Hvis ja:** Hvordan oppleves de forskjellige delene? Hva med for eksempel nedre del av Karl Johan i motsetning til Øvre del av Karl Johan? Kan man snakke om ”usynlige grenser” mellom forskjellige områder? **Hvis ja:** Kan du gi eksempel på slike grenser? Hvordan skjønner man hvor grensene går? Er det mer en følelse eller hender det du er blitt forvist av for eksempel vektere eller politiet? Hva med når det gjelder steder, for eksempel området utenfor Nationalteateret i motsetning til området rundt Oslo S? Finnes det fysiske hinder som begrenser bruken av områder?

Hva er det som i dine øyne gjør et område av byen attraktivt, som gjør at du får lyst til å være der? Finnes det steder eller områder av sentrum som har en atmosfære eller andre kvaliteter som gjør at du liker dem spesielt godt? **Hvorfor det/der?**

2. Om Karl Johans gate.

Hender det at du er på den øvre delen av Karl Johan? **Hvis ja:** Hva er området, i dine øyne, til? **Dersom nei:** Hvorfor ikke? Hvilken beskrivelse passer best: handlegate, oppholdsområde eller paradegate? Hvorfor?

Føler du deg hjemme/komfortabel der? Føler du deg sikker, altså ikke i fare?
Synes du Karl Johan ble finere etter oppussinga?

Si at du skal gå fra Egertorget og opp til Slottsparken, er det en av fortaussidene av gata du foretrekker, altså ”Butikk sida” eller ”Stortings-/parksida”? **Hvis ja:** Hvorfor den sida?

2.1 Menneskene i gata.

Hvilke mennesker er det man ser der? Hvem er området, eller gata, for? Når du beveger deg på gaten, føler du deg sett eller anonym? **Hvorfor?** Hvordan takler du, møter med det store antallet fremmede, eventuelle blikk og lignende? Opplever du på noen måte en følelse av fellesskap med de fremmede som bruker gata?

Er det forskjell etter når på døgnet man befinner seg der, når det gjelder hvem som er på gata? Er det en tid at døgnet du hadde følt deg mer komfortabel med å oppholde deg der? **Hvis ja:** Forklar?!

2.2 Bygningene og arkitekturen som omgir gata.

Kan man si at hvordan gaten og/eller bygningene rundt er utformet forteller noe om hvordan man kan oppføre seg på Karl Johan? **Hvis ja:** På hvilken måte? Betyr det noe at for eksempel Stortinget ligger langs gata? Er det noen andre bygninger som kan ses som spesielt betydningsfulle for miljøet i gata? **Hvis ja:** Hvilke og hvorfor?

Hender det du benytter deg av foretningstilbudet/det kommersielle tilbudet på Karl Johan?

3. Avslutning.

Om du skulle beskrive Karl Johans gate med tre ord, hva ville de vært?

Hva kunne vært annerledes, hvordan skulle du ønske Karl Johan var?

Spørsmål?

Takk for hjelpa, hva synes du om intervjuet?

